A propos de ce livre

Ceci est une copie numérique d'un ouvrage conservé depuis des générations dans les rayonnages d'une bibliothèque avant d'être numérisé avec précaution par Google dans le cadre d'un projet visant à permettre aux internautes de découvrir l'ensemble du patrimoine littéraire mondial en ligne.

Ce livre étant relativement ancien, il n'est plus protégé par la loi sur les droits d'auteur et appartient à présent au domaine public. L'expression "appartenir au domaine public" signifie que le livre en question n'a jamais été soumis aux droits d'auteur ou que ses droits légaux sont arrivés à expiration. Les conditions requises pour qu'un livre tombe dans le domaine public peuvent varier d'un pays à l'autre. Les livres libres de droit sont autant de liens avec le passé. Ils sont les témoins de la richesse de notre histoire, de notre patrimoine culturel et de la connaissance humaine et sont trop souvent difficilement accessibles au public.

Les notes de bas de page et autres annotations en marge du texte présentes dans le volume original sont reprises dans ce fichier, comme un souvenir du long chemin parcouru par l'ouvrage depuis la maison d'édition en passant par la bibliothèque pour finalement se retrouver entre vos mains.

Consignes d'utilisation

Google est fier de travailler en partenariat avec des bibliothèques à la numérisation des ouvrages appartenant au domaine public et de les rendre ainsi accessibles à tous. Ces livres sont en effet la propriété de tous et de toutes et nous sommes tout simplement les gardiens de ce patrimoine. Il s'agit toutefois d'un projet coûteux. Par conséquent et en vue de poursuivre la diffusion de ces ressources inépuisables, nous avons pris les dispositions nécessaires afin de prévenir les éventuels abus auxquels pourraient se livrer des sites marchands tiers, notamment en instaurant des contraintes techniques relatives aux requêtes automatisées.

Nous vous demandons également de:

+ *Ne pas utiliser les fichiers à des fins commerciales* Nous avons conçu le programme Google Recherche de Livres à l'usage des particuliers. Nous vous demandons donc d'utiliser uniquement ces fichiers à des fins personnelles. Ils ne sauraient en effet être employés dans un quelconque but commercial.
+ *Ne pas procéder à des requêtes automatisées* N'envoyez aucune requête automatisée quelle qu'elle soit au système Google. Si vous effectuez des recherches concernant les logiciels de traduction, la reconnaissance optique de caractères ou tout autre domaine nécessitant de disposer d'importantes quantités de texte, n'hésitez pas à nous contacter. Nous encourageons pour la réalisation de ce type de travaux l'utilisation des ouvrages et documents appartenant au domaine public et serions heureux de vous être utile.
+ *Ne pas supprimer l'attribution* Le filigrane Google contenu dans chaque fichier est indispensable pour informer les internautes de notre projet et leur permettre d'accéder à davantage de documents par l'intermédiaire du Programme Google Recherche de Livres. Ne le supprimez en aucun cas.
+ *Rester dans la légalité* Quelle que soit l'utilisation que vous comptez faire des fichiers, n'oubliez pas qu'il est de votre responsabilité de veiller à respecter la loi. Si un ouvrage appartient au domaine public américain, n'en déduisez pas pour autant qu'il en va de même dans les autres pays. La durée légale des droits d'auteur d'un livre varie d'un pays à l'autre. Nous ne sommes donc pas en mesure de répertorier les ouvrages dont l'utilisation est autorisée et ceux dont elle ne l'est pas. Ne croyez pas que le simple fait d'afficher un livre sur Google Recherche de Livres signifie que celui-ci peut être utilisé de quelque façon que ce soit dans le monde entier. La condamnation à laquelle vous vous exposeriez en cas de violation des droits d'auteur peut être sévère.

À propos du service Google Recherche de Livres

En favorisant la recherche et l'accès à un nombre croissant de livres disponibles dans de nombreuses langues, dont le français, Google souhaite contribuer à promouvoir la diversité culturelle grâce à Google Recherche de Livres. En effet, le Programme Google Recherche de Livres permet aux internautes de découvrir le patrimoine littéraire mondial, tout en aidant les auteurs et les éditeurs à élargir leur public. Vous pouvez effectuer des recherches en ligne dans le texte intégral de cet ouvrage à l'adresse `http://books.google.com`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het "watermerk" van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Digitized by Google

4. 4. 262

4 L. 4

Digitized by Google

XXX
III. 8. [illegible]
[illegible]

Digitized by Google

Digitized by Google

INTEREST VAN HOLLAND,

OFTE GRONDEN VAN Hollands-Welvaren.

Aangewezen door

V. D. H.

t'AMSTERDAM,
By Joan. Cyprianus vander Gracht,
in 't jaar 1662.

Digitized by Google

Kort begrijp van dit boekshen:

De geheele meening is dese, Dat Hollandt, sonder een Stadthouder ofte Capitein-General ad vitam (als gevaarlijk voor haar vrijheit, rijkdom, en fortificatie, en beswaarlijk door vreemde soldaten,) ende sonder alliance met machtiger Staeten te maken, sig selfs moet conserveeren door commercie (dewelke ader onderhouden wordt door groote religie- en gelijke vrijheit, so veel tot ambachten als koopen verschil, verminderinge van impost en als't mogelijk is, bevrijding der zee en eenige daarnaar gereguleerde wetten,) ende door vrede, ende door fortificatie op sigh selfs.

(NB den ondergang slag van negotie in Europa. p. 24 seqq. Vrankrijks en Engelandts minder Religie en verdeelinge vrijheit. p. 30 seq. Spanien de bedeelinge [illegible] [illegible], se [illegible] sijn welvaren en koophandel. 31 seq. De Prins was tegen den treves. geeft Hollandt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], was tegen de vrede; willem de 2 [illegible] de regeering [illegible] sin te setten. p. 90 seq. Hollandts schult 140 millioenen [illegible] p. 94. Discours van de Oostersche Oorlogen. p. 106 seqq. De navale macht is [illegible] drie of viermaal soo redoutabel, als in den Spaenschen Oorlog. p. 135. Noit heeft de Koopmanschap konnen bestaen met een besoldigde Landmilitie, en Capitein Generael. p. 144. Engelandt kan Hollandt ruineeren. p. 175. Moet altoos sluiten als alliancie met machtiger, liever voor uit te blijven, [illegible]. 180. Onsekerheit der Allia- [illegible]. 184. De Prins een [illegible],

VOOR-REEDEN

van

Hollands Interest.

Aller landen waarachtig interest.

DEwijl *aller landen waarachtig interest* bestaat in het welvaaren der *Regeerders* en *Onderdaanen* gesamentlik, en het zelve kennelik van *een goede regeering* hangd; soo moet men weeten, dat een goede regeering is, niet (alleen) daar het wel- ofte qualikvaaren der Onderdaanen hangd van de deugd ofte ondeugd der Regeerders; *maar* (dat zeer aanmerkens-waardig is) *daar het wel- en quaalik-vaaren der Regeerders noodwendig volgd op, ofte hangd van het wel- ende quaalik-vaaren der Onderdanen.* Want vermits men gelooven moet dat eygen altijds voorgaat, zal in *het eerste geval* eygen voordeel ook tot nadeel

bedieningh krijgen, ... de, dan Hollandt voor factie wierd. 207. Hollandt Oorlog om Tollen voerende, gebruikt de remedie erger als 't quaat: maar 't waar beter die gene die in deze tollen wederspreekt, in Hollandt soo veelle beswaren, als de Hollanders alsdan beswaart wierden. p. 245. Europa niet te balanceeren. p. 246. Hollandt is geen Leeuw tot aanvallen en conquesten, maar een Katt om op sijn schoot te muysen. p. 254. Selfs geen mediatie te doen tusschen andere Potentaaten. 265.

Digitized by Google

der gemeene onderdaanen werden gesogt. Maar vermits in *het tweede geval*, eygen voordeel niet, dan door het gemeen, kan werden verkreegen, sal het selve door de Regeerders altijds werden betragt. *Tantum de publicis malis sentimus, quantum ad privatas res pertinet;* Niemand hinkt van een ander mans zeer.

Aller Souverainen waarachtig Interest.

Waar uit klarelik volgd, dat alle *wijse Regeerders* geneegen zijn hun Land, Rijk ofte Steeden soo machtig te maken, dat zy tegen der omleggende buuren geweld „ sig konnen beschermen, om dat het welvaren der Regeerders, voor soo veel, noodsaakelik van dat van „ haare Onderdaanen dependeerd, ende zy andersins uit de regeeringe zouden werden geschopt. Want hoewel de *Monarchen, Heeren* ende *Hoofden*, door quaade opvoedingen ende weelde, hun lusten volgende, ende de regeeringe laatende drijven op favori-

ten

ten ende hovelingen, gemeenelik deese *eerste pligt aller Regeerders* versuimen, soodanig als men door die gedurige regeeringe der favoriten ende *Monarchale revolutien* ziet: zoo versuimen nochtans de wijse zelfs-regeerende Heeren niet, hun land zoo veel als 't doenelik is teegen hunne nabuuren bestendig te maken. Maar de *Monarchale* ofte *Republikse Staat* daar toe machtig genoeg zijnde, werden naar de gelegentheid van de formen der Regeeringen, gansch contrarie wegen door de Regeerders omtrent het welvaaren der Onderdaanen ingegaan.

Aller Monarchen Interest is de Onderdaanen machteloos te maaken.

Want vermits *de tweede pligt der Monarchen, Heeren* ende *Hoofden* is, *goede zorge te dragen dat haare eigen Onderdaanen zoo machteloos blijven, dat zy niet zouden konnen schatting ende gehoorsaamheid weigeren*; zoo is daar toe in alle manieren dienstig, te beletten

Digitized by Google

dat geen hunner Steeden zoo groot en machtig werden, dat zy uit haaren eigen boesem ende borse een heir te velde zouden konnen brengen ende houden, om daar mede aan hun eigen Heer het hoofd te bieden, ofte hem te verjaagen. En even zoo weinig mogen voorsichtige Heeren, Hoofden, en Monarchen toelaaten dat haare steeden door een „goede fortificatie haar eigen Heer zouden konnen buiten keeren.

En of schoon de kindse, wellustige, domme en traage Monarchen dit alles versuimen, zoo versuimen nochtans de Hovelingen, die alsdan in haare plaatse regeeren, niet haar eigen voordeel te betrachten, en 't zy in vreede, 't zy in oorloge, de onderdaanen uitplonderende, die machteloos te maaken, en te ontblooten van alle fortificatie, vivres, ammonitie van oorloge, en krijgs-oeffeningen der gemeene onderdanen.

Maar

Digitized by Google

Maar vermits, ter contrarie, *de tweede pligt van Regeerders der Republiken* ende *groote Steeden* is, die zoo *volkrijk*, *machtig*, ende *sterk* te maaken als 't eenigsins doenelik is, om dat alle Regeerders ende Magistraats-persoonen, alsmede alle anderen, in des Lands ofte Steede dienst weesende, daar door des te meer machts, eere ende profijten verkrijgen, ende sekerlijker in tijde van vreede ofte oorloge besitten; zoo ziet men gemeenelik alle Republijken in konst, koop, volkrijkheid, ende sterkte bloejen.

Aller Regenten van Republijken waarachtig interest *is*, groote volkrijke gefortificeerde Steeden *te maken.*

Daarenboven moet men zeer wel considereren, dat *Holland* zeer lichtelik teegen zijne nabuuren kan werden beschermt. Ende dat *het bloejen der Visseryen*, *Manufacturen* en *Negotien*, daar op Holland purelik bestaat, gewisselik veroorsaaken moet ongeloovelik machtige, geld- en volkrijke Steeden, die door haar be-

Hollands waarachtig interest.

Digitized by Google

bequame ſituatie, zeer lichtelik onwinbaar te fortificeeren zijn; *alle het welk voor een Monarch, Heer en Hoofd, een gantſch onverdragelike zaak is.* En dien-volgende beſluit ik, *dat den Hollandſchen ingezetenen geen grooter quaad kan overkomen, dan geregeert te werden door een Monarch, Heer ofte Hooft:* en dat ter contrarie God de Heer over een land, gebouwt op zodanige gronden, geen grooter zegen uitſtorten kan, dan met in het zelve in te voeren *een vrye Republikſche* ofte *Staats-gewijze Regeering.*

Maar vermits deze mijne concluſie ſtrijd tegen zeer generaale en langdurige voor-oordeelen, dunkt my geraden die wech te nemen, zo veel my doenelik zal wezen, met de volgende reden.

Hoewel uit het voor-gaande blijkt, *dat de Ingezetenen van een Republik oneindelik gelukkiger zijn,* als *de onderdanen van een land, geregeert door een Heer ofte een uit-*

ſtekend

Digitized by Google

ſtekend hoofd, zo zal nochtans het contrarie meeſt altijds werden gelooft in Landen, daar een Heer is, of in Republiken daar iemand op den trap is om Heer te weſden.

Want niet alleen de *Officianten*, *Hovelingen*, *Edelluiden* en *Soldaten*, maar ook alle die het garen zouden wezen, door de *corruptie der Regeringe* zich verrijkende, ofte hare grootsheid zoekende, *verheffen de Monarchale regeringe, om eigen profijt, ten Hemel*, als daar uit nedergedaald zijnde: hoewel God de Heer geen dan een Republikſe regering genadiglik ingeſteld, en daar na in zijnen toorn een uitſtekend hoofd over de zelve gekoren heeft, 1 *Sam. cap.* 8. En daarenboven derven alle die *bloedzuigers van den Staat*, en *van het menſchelik geſlacht*, de Republiken tot in den drek verachtende, en *van muizen olifanten makende*, de feilen der zelver breed uitmeeten, en de deugden verduiſteren; om dat zy

Aller Hovelingen en Soldaten waarachtig intereſt.

Digitized by Google

weten daar over van niemand te zullen werden gestraft. Waar op alle 't gemeene volk, ontbloot van kennis en oordeel, zegt *Amen*; voornementlik als het werd geblindhokt en tegen de wettige Regeerders opgehitst door *Predikers die naar de Heerschappye dingen*, hoedanige (God betert) ook al eenige in Holland, en d'omleggende Provincien gevonden worden. Zulks alle deugdzame en verstandige Ingezetenen genoodzaakt werden, hun vinger in de aarde steekende, te rieken in wat Land zy woonen, en zich wel te wachten de gebreken der Lands-Heeren, ofte die 't garen zouden wezen, te ontdekken.

Manieren van oordeelen aller gemene Onderdanen.

Ja weinige Inwoonders van *een vryen Staat* vind men die genegen zijn te onderwijzen *hoe veel een Republijk beter zy als een Monarchy*, om dat zy weten daar over van niemand te zullen werden geloond; en dat aan de andere zijde,

Konin-

Koningen met lange armen zware slagen konnen geven; en hoewel alle verstandige Onderdanen der Monarchen, die nevens de hoofse pluim-strijkers de schaamte niet hebben afgelegt, in het generaal overtuigd werden van *de voortreffelikheid eener Republike boven de Eenhoofdige Regeringe*, zo houden nochtans eenige staande, *veele volkeren zodanig geaard te zijn, dat zy niet gelukkelik dan door eenen Heer konnen werden geregeerd*; en brengen by de exempelen aller volkeren van *Asia* en *Afrijken*, als mede alle *Europise volkeren* gelegen na het *Zuiden*: wel is waar dat zy ook bekennen, dat alle volkeren die meer na het *Noorden* gelegen zijn, bequameliker werden geregeerd door *een uitstekend Hoofd* en *meerder vryheid*, gelijk warelik *van Vrankrijk af na het Noorden genoegzaam alle absolute Monarchale regeringe ophoud*; en dienvolgende sustineren de

Of eenige volkeren van nature Monarchaal moeten geregeerd werden.

de ſelve en vele anderen, *de Hollanders in het particulier zo wrevelig, factieus en bot te zijn*, dat zy niet, dan door *een zeer uitſtekend Hoofd* in dwang gehouden zijnde, gelukkelik zouden konnen werden geregeerd, en dat het zelve ook door de *hiſtorien* der voorlede *Graven* zoude werden bekraftigt.

Of de Hollanders *van zoo een* wreveligen aart *zijn, dat zy niet geruſtelik dan door* een Hoofd *konnen werden geregeerd.*

Maar aan de andere zijde werd geſegt, dat de tijden der voorlede Graven kennelik zijn geweeſt *ſeer afgrijſelike tijden* en *regeeringen*, vervullende de *Hiſtorien* met gedurige verfoejelike *oorlogen, oproeren*, en grouwelen, *gebaard door* en *ter occaſie van dat uitſteekend Hoofd*: en dat ter contrarie de Hollanders, als op de *Viſſery*, *Manufacturen* en *Negotie* levende, van nature zeer vreedſaam zouden weſen, *indien zy door zoodanig Hoofd niet oproerig wierden gemaakt*. Wat hier van zy, kan ten deele uit de *Hiſtorien* werden geleerd.

Maar hier op zal miſſchien iemand

Digitized by Google

mand ſeggen, de ſaaken ſedert honderd jaren veranderd te zijn, om dat Holland voor dezen meeſt op den *land-bouw* beſtond, en dat hier geen *ſoldaten*, *finantien* ofte *gefortificeerde* frontier *plaatſen* waren daar de *Graaf* over konde diſponeren. Waarom hy geen oorlog konde voeren, dan met zijn *Leen-mannen* en *Poorters* op geconſenteerde *beeden*, en dat daarenboven de *Hollandſe Steden*, naar proportie der krijgs-konſt, *zoo ſterk waren*, dat zy niet, dan met zeer groot geweld, door een *Graaf* konden werden ingenomen, zulks die regeering in alle manieren ongeſtadig, krachteloos en oproerig moeſte zijn.

Of de Hollanders *onder een* Stadhouder *ofte* Kapitain Generaal *gelukkiger zouden wezen als voor dezen onder de* Graven.

En hier by ſal miſſchien iemand noch voegen, dat Holland nu t'eenemaal beſtaat op de *koopmanſchap*, ende dat een uitſtekend *Hoofd*, *Kapitain Generaal*, ofte *Stadthouder*, hier zoude hebben een *eige lijfwacht* in den

Hage,

Digitized by Google

Hage, plaatſe *der Dagvaart*, als mede de gonſt van *een groote beſoldigde krijgs-macht*, van alle de *Predikanten*, en door die, de gonſt der *gemeene Ingeſetenen*. En dat hy daarenboven, door de *Gedeputeerden* ter *Generaliteit*, t'zijnen gelieve zoude konnen diſponeren van *die onwinbare frontier-plaatſen der niet ſtemmende Landen*, ſchoon genomen hy zijn macht door geen *uitheemſche Alliantien* quame te ſterken. Zulks hy meeſt *alle Hollandſe Steden*, nu *genoegzaam open leggende*, ter loops zoude konnen *overweldigen*, en dienvolgende zoude warelik iemand konnen zeggen: *dat de Hollanders, door het kiezen van zodanig uitſteekend Hoofd, als onnozele lammeren zouden werden geregeerd door een onwederſtandelik Souverain.*

Wat hier van zy, en *of de Hollandſe ingezetenen als dan gelukkig zouden wezen*, zal ik een ander wijt-

Digitized by Google

wijtloopiger laten denken, zeggen en ſchrijven.

Maar wat *der Hollanderen bottigheid* aangâat, *of die zo groot zy, datſe niet verſtands genoeg zouden hebben om een vrye Republijk te konnen formeeren*, en dat zy dien koſtteliken ſteen, *de Vryheid*, gevonden hebbende, met den *Eſópiſen Haan* een graantjen koorens meerder zouden achten, daar van zeg ik niet wel te konnen werden geoordeeld; want *vermits zy noch geen tien jaren zijn vry geweeſt*, en het daar te vooren zeer ontijdig en ſchadelik was zijn goed verſtand in het ſtuk der Regeringe te tonen; als mede vermits het klaar is, dat eene generatie van menſchen in vryheid moet werden *doorgeworſteld*, eer men daar van te recht oordeelen kan; zoo moet men het zelve *God* en den *tijd* overgeven, om daar na, indien deze *ſlaafachtige wederſtrevers* werden overleeft, een goed oordeel

Of de Hollanders al te bot van aart zijn, om in forme van Republike geregeerd te werden.

voor

Digitized by Google

voor ofte *tegen* te konnen vellen.

Onderentusschen kan *dit volgende Tractaat van Hollands Interest* onpartijdig werden gelezen: en ten zelven einde zy yder gewaarschout, dat uit *elke particuliere zake* niet veel nuttigheids kan werden getrokken; maar dat die moet werden gevonden in de overdenkinge en aan-een-knopinge *aller verhandelingen te zamen*, om eindelik te konnen oordeelen, *of hier het waarachtige Interest dezer Landen getroffen zy*; indien *neen*, zal my genoeg wezen, by zo verre men gelooft, dat ik het nochtans ernstig gezocht, en daar toe eerst den weg gebaand hebbende, *(affectus pro effectu: In magnis voluisse sat est,)* meer *danks* als *ondanks van mijn vry Vaderland heb verdiend*; alzo misschien door mijn poogen en dwalen een ander, veel bequamer, zal werden opgewekt om beter te doen.

't Welk God geve.

Digitized by Google

INTEREST VAN HOLLAND.

CAPITTEL I.

Holland is geen een Land, en heeft niet allesins een interest.

Om dat Holland geen een Land is, kan 't geen een Interest hebben.

OM dat men met de naam *'s Lands welvaaren* verstaan moet *de conservatie en vermeerdering der Ingesetenen van 't Land, bestaande in Regeerders en Onderdaanen*; en dat Holland van ouds niet is geweest *een Land ofte Republike*, maar bestaan heeft *in veel Republiken*, die warelik metter tijd hebben gekreegen *een en het zelfde hoofd*, onder den naam van *Graaf* ofte *Stadhouder*, doch vermits de selve zich met zijn *Domeinen* moest te vreeden houden, en de Landen regeeren, ofte, om beeter te zeggen, *administreren*, elk naar zijn byzondere *gewoonten* en *Rechten*, zoo zijn de selve niettemin gebleeven zoo *veele verscheide Republiken*: en daarom zal ie-

 der

der verstandig mensch lichtelik oordeelen konnen dat *verscheidentheid* van Regeerders, Onderdaanen, Landen en situatie, ook noodsaakelik *verscheidentheid* van *interesten* veroorsaakende, ik van Hollands welvaaren, als van een Land, niet bescheidentlik zal konnen schrijven, nochtans ben ik geneegen het selve onder *eenen titul* te doen, zoo veel mijn geringe kennis toelaat; en alle zijne Steden ofte Landen *in eene sake* ofte *Interest over een koomen.*

CAP. II.

Van Hollands naturelike lasten.

Hollands situatie,

HOlland, leggende op de hoogte van 51 tot 52 graden naar het *noorden*, aan *zee*, en vele *binnenwaateren:* zijnde daarenboven een zeer *laag* en *vlak land*, is daar door zeer veele ongemakken onderworpen.

en ongemakken daar uit ontstaande, zelfs in volkome vreede.

Ten eersten zijn hier zeer felle en *lange winters*, waar door de menschen meer *licht*, *brandt*, *kleeding* en *voedsel* van noode hebben. Daarenboven moeten *alle de beesten* van dit grasig land dan werden *gestalt*, hoewel men dan met meer kosten en arbeid min zuivel trekt.

Ten tweeden, *zijn de saisoenen hier zoo kort*,

kort, dat zy zeer wel waargenomen werden, en wel gelukken moeten om voordeel te konnen doen. Want het zaad in dit vochtig land verrot ofte verteerd zijnde, daar na niet bequaamelik met ander kan werden bezaaid.

Ten derden, door *de nabyheid der zee* en *vlakte des lands* ontstaat in de voor- en na-tijd, niet alleen voor den menschen *ongezond weder*; maar in de voor-tijdt werden door *scherpe koude winden* alle bloeisels der boomgaarden verteerd, en in de herfst door *stormwinden*, veel onrijp ooft geplukt.

Ten vierden, is boven allen considerabel, dat *deeze landen, meest alle laager leggende als de vloeden der zee en rivieren*, die grouwelike stormen des *Oceaans*-en *ys-gangen* moeten afkeeren; waar teegen met zeer groote onkosten werd gearbeid: want een roede langte des *zeedijks* somtijds wel 600 guldens kost van maaken. Aan de rivieren kosten de zelve ook zeer veel. En hoe zwaaren last het zelve moet weesen, kan men eenigsins afmeeten uit *de jaarelikse omslaagen van Rijnland*, het welk genoegsaam noch met de zee, noch met eenige loopende rivieren, en niet dan met stille-staande wateren gemeenschap heeft. Namentlik wegens morgengelden en binne-

 landse

landſe onkoſten *betaald yder morgen wel twee guldens*, en daarenboven om het regenwater door *molens* uit te malen en door *kadijkjens* uit te keeren, moet jareliks voor yder morgen wel 30 *ſtuyvers*, als mede voor *banwerken*, aan *voetwegen*, *wage-wegen*, en *wateringen* te onderhouden, wel 20 *ſtuyvers* werden betaalt. Waar by noch eindlik moeten ontſtaan veel boeten en quellingen, als Baljow, Dijkgraaf en Heemraaden *ad vitam* gekooren werden, en van de Ingelanden ganſch independent zijn.

Ten vijfden is klaar dat Holland uit zijn grond ganſch *geen mineraalen*, ofte eenige de geringſte bergwerken uitlevert; ſulks uit den grond met graven ganſch niet te haalen is, dan *kley* en *veen*, en dat met het land te ſchenden.

Holland dus worſtelende tegen zee, rivieren en uitgemaale meeren, en kan nauweliks *vier-honderd duizend vruchtbare morgen lands*, duin en hey niet gereekend zijnde, uitleeveren. Want volgens omſlag van den jaare 1554 wierde bevonden omtrent 300000 morgen en eenige honderd meer; ook zeggen *de Staaten van Holland en Zeeland* in ſeekere Remonſtrantie aan den *Graave van Lyceſter*, dat deeze twee Provintien met veel hey, duyn, en uitgedolve onlanden,

niet

Digitized by Google

niet meer als 500000 morgen uitleverden, sulks ik gisch *Holland nu niet boven* 400000 *morgen in alles zal konnen uitmaken.*

En vermits de *Bodem* meest over alle *sand*, *moer*, ofte *veenig* is, moet de zelve werden *gebeeterd*; en om dat de beeternisse zeer haast door een open land nederzijgt, is de beeternisse in het korte wederom van noode.

Dus is het met Holland gesteld *in volle vreede*, zonder zich eenigsins tegen zijn' nabuuren te *waapenen*, ofte *die af te keeren*; wat zal het zijn indien men considereerd, dat de Hollanders *de zee* niet alleen *veylen*, en haare Steeden en Landen teegen alle geweld van buiten beschermen moeten; maar dat zy daarenboven haaren nek hebben belaaden met het bewaaren van veele *geconquesteerde Steeden* en *omleggende Provintien*, die Holland nietwes toebrengen, en ter contrarie uit Hollands boesem werden voorzien met *fortificatien, ammonitie-huisen, eet-waaren, waapenen, geschut, bezolding*, jaa, dat schandelik is, met *huizen* ofte *logijs-gelden voor soldaaten.* Alle de welke in het toekomende *een Kapitain Generaal* bekomende, *voor het weereloze Holland veel formidabelder zullen weezen, dan eenige andere nabuuren.* En nochtans is het ge-

Sulks de ongemakken, die het Oorlog veroorzaakt heeft, gansch ondragelijk zijn.

„ gelovelik dat deeze lasten, zoo politike als militaire binnen en buiten 's lands, deeze Provintie en Steden alleen aangaande, meer als tien millioenen guldens des jaars nu in vollen vreede beloopen. Immers zegt *Liewe van Aisma* op het jaar 1643, dat de Provintie van Holland jareliks aan inkomen had *elf millioenen guldens*; sedert welken tijd des gemeene lands-middelen noch merkelik zijn vermeerderd. Ook is waarachtig dat de Steeden tot haar eige nooddruft, zeer veele *accijzen* hebbende op gesteld, de Ingezetenen noch veel meer belasten.

CAP. III.

Van Hollands naturelike vruchten en voordeelen.

Hollands voordeelen, en wat het uitleeverd.

HIer tegen en konnen de *binnewateren* niet uitleeveren, als *vis*, *water-vogelen* en *eyeren*; de *duinen* niet als *konijnen-vleesch*, en *vellen*; *vier-honderd-duizend morgen* lands niet anders als *steen-plaatzers-aarde*, *turf*, *koorn*, *moes-kruiden*, *ooft*, *vlas*, *hennip*, *meede-krappen*, *ried*, *gras*, *zuivel*, *koeyen*, *kalveren*, *schaapen*, *paarden*; doch van 't *strang* en *duin* zoude men konnen zeggen dat het *kalk* en *zand* uitleeverd.

CAP.

Digitized by Google

CAP. IV.

Dat de inwoonders van Holland uit den bodem niet konnen werden gevoed.

MAar als men 't zoo ſtelde dat alle het land wierd bezaait met het noodſaakelikſte, namentlik tarw, en dat ieder morgen jareliks won 15 zakken, en zouden vier-honderd-duizend morgen niet konnen verſchaffen aan *twee millioenen menſchen* ieder een pond brood des daags, en miſſchien zoude men bevinden, indien het mogelik ware het zelve te reekenen, dat nu alleen aan den *landbow*, en alle het gunt zonder het welke den landbow niet kan werden gedaan, meer menſchen moeten arbeiden als daar van konnen werden gevoed. zulks het klarelik blijken zoude, als men alle overige vruchten, die nu daar werden gewonnen, met het andere dat tot 's menſchen leeven noodig is, zoude overweegen; *dat de boeren en haar gevolg, zeer veel ſpijze, drank, kleederen, wooning en brand zouden te kort ſchieten.* Waaromme men zeer wel zeggen mag, *dat Holland in geenderley wijze op zijn eigen bodem beſtaat, maar dat het in alle manieren zijn voedſel buiten 's lands moet zoeken.*

VVaar uit blijkt dat Holland in vreede, en noch veel min in oorlog ſig zelven niet voeden kan.

CAP. V.

Dat Holland zeer wel legt om zijn voedſel uit der zee te raapen.

Sulks de Ingezetenen haar voedſel uit der zee moeten zoeken.

EN om zijn voedſel *uit der zee*, die een ieder gemeen is, te haalen, legt Holland zeer wel, niet alleen aan een *visrijk ſtrand*, en het *Doggers zand*, daar de *kabbeljau* in groote meenigte kan werden gevangen, en gezouten, maar ook aan de *haaring-viſſery*, die nergens als omtrent de kuſt van Groot-Brittanjen kan geſchieden. En is deeze *haring-vangſt* ſedert 250 jaren, dat *Willem Beuckelzen van Biervlied* geleerd heeft de zelve te zouten en in tonnen te pakken, neevens de *kabbeljau-vangſt* geworden een zeer krachtig middel van ſubſiſtentie voor deeze Landen; inzonderheid, vermits veele omleggende volkeren, door *Religie*, verplicht zijn zich van vleeſch eeten te onthouden.

En vermits men noch onlangs heeft beginnen te gebruiken in veele gelegentheeden, traan ofte olie van *Walviſſchen*, en dat het *Noorden*, daar de zelve te vangen zijn, niet verre van ons af is, immers met zuidelike winden, die veel by ons waajen, binnen ſes ofte acht dagen kan

Digitized by Google

kan werden bezeilt; zoo kan die *viſſery* ook lichtelik met de *zout-handel* aan ons land werden vaſt gemaakt : want om *die viſſeryen* voornementlik, en by gevolge *de negotie* en *retouren* daar van hangende, aan ons land te koppelen, moetmen zeer wel conſidereren dat de grootſte zwarigheid, om door zijn eigen bodem te ſubſiſteren, namentlik *het onuitſpreekelik getal der menſchen*, is het krachtigſte middel om alle buitenlandſe waaren naa Holland te trekken, niet alleen om *te verſtapelen* en daar naa buiten 's lands te verzenden door *de Maze*, *Waal*, *Yſſel* en de *Rhijn*, alle te zamen eene rivier uitmakende, in aanleggende veelvoudige ſteeden en volkeren, *de conſiderabelſte van de geheele wereld voor het vertier der koopmanſchappen*: maar ook, om de zelve ingebrachte waaren hier eindelik te *conſumeren*, ofte te laaten verarbeiden, zijnde kennelik, *dat geen land ter wereld in zoo kleinen begrijp*, *zoo veele menſchen* en *werkbaazen heeft.* Hier by komt noch dat geen land ter weereld zoo wonderlik is doorſneeden met *wateringen*, langs welke men alle koopmanſchappen met zeer kleine onkoſten kan heen en weeder voeren.

Het groot getal der Ingezeetenen is een krachtig middel om de Negotie *aan Holland te koppelen.*

Immers, het legt zoo met *de Viſſery*, dat

Hoe conſiderabel Hollands viſſerye zy.

" dat jareliks meer als *drie hondert duizend laſten zoute vis* of *haaring* door de Hollanders werden gevangen en vertierd. En na het *Noorden* vaaren jareliks, om " *walviſſen* te vangen, meer als *twaalf duizend mannen* uit gemelde landen; zulks als men naareekend, dat alle die Scheepen hier werden geboud, de touwen, zeilen, netten en tonnen gemaakt, als mede met zout voorſien, men zeer lichtelik zal konnen begrijpen dat hier aan een ongelovelik getal menſchen zich kan ernéren; voorneementlik als daar noch by komt dat alle die menſchen ook van nooden hebben ſpijs, drank, kleederen en huizen, als mede dat de gevange vis, ook door de Hollanders over den geheelen aard-bodem werd te ſcheepe gevoerd. En voorwaar, indien waaraghtig is 't gunt *S^r. Walther Raleig*, die alles naarſtelik omtrent den jaare 1610 heeft onderzocht, om Koning *Iacob* te informeeren, zegt; zoo zouden op de kuſten van *Groot-Britanjen* de Hollanders als doen " geviſt hebben met 3000 *ſcheepen*, en 50000 *menſchen*, als mede dat de zelve noch beeſig hielden, zoo om haar uit " te reeden, den vis te verkoopen en de retouren te doen, 9000 *andere ſcheepen*, " en 150000 *andere menſchen*; en als hier

noch

noch by komt 't gunt hy verder zegt namentlik *dat twintig buyssen 8000 menschen onderhouden*, en dat de Hollanders alles gereekend wel 20000 *scheepen* in zee hadden : als mede *dat de vissery en zeehandel met zijn gevolg sedert dien tijd wel een derdendeel is vermeerderd* ; zoo is licht te bedenken dat de zee een uitneemend groot middel van subsistentie aan Holland verstrekt.

CAP. VI.

In Europa is geen land tot de negotie bequamer als Holland.

DUs hebbende geconsidereerd Hollands bequaamheid tot de *visseryen*, en in mijn gedachten komende dat de Hollandse *negotie* daar van wel allermeest schijnd te dependeeren ; zoo zal ik nu bedenken waar in die bequaamheid meest bestaat.

Van Hollands Negotie.

Ten *eersten* moet ik zeggen, dat ik met het woord *negotieren* verstaa *ietwes te koopen om te verkoopen*, 't zy ter fleet, 't zy op dat het zelve wederom zoude verder mogen werden verkoft, zonder daar aan gebracht te hebben eenige veranderinge : zulks buitens lands goede koop in te koopen, om weder-

En (in die tijdt) 600 op Engelandt. Seydt ook, dat sy alleen soo veel schepen hebben als elf Koninkrijken, Engelandt meegerekent; en dat sy jaerlijks duisent timmeren.

om buitens lands dierder te verkoopen, ofte wel de goederen die hier gebracht ofte gemaakt zijn, goede koop in te koopen, om buitens lands dierder te verkoopen, maar *het conſiderabelſte gedeelte is*, van 't gunt ik *nu* met het woord *negotie* verſtaa.

Hollands goede ſituatie om te Negotieren.

Ten *tweeden* zeg ik, dat Holland hier toe ook zeer bequaam gelegen is, *in het midden van Europen, rekenende van S. Michaël Archangel in Moſcovien, en Revel tot Spanjen:* en wat belangd dat wy van *Italien* en de *Levante* wijder af en naader aan *Ooſten* leggen, is zeer noodzakelik; want meeſt alle grove waren, als pik, teer, aſſchen, kooren, hennip, ſcheeps- en timmer-hout, als mede Pomerſche en Pruiſſche wolle, daar van daan moeten gehaaldt, en hier binnens lands gebracht werden: *om dat meer als de helft der gemelde waaren hier te lande werden geconſumeerd*, ofte *verarbeid*, blijkende hier uit dat de Hollanders wel met *de helfte meer* ſcheepen naa *Ooſten* als naa *Weſten* pleegen te vaaren.

VVaar toe helpen de Conqueſten der Ooſt-Indiſche Compagnie;

Ten *derden*, is nu zeer conſiderabel, om de negotie aan Holland te koppelen, de *Ooſt-Indiſche Compagnie*, waar door alle ſpeceryen en Indiſche waaren genoegzaam aan Holland vaſt zijn.

Ten

Digitized by Google

Ten *vierden*, is een zeer groot voordeel voor de Hollandse negotie, *dat de penningen aldaar teegen vierd' half, jaa zelfs wel tegens drie ten hondert in 't jaar, zonder eenig pand, ook aan koopluiden werden gegeeven*; en vermits in andere Landen zelfs van penningen daar vaste goederen voor verbonden zijn, merkelik meer gegeven word, zoo ontstaat hier uit, dat de Hollanders overalle met *gereed geld* koopende, en *te borg* verkoopende (welk van geen andere natien kan werden naar-gedaan) een van de meeste oorzaaken is, waar door de Hollanders meest alle negotien anderen hebben onttrokken.

en de lage interesten *van penningen.*

ec

Ten *vijfden*, *om dat in Holland zeer veel impoosten en schattingen moeten werden betaalt*, en datmen van vaste goederen en penningen op renten gegeven, zeer weinig trekt; als mede om dat hier geen *Kloosters* en weinig leengoederen zijn; en dat daarenboven de vrouwen zeer vruchtbaar zijn, soo ontstaan onder die veel kinderen, smalle en gelijke deelingen, die hier gansch geen bequaamheid om te rentieren, maar zeer groote noodzakelikheid om te koopmanschappen veroorzaken.

En de kostelikheid van Holland, *dwingd de Ingezetenen tot de koopmanschap.*

C A P.

Digitized by Google

CAP. VII.

Dat Holland door de Vissery de Negotie, en door die twee de Manufacturen verkregen heeft.

Van de Visserye en Negotie, schijnen de Handwerken *voor een groot deel te dependeeren.*

IN een land daar *visserye* en *negotie* is, konnen ook zeer lichtelik alle *handwerken* gedaan werden; want noodzakelik moet daar uit ontstaan een zeer groote bequaamheid tot alle rouwe stoffen ofte materialen, om daar omtrent te arbeiden, te bekomen; en de gemaakte waren door de zelfde gelegentheid over zee, ofte langs de rivieren te versenden.

Dus zietmen *dat in Holland het grof zout gezoden: van zijde, vlas, en wolle allerley Manufacturen gemaakt: van hennip, gaaren, touwen en kabels gedraaid en netten gebreid: als mede van buitenlands hout veel scheepen getimmert werden*; want het is klaar, dat de scheeps-timmery in Holland niet moet werden geconsidereerd als *een pure consumtie*, maar als *een zeer gewichtige koopmanschap*; vermits meest alle de groote scheepen, voor de vremde volkeren van Europen door de Hollanders werden getimmerd, behalven welke handwerken, noch zeer

veele

Digitized by Google

veele anderen tot noodig gebruik, vermaak ofte cieraad dienende, zoodaanig zijn dat tot de zelve meest waater van nooden is, 't zy om die te pleegen, 't zy om die op het onkostelikste, niet te land, maar te waater, af en aan te voeren. En daar de vallende wateren ons schijnen te ontbreeken, werd dat gebrek in ons laag, vlak en aan zee geleegen land, door de *gedurige winden* vervuld.

En Hollands climaat is zeer bequaam voor de handwerken.

Daarenboven *legt Holland in zoo een koud climaat, dat de menschen door de warmte niet werden belet te arbeiden.* En vermits men hier doorgaands grove lucht heeft, harde kost eet, en gering bier drinkt, zijn de menschen veel bequamer om gedurig te arbeiden; en door de groote imposten werden zy genoodzaakt het zelve te doen.

CAP. VIII.

Dat alle Ingezeetenen van Holland in vryheid zijnde, door een gemeen wel- en qualik-vaaren wonderlik aan een zijn gekoppeld.

DAarenboven diend men zeer wel te considereren dat de *vissery*, niet alleen

Digitized by Google

Dat alle verhaalde middelen van ſubſiſtentie, als meede alle Ingezetenen van de hoogſte tot de laagſte aan een geſchakeld zijn.

alleen de *negotie*, en die twee de *handwerken* veroorzaken; maar dat de *viſſery hier veel meer bloeid om dat hier negotie en handtwerken zijn*, door de welke de vis en olie kan werden vervoert en geconſumeerd ofte geſleten. Als mede ,, *dat de negotie meer als voor de helft zoude weezen vernietigd, indien men daar af naame de negotie in vis en allerley andere waren omtrent de welke hier werd gearbeid*; behalven dat by gevolge *de binnenlandſe conſumtien van allerley uitheemſe waren ook meer als voor de helft vermindert zouden wezen.* En zoo is ook waarachtig, dat noodzakelik *alderley handwerken, meer als voor de helft zouden verminderen*, indien niet geheel vernietigt werden, *zoo haaſt als men dit land zoude berooven van de viſſeryen en negotie in waaren die buiten deeze Provintien werden geſleeten.* Eindelik is ook klaar dat de *landluiden* nu genoegzaam alle hare vruchten, ſuivel, vee, brand, &c. binnens lands ſlijtende, *een groot voordeel hebben boven andere boeren, die alles buiten 's lands moeten* ,, *vertieren*: zulks dit groot getal menſchen, *onboeren*, mijns bedunkens, de eenigſte oorzaak is dat die in Holland zoo grouwelik belaſte landluiden noch konnen ſubſiſteren.

En hoe merkelik dat *alle Regenten*, of *die*

die in eenigen dienst van haar dependeeren, door die groote meenigte menschen werden gebeneficieerd, is, om zijn klaarheid, onnodig gezegt.

Doen hier weinig menschen woonden, noch geen hondert jaaren geleeden, waren de uitstekenste bedieningen van *Burgermeester* en *Scheepen*, zelf in de principaalste Steeden, groote lasten, die men op groote boeten moest op zich laaden; nu is het een groot beneficie daar *stee-boden*, ja *veerschippers-knecht* te zijn, en daar van alleen met een huisgezin te moeten leeven.

Wijders geneegen zijnde een overslag te maken van het getal der menschen in Holland, *fixum domicilium*, haar vaste woonplaats hebbende, ofte te huize hoorende; en zoo veel my doenlik is met eenen ook na te reekenen, met wat *proportie* voorzeide menschen, door onze gemelde middelen van subsistentie hier werden gevoed: zoo zal ik aan de eene zijde considereren, dat *Sir Walter Raleig*, willende den Koning *Iacob van Engeland* beweegen tot voortzetting der visseryen, *Manufacturen* en negotiatie ter zee, waarschijnelik de voordeelen der zelve op het breedste zal hebben uitgemeeten, en het getal der menschen daar

 door

door leevende, wat booven de waarheid vergroot.

En aan de andere zijde zal ik conſidereren dat *in den jaare* 1622, ingewilligd zijnde het *hoofdgeld* over alle Inwoonders geen uitgezonderd, als gevangenen, landtloopers, en die *aan de andere zijde van de linie* waren gereiſt, als mede alle *Forenſes*, de zelve nochtans in het geheel over *Zuydholland*, niet meer wierden bevonden als 481934. Hoewel de *inſtructie*, *voor de Commiſſariſſen* ten zelven einde, zeer ſcherp ingeſteld was, om alle *fraude* en bedrog voor te koomen. Doch op dat men moge giſſen of in het aangeven van dit getal oprechtelik gegaan zy, zal ik het zelve in het particulier uitdrukken, gelijk het ter Reekenkamer is geregiſtreerd:

Dordrecht met de dorpen - -	40523
Haarlem met de dorpen - - -	69648
Delf met de dorpen - - - - - -	41744
Leyden en Rynland - - - - -	94285
Amſterdam met de dorpen - -	115022
Gouda met de dorpen - - - -	24662
Rotterdam met de dorpen - -	28339
Gornichem met de dorpen - -	7585
Schiedam met de dorpen - - -	10393
Schoonhoven met de dorpen --	10703
	442904

d'ander

d'ander zijde beloopt - - -	442904
Briel met de dorpen - - - - -	20156
's Graven-Hage - - - - - - - -	17430
Heuſden - - - - - - - - - - - - -	1444
- - - - - - - - - - - - -	481934

En genomen dat *Weſt-Vrieſland* het vierdendeel van de Inwoonders van *Zuid-Holland* uitleverde, zoude het zijn - - 120483

In alles - - - - - - - - - - - 602417.

Maar vermits ik meen klarelik te konnen werden gezien, *dat in dit aangeven uitneemend groot bedrog is omgegaan*; en dat deeze landen ſedert dien tijd merkelik in inwoonders zijn toegenomen; zoo zal ik giſſen dat hier in het geheel zonder iemand ter wereld uit te zonderen, te huize hooren het getal van 2400000 menſchen. En dat zy leeven als volgd, namentlik:

Door de viſſeryen op zee en die viſſers uit te ruſten voor zoo veel zy viſſers zijn, met ſcheepen, want, tonnen, zout, en andere materialen, of inſtrumenten - - - - - - - - - - 450000

Door den land-bow, binnenlandſe viſſery, duinmeyen, en turven, als meede alle deezen tot hun neering uit te ruſten,

Digitized by Google

d'ander zijde is - - 450000
tuig en want, voor zoo veel zy
boeren zijn, te verschaffen - - 200000

Door het maaken van eenigerley manufacturen, scheepen, konst- ofte hand-werken, die buitens lands werden vertierd, 450000

Door de negotie, waar by ik nu verstaa het vervoeren en buiten-lands te verkoopen alle gewassen en werken onzer Inwoonders, 't zy vis, land-vruchten, handwerken &c. En wederom van buitens-lands te halen allerley koopmanschap, hoedanig die zy, om de zelve, 't zy hier, 't zy buytens lands te verkoopen, mits dat het niet zy hier ter fleet, en alle die den negotianten, voor zoo veel zy negotianten zijn, ten dienste zijn - - - - - - - - - - - - 450000

Door alle deeze Inwoonders voor zoo veel zy menschen zijn te voorzien met, en te arbeiden omtrent alle 't gunt hier te lande werd gesleeten, als spijze, drank, kleeding, wooning, konst, noodige, gemakkelike ofte vermakelike huisraad te verkoopen of maken - - - - 650000

Door

Digitized by Google

Door den arbeid en zorge van alle deze voorgemelde, de ledich-gaende Edelluiden, Regeerders en Officianten in politie, justitie, finantie, militie, renteniers, soldaten, inwoonders van Godts-huyzen, bedelaars, &c. - - - - - - 200000

- - - - - - - - 2400000

En *hoewel deze gissing, 't zy wegens de menichte der Inwoonders, 't zy wegens de onderlinge proportie der levens-middelen, zeer row en onzeker is*, zo meen ik nochntas zeer klaar te wezen, *dat niet het achtste gedeelte der Inwoonderen van Holland, haren nooddruft zouden konnen vinden in haar eigen boezem, als het overschot der getrokke vruchten zoude moeten uitleveren alle andere behoeftigheden*; zulks *Homo homini Deus in statu Politico*, d'een mensch den anderen onder een goede Regeringe, een God zijnde, het voor dit Land een onuitsprekelik groote zegen is, dat hier zoo veel menschen door eerlike middelen werden gevoed, en voornementlik dat het welvaren aller Ingezetenen (ledich-gaande Edelluiden en soldaten uitgezondert) van de minste tot de meeste, zo naw aan een is verbonden: en boven alle, *dat niemand*

Digitized by Google

warelik aan 's lands welvaren meer is gelegen, als den Regeerders dezer Aristokrative regeringe.

Want *vissers*, *boeren*, *koop-* en *handwerks-luiden* hare goederen en konsten lichtelik in andere landen zouden konnen overdragen, om daar wederom vissers, boeren, koop- en handwerksluiden te werden. Maar *den bezitters van onroerende goederen* is dat by 's lands qualik-varen niet doenlik, en genomen dat, de *on-* tot *roerende goederen* gemaakt zijnde, zy zich in andere landen metter woon begaven, zo zouden zy daar geen levens-middelen vinden; en *noch veel min zouden zy, in vremde landen tot de regering werden gebruikt*, ofte *eenig officie* en *beneficie daar van dependerende, verkrijgen.*

Dat voorzeider aller Ingezetenen welvaren kan werden geruineerd door eene misslag.

Nochtans zoude deze *loffelike harmonie*, en overeenstemming konnen werden gebroken, tot ruine van alle Ingezetenen, geen uitgezonderd, dan hovelingen en soldaten, met een eenige misslag, namentlik met te kiezen *een Opperhoofd*; want vermits de Heeren, hovelingen, edelluiden en soldaten noodwendig op de arbeidende Ingezetenen azen, zouden zy alle hare macht gebruiken *tot eigen voordeel*, *en tot nadeel van 't gemeen*; en op dat zy, door de groote

groote machtige Steden daar in niet zouden werden geſteuit; zouden zy kennelik alle Steden klein, en de Ingeſetenen arm maken, om zich zonder tegenſpreken te konnen doen gehoorſamen. Zulks men hier te recht altijds God behoorde te bidden, *à furore Monarcharum libera nos Domine*, ô God, *bewaar doch Holland voor een Hoofd.*

CAP. IX.

Werd gevraagd waarom de zware Oorlogs-laſten niet hebben de Viſſery, Negotie en Manufacturen buiten Holland gekeerd?

VVaarom de koopmanſchap zich niet heeft in andere Landen nedergezet.

MAar het is niet genoeg te weten hoe bequaam in 't generaal dit land is om ſoo vele menſchen beſich te houden: want om het intereſt wel te vervolgen, diend men in het particulier wel te weten de oorſaken *waarom de groote onbequaamheid, laſten en oorlogen aan de andere zijde niet hebben veroorzaakt dat de viſſery, koopmanſchap en hand-werken zich hebben nedergezet in andere landen.* By exempel *Engeland*, het welk alles geconſidereerd, oneindelike groote voordelen *van ſituatie, havens, zuivere kuſt,*

voordeelige winden, *veel rouwe waaren uit te leveren*, *gedurige vrede*, *vryheid van alle imposten*, boven ons heeft gehad.

CAP. X.

Alvooren te antwoorden, word verhaald den ouden stand der negotie in Europa.

Oover 700 jaaren *waaren genoegzaam geen koopluiden in* Europa.

OM hier af eenig licht te konnen geven, zal ik in het korte voor laaten gaan een verhaal van 't gunt zich in oude tijden deezen aangaande heeft toegedraagen.

Het is kennelik dat over *zes ofte zeeven honderd jaaren*, in gansch Europen ieder land voor zijn' eyge inwoonders zaajen, bouwen, en weeven moest, zulks genoegzaam geen koopluiden waaren; dan eenige weinige in de Republiken van *Italien*, die binnen de *Midlandse zee* bleeven: of wel in andere landen, koopluiden weinig in getaale die binnen 's lands handelden; maar vermits na het *noorden* en *oosten* noch buiten noch binnen-landse koopluiden waaren, moeste by overvloed van menschen en gebrek van nooddruft, meerder land door geweld van waapenen gesocht worden. En dit zijn geweest die overvallingen der

Digitized by Google

der Cimbren, Schieten, Gotten, Quaden, Wandelen, Hunnen, Franken, Burgonjers, Noormannen, &c. die tot omtrent *den jaare duizend* in hare meeste kracht zijn geweest. Alle welke volkeren, en met een woord alle die Duits spraken, haren overvloed ruilden niet tegen geld, maar, gelijk men zegt, aldus; twee hoendren voor een gans; twee ganzen voor een verken; drie lammeren voor een schaap: drie kalveren voor een koe. Het ruilen met kooren had ook zijn zeker gebruik, 't welk buiten eetwaaren niet en ging. Sie *los Annales de Flandes del Eman. Sueyro.*

De *Vlamingen*, naast geleegen aan *Vrankrijk*, *waren de eerste die zich met weeveryen begonnen te erneeren*, en de zelve aldaar verkoften, het welk *de jonge Boudewijn van Vlaanderen* omtrent den jare 960 merkelik vorderde met daar toe jaarmarkten in verscheide plaatsen op te rechten; en *vryheid*, zonder eenigen *tol*, voor alle *inkomende* en *uitgaande waaren* te verleenen. Waar door die koopmanschap omtrent *drie honderd jaren* naar een gedurig aangroeide; hoewel die waaren niet wierden gesleeten dan in *Vrankrijk* en *Duitsland*: tot dat vele *schadelike keuren der Hallen* de Weveryen uit de Steden ten deele na de

De Vlamingen *zijn hier* de eerste kooplui-den in Manufacturen *geweest*.

 dorpen

Digitized by Google

dorpen gejaagt hebbende; *de oorlogen tusschen Vrankrijk en Vlaanderen*, de zelve van het platte land na *Loven* in *Braband* verdreven. Het welke die Brabanders nochtans niet voorzichtiger maakte. Want de zelve oorzaken, namentlik *keuren van Hallen* en *impost op de neering*, ook gedurende *het oorlog tegen Vrankrijk*, oorzaak waren van vele oproeren der Weevers, omtrent hondert jaren daar na niet alleen in *Vlaanderen*, (alwaar onder andere te *Ypre*, in het jaar 1303, op de Hallen wierden dood gesmeten de *Voogd* met de *tien Schepenen*, zijnde de geheele Magistrature der stad. Te *Gent*, twee Schepenen en elf anderen, in 't jaar 1301. Te *Brugge* meer als 1500 menschen in 't jaar 1302) maar ook in *Braband*, sulks onder anderen te *Loven* door een groot oproer verscheide Magistraats-persoonen op het Raad-huis wierden dood gesmeeten; en veele handdadigen na Engeland vluchteden, aldaar de eerste kennisse der *Drapperyen* brengende: maar vele anderen verspreideden zich na de *landen van Overmaze* en na *Holland*, zich onder anderen vele te *Leyden* nederzettende. Ondertusschen hadden *de Dutse Kruis-heeren* sedert den jare 1200, in schijn van de *Heidenen* tot het *Christen*

daar naa de Brabanders,

eindelik de Leidenaars *en* Engelanders,

sten geloove te bekeeren, zich door het zwaard meester gemaakt niet van het schrale *Pomeren* en *d'Oder*, dat zy den bekeerden Vorste lieten bezitten, maar wel van het vette *Pruissen* en *Lijfland*, en de rivieren *Weissel*, *Pregel*, en *Duin*, en by gevolg van alles dat uit *Poolen*, *Littauwen*, ofte *Rusland* in zee moet dalen: by welke gelegentheid de naast aan zee gelegen *Oosterse* steden hebben begonnen die groove waaren te *halen*, en na de Nederlanden, Engeland en Vrankrijk te voeren, als mede daar van daan heen en weder te brengen, alle overvloed en gebrek.

die door de Oosterlingen *oover zee wierden verhandeld en gevoerd.*

En vermits sy omtrent den jare 1360 door de oorlogen tusschen *Denemarken* en *Sweeden* zeer ter zee beschadigd, onder anderen het vermaarde *Wisbuy* ware geplonderd geweest; soo rechteden 66 Steden het verbond op tot handhaving der vrye zee-vaart en koopmanschap. En dus wierden sy door dien *Oosterse handel* genoegsaam de eenige *voer-* en *veer-luiden der zee*, alle andere *Natien* uit den *Oceaan* varende; tot dat na den jare 1400 de konst van *haring te zouten* in *Vlaanderen* gevonden sijnde, de visserye meer en meer toe-nam met den zee-handel te *Brugge*; het welke duurde tot den jare 1482,

VVanneer en hoe het Hansische verbond *is opgerecht.*

Van de Brugſe, Antwerpſe en Amſterdamſe negotie daar na.

1482, als wanneer *Vlaanderen* in oorlog quam tegen den *Ertz-Hertog Maximiliaan*, wegens de *voogdye over zijn zoon en landen*; het welk tien jaren duurde, zijnde ondertusſchen *Sluis*, de zee-haven van Brugge, den meeſten tijd bekommerd geweeſt; zulks die van *Antwerpen* en *Amſterdam*, om den koophandel tot zich te trekken, den Ertz-Hertoge gonſtig geweeſt zijnde, hun oogwit bequamen. En vermits de *Italianen*, door den Levantſen handel, het zaad der *zijde-wormen* uit *China* en *Perſien* gekregen hebbende, hare *zijde-weeveryen* over alle bekend hadden gemaakt, en die veel *t' Antwerpen* begonden te venten; en dat daarenboven zoo *Weſt-* als *Ooſt-Indien* ter zee wierd ontdekt, en de *Spanjaarden* en *Portugeeſen* hare waaren en ſpeceryen ook te *Antwerpen* venteden, als mede dat de *Nederlandſe Drapperye* meeſt zijnde verloopen na *Engeland*, en de Engelſen haren *Stapel der Court* ook tot Antwerpen nederſettende, ſoo veroorſaakten dat verſcheide andere nieuwigheden.

Hoe machtige koopſtad Antwerpen *geweeſt zy.*

Ten *eerſten*, dat *Antwerpen wierd de vermaardſte koopſtadt die ooit in de wereld was geweeſt*, zelfs vele ſchepen na Vrankrijk, Engeland, Spanjen en Italien afſendende.

Ten

Digitized by Google

Ten *tweeden*, hoewel de Ooſterlingen *t'Antwerpen* het Ooſtershuis en Stapel bouwden, zoo en hadden zy nochtans de bequaamheid niet om op eenen bodem het kooren van Ooſten, in gevolge van die nieuwe correſpondentie met de Spanjaarden en Italianen, zoo wijt af te voeren; maar moeſte het zelve verſtapelt werden om niet te verderven: voornementlik als daar noch by quam dat die verre afgelege landen niet bequamelik geheele ſcheeps-ladingen van grove rouwe waaren konden vertieren; maar wel vele anderen hier te lande gefatſoeneert, als mede gezoute vis.

Ten *derden*, de Hollandſe *Viſſery* in *Kabbeljau* en *Haring*, en de goede gelegentheid om ook binnen 's lands alles te verkoopen en te vervoeren, was oorſaak *dat de Ooſterſe handel* zich allengs meeſt *te Amſterdam ſettede*, en ten deele na Engeland getransporteert wierd.

CAP. XI.

Werd voor antwoordt aangewezen in het particulier, dat noodzakelik de Viſſery en Negotie in het geheel, en de Manufacturen voor het grootſte deel zich moeſten in Holland nederzetten.

Hoe de Negotie t'Amſterdam *gekomen zy;*

DEze ſtand der negotie duurde tot *het jaar* 1585, als wanneer de ſtad *Antwerpen door den Prince van Parma wierd ingenomen.* Want die Stad dus van de zee in 't geheel afgeſloten zijnde, en de Koning van Spanje zeer leelik verzuimende het *Scheld* voort te openen; maar alle zijn kracht elders, als op de *Gelderſe frontieren, Engeland,* en *Vrankrijk* aanwendende, *zoo wierden* alle *Antwerpſe koopluiden genoodzaakt haar Stad te verlaten, en by gevolge Amſterdam te verkiezen, 't welk al voor den troebel, naaſt Antwerpen, de grootſte koopſtadt der Nederlanden was.*

en waarom op geen andere plaatſe.

Want noch in *Vrankrijk*, noch in *Engeland* vryheid van Religie was; maar in beyde een *Monarchale regeering*, met groote beſwaring voor alle in- en uitgaande koopmanſchappen; en hoewel de onroomſe koopluiden, om de groo-

te

Digitized by Google

te rust en goede situatie, wel meest genegen zouden zijn geweest, zich in *Engeland* te transporteren, zoo moesten zy blijven buiten een Land daar noch stads excijsen, noch lands imposten zijn, maar wel schattingen en gemelde groote beswaringen der in- en uitgaande waaren. In alle welke lasten der *vreemdelingen* kinderen en kinds-kinderen, volgens lands wetten, omtrent tweemaal meer als *naturele Engelanders* moeten dragen; ja in die *subsidien* ofte omslagen des *Parlaments*, duuren die dubbelde lasten in der eeuwigheid. En daarenboven werden de vremden gesloten buiten alle *Gildens* en *Hallen* der *Manufacturen*, zulks niemand aldaar de vryheid heeft voor gezel ofte baas te werken, dan in ietwes dat aldaar den Engelsen onbekend is. En meest alle dese beletselen waren ook in *de Oosterse steden*. Ia in Engeland zoo wel als in de Oosterse steden, is den vremden ingezetenen verboden, waaren ter sleet te verkoopen.

Hier by quam noch in de zelfde tijden, dat de Koning van Spanjen de beveiling der zee in 't geheel abandonnerende, de *Vissery* en noch overige koopmanschap der *Vlaamse steden*, die zy over zee plegen te doen, in 't geheel ook moest ophouden. Zulks de Vissery in 't

geheel

Digitized by Google

geheel verviel tot *Holland*: maar de *Manufacturen* wierden aldus verdeelt: na *Engeland* een derdedeel by de gis, der Saay, Damast, Koussen, &c. handelers en wevers; vermits die neering daar onbekend was. Een ander groot gedeelte der zelve quam te *Leiden*; en de lindewaat-handelers meest te *Haarlem* woonen. Maar noch een groot gedeelte der handelers in Manufacturen *bleef in Vlaanderen en Braband*: want vermits die koopmanschap t'allen tijden naar *Vrankrijk* en *Duitsland* met karren ten deele plegen gevoerd te werden; zoo was het onmogelik haar dat zelve te beletten.

Waarom Vlaanderen *en* Braband *niet alle koophandel in Manufacturen verlooren hebben.*

Ten anderen, vermits men in *Vlaanderen* en *Braband*, voornementlik op de dorpen daar de meeste manufacturen wierden gemaakt, *zeer weinige*; en in Holland *zeer vele impoften gaf*, zoo zouden zy hebben konnen de onkosten dragen, van die goederen te lande te vervoeren na eenige *Franse zee-haven*: waar van daan de zelve door de geheele wereld konden werden vervoert; en dienvolgende zoo is men hier te Lande wel beraden geweest, de vyandelike manufacturen hier toe te laten, mits de zelve wegens licenten een weinig min beswarende, als met dien omweg. En dus heb-

Digitized by Google

hebben die *Manufacturen* der vremde landen *door die vryheid van impoſten en ballen, op de dorpen zeer gebloeit*, konnende nevens ofte met meer profijts als de onſen gemaakt en verkoft werden, tot omtrent den jare 1634, als wanneer door „ de Franſe en Duitſe oorlogen en winter-quartieren, alle de welvarenſte dorpen van *Vlaanderen*, *Braband* en *landen van Overmaſe* zijn geplonderd, en de kooprijkſte Steeden in 't verſenden der „ goederen zijn belet geworden; ſulks de Hollandſe ſteden des te meer met inwoonders vervuld, en hare manufacturen verkoft zijn geworden.

CAP. XII.

Dat Amſterdam met meer middelen van ſubſiſtentie voorſien, en grooter koopſtad is, en Holland een kooprijker land als ooit in de wereld was.

MAar boven alle is *Amſterdam in alle koopmanſchap en middelen van ſubſiſtentie en vermeerdering toegenomen.* Want *de Antwerpſe negotie* is niet alleen gekomen by haren *Ooſterſen handel* en *Viſſeryen*; maar door het zwaard hebben

VVaarom Amſterdam de machtigſte koopſtad is, die ooit in Europa was.

C zy

zy verkregen genoegsaam den geheelen *Oost-Indischen handel*, immers het *Monopolium* aller kostelikste speceryen, en ook veel handels op *West-Indien*; en daar op is gevolgd die considerable *Walvis-vangst*, als mede meest door den Duitsen oorlog het vertier der *Italiaanse zijde stoffen*, die aldaar te lande pleegen gevoerd te werden. Ia dat meer is, de rouwe zijden hebben haar gelegentheid verschaft, *vele zijde stoffen te maken*, gelijk de Leidse Hallen, en quade maxime van een geheel beboude stad niet tijdelik uit te leggen, ofte buiten-gebouwen toe te laten, de eenige oorsaak is geweest dat de *wol-weveryen* niet alleen in vele andere Provintien en Steden, maar ook door geheel Holland, en *voornementlikt' Amsterdam werden geoeffend*; en daar op is eindelik gevolgd de verwerring in Engeland, onsen ruineusen, doch korten oorlog tegen haar, en de haren tegen den Koning van Spanjen, als mede die ons zoo schadelike oorlogen der Noordse Koningen onder malkanderen, door welke leste achtjarige troublen onser negotien, de Ingesetenen van Holland waarschijnelik meer goeds hebben verlooren, als zy binnen de leste twintig jaren hebben konnen winnen; nochtans is het klaar, *dat de Hollanders by naast*

naast alle Natien, zo uit den grooten Oceaan, Middellandse, Indische, als Belt-zee gevaren hebbende, genoegzaam door de geheele weereld, alleen op vracht aanleggen en ter zee koopmanschappen. Het welk zoo groot een zegen is voor *alle Ingesetenen*, en voornementlik *voor de Regeerders des Lands*, en die van haar werden gebeneficieerd, dat geen grooter kan werden bedacht: en dienvolgende meen ik dat het der pijne waardig is zijne gedachten te laten gaan om dien kosteliken zegen te conserveeren.

De Hollanders zijn nu genoegzaam de eenige voer- en veer-luiden ter zee.

CAP. XIII.

Onder de middelen om dese kostelike Godes zegen te behouden, is het eerste Vryheid van alle Religien.

NAmentlik voor eerst komt in consideratie dese generale maxime: *res facile iisdem artibus retinentur quibus initio partæ sunt.* het sekerste middel om ietwes te bewaren, is *te gebruiken de selve middelen door de welke men dat heeft verkregen.*

Door wat middelen dese zegen kan werden behouden.

En onder die middelen komt eerst in consideratie *de Vryheid van allerley Religien* van de Gereformeerde verscheelende; want vermits de menschen bevinden dat

Digitized by Google

Namentlik door Vryheid van Religien.

zy buiten, ofte zonder publiken Godsdienst, vervallen tot een rouw leven; en willen zy niet blijven, veel min gaan woonen daar hun dat niet toegelâten is. Ten anderen zijn alle die *de Gereformeerde Religie* belijden, in zoo kleinen getale, dat zy het hondertste gedeelte der menschen op verre na niet zouden konnen maken, ja misschien is de twintigste Europer niet Gereformeerd;en dat meer is, nauweliks zijn de Hollandse ingesetenen voor de helft Gereformeerd. sulks met die contrarie maxime alle die andere menschen buiten gesloten, en de helft der Ingesetenen verjaagd werden zouden. En gelijk aan de eene zijde *de Roomsche Religie* heeft haare *Geestelike hoofden*, en de Koning van *Spanjen* voor desen Hollands *Graaf*, tot een nabuur, om by tijden van inlandse twist, de Roomsgezinden te helpen; zoo is aan de andere zijde ook waarachtig, dat men met die te vervolgen, de meeste vreemden zoude buiten 't land sluiten, en de meeste dissentierende *oude Landsaten*, *Boeren*, *Rentiers*, en *Edelluiden* zoude verdrijven; welke wreedheid niet alleen zeer schadelik, maar ook gansch onredelik zoude wezen voor *Regeerders* en *Gereformeerden*, die altijds plegen te roemen *dat zy voor de vryheid vochten*; dat

ver-

Digitized by Google

verſcheide publike Religien in een Land vreedzamig konden werden geoeffend ; dat *alle waarachtige Religien voordeels genoeg hadden als zy mochten ſpreeken. Errantis pœna ſit doceri* , en datter *geen grooter kenteken van een valſche Religie* , immers dat men zich op de waarheid van dien niet derfde verlaten, *konde zijn* , *dan de diſſentierende te vervolgen* : En dat *de menſchen door harde middelen van de onderwijſinge afkeerig* , *en in hare eige Religie halſterrig wierden gemaakt. Perſecutio eſt ſemen Eccleſiæ* : de vervolging is altijds het zaad der kerke die vervolgd werd ; maar gemeenelik veranderd daar na de zoete toon der menſchen , om de Religie vervolgd werdende, in kracht en geweld , zoo haaſt zy meeſter werden : *Bonum eſt mihi Domine quod humiliaſti me* , *ut diſcam vias tuas.* Het is goed, Heer, dat gy my vernederd hebt , op dat ik uwe wegen leere, is niet waarachtiger in tegen- als in voorſpoed , *Nulla eos premit moleſtia* : *Malorum quibus alii homines afficiuntur immunes ſunt. Hinc fit ut ſuperbia eos totos poſſideat* , *& ceu veſte involvantur violenta* , *&c.* Nietwes drukt haar , en zy zijn vry van de ongemakken die andere menſchen plagen ; zulks zy van hovaardy bezeten,en van geweld,gelijk als met een kleed omwonden werden, *Pſal.* 73.

CAP. XIV.

Het tweede middel is, volkome vryheid om sich te erneeren voor allen die hier begeeren te woonen.

Vryheid *voor alle ingesetenen* om sich allesins te erneeren.

NAast de vryheid om God te dienen, volgd *de vryheid om de kost te mogen winnen*, voor alle inwoonders. Het welk hier zeer noodsakelik is om *vremdelingen* te konnen aanlokken; want men ziet dat by gebrek van vremdelingen te land, de boeren zoo groote jarelikſche huuren en dagloon aan hare dieners moeten geven, dat zy niet dan zeer bekommerlik, en de dienſtboden zeer weeldrig leven konnen. En de ſelfde ongemakken voeld men in de ſteden, ook onder de ambachts-luiden en dienſtboden, die hier ondrageliker als in eenig ander land zijn.

In de Steden is 't waarachtig dat over alle, als men daar veel vremde inwoonders kan trekken, *de oude ingeſetenen voordeels genoeg beſitten*, met de Regeering en alles wat daar van hangd, als mede door de wijde maagſchap, calanten en kenniſſe, de meeſte oude handwerken, en de binnenlandſe groote conſumtie. Alle welke dingen ſekere winſten geven.

Maar

Maar de menschen door eenig geval des werelds haar land verlatende, en nevens hare roerende goederen, kennisse van 't gunt daar overvloedig ofte noodig is, " als mede van allerley handwerken mede-brengende; en konnen in Holland van geld op renten te geven niet leven, noch van vaste goederen; waar door zy genoodsaakt werden alle hare kennisse en goederen te besteden om nieuwe handwerken, koopmanschap en negotie te bedenken en te formeeren, ook met gevaar van alles te verliesen; want *die waagt kan winnen:* maar die stil sit heeft hier niets als haastige en gewisse armoede te verwachten, en dan konnen de andere inwoonders daar ook deel aan krijgen; het welk ook zeer noodsakelik is, om dat alle *oude neeringen* van tijd tot tijd meer bedongen zijnde, *min profijts geven:* En dienvolgende is het dienstig dat ook alle vremdelingen, *gesel, werkbaas, slyter, koopman, negotiant, &c.* hier zonder bekroon van iemand mogen zijn; en haar eige goed en kennisse gebruiken zoo zy te rade werden.

En hoewel dit altijds eenige oude ingesetenen nadeelig is, die garen de winsten alleen doende, voorwenden, dat een borger boven een vremde voordeel behoorde te hebben; zoo is en blijft

Digitized by Google

„ waarachtig, *dat een Staat die uit zijn eigen zelven niet bestaan kan, gedurig nieuwe inwoonders tot zich trekken, ofte geruineert werden moet.* Want *die onuitsprekelike periculen* van iets nieus op te doen, de zee te bevaren, daar berooft te werden, zijn goederen door Factoors aan onbekende menschen op een jaar-dag te verkoopen, en ondertusschen alle revolutien der oorlogen en Monarchale regeringen tegen dezen Staat, als onder malkanderen, te verwachten; *zijn zo groot, dat altijdts zeer veel Ingezetenen daar uit zullen scheiden als het haar wel gelukt is, om een zekerder manier van leven ofte hier, ofte buiten Holland te zoeken.* Ten anderen zullen hier altijds zeer vele *banqueroeten* en dezolate boedels moeten vallen; zo door die gevareliken buiten-landsen handel als binnen-landse ondragelike lasten; zulks het in alle manieren noodzakelik is *dat men alle wegen van hier te subsisteren voor een yder open stelle.* Ja dat meer is, hoewel in 't generaal niet dienstig is, dat vremdelingen hier in Regeringe werden gebruikt; zo is evenwel zeer dienstig, om die hier te lokken, *dat men haar met wetten daar niet buiten en sluite.*

Ia zelfs door vryheid tot de Regeringe.

C A P.

CAP. XV.

Dat beſlote Compagnien en Gildens voor Holland zeer ſchaadelik zijn.

EN veel min behoorde men den Inboorlingen hare *naturelijke vryheid*, van 's levens middelen in haar *vaderlandt* te zoeken, te beſnoeyen met *Geoctrojeerde ofte geſlote Compagnien en Gildens*: want het is kennelik, dat dit land niet kan welvaren, dan met die beſt roeit; en dat de Octrojen de bequaamſte niet verſchaffen, ter contrarie, de zekere profijten maken de menſchen dom en traag; en armoede zoekt liſt. Ten anderen, zekerlik ſluiten de Octrojen en Gildens veel bequame Ingezetenen buiten; maar die deze voorrechten met genoegzame kenniſſe en bequaamheid bezitten, en werden niet gedwongen, om de zelve in het werk te ſtellen; ja ook konnen de zelve door een klein getal menſchen zo overvloediglik ten gemene welvaren des Lands niet in 't werk geſteld werden als wel door oneindelik veel menſchen. *Hoe ſchadelik* Octrojen *en* Gildens *zijn.*

Digitized by Google

CAP. XVI.

Dat deze volkome Vryheid niet genoeg is, 't en zy de lasten vermindert werden.

Nochtans is deze volkome vryheid, zonder afschaffing van lasten niet genoeg.

MAar *alle deze Vryheid zal den Inwoonderen onnut zijn*, indien men het leven ofte de koopmanschappen zo veel bezwaard, dat wy meer als andere volkeren moeten winnen om te leven, en nochtans onze koopmanschappen niet beter koop, als zy, en konnen geven. Met een woord gezegt: *als de groote belastingen der uit- en ingaande goederen, en de hooge Interesten der andere Landen, niet zoo zeer en bezwaren als onze eeuwigdurende Convoy-gelden, schattingen en imposten, zoo zullen wy zeer lichtelik onzen handel verliezen en ruineeren.*

CAP. XVII.

Dat men in Holland tegen alle reden de vryheid van Religie bekommerd.

De vryheid van Religie werd in Holland meer en meer bekommerd.

DE *vryheid van Religie* aangaande, is waarachtig dat die tot nu toe in Holland grooter geweest zijnde als ergens

ergens anders, ook zeer vele Inwoonders heeft aangelokt, en geen verjaagt. Maar is nochtans ook waarachtig, dat men sedert *het jaar* 1618 van die loffelike maxime meer en meer heeft beginnen af te wijken.

Ootmoedig waren de gedachten,
Als 't onder 't kruis lag zonder krachten:
Maar naw'liks heeft het kracht gekregen,
Of 't toont zijn krachten wel ter degen.

Eerst met de *Remonstranten* te vervolgen, en na andere Landen te verjagen. Daar na met de *Rooms-gesinden* meer en meer in hare vergaderingen te bekommeren, zulks den zelven nu om die vryheid te genieten, *een zware jaarlikse schatting, ten voordeele der Bailjouwen en Schouten,* schijnt opgelegt te wezen: het welk niet min onredelik als den Lande schadelik is; want indien wy de voordeelen van hare inwooning en koopmanschap niet mogen derven, waarom zullen wy verbieden 't geen, zonder het welk zy hier niet woonen konnen? Indien men in de Steden niet dan *kleine vergaderingen* ten huize van *bekende Borgers,* onder *Priesters, den Regeerders aangenaam,* toeliet, zo zouden die vexatien ophouden, en onder de goede Ingezetenen vrede en vriendschap, ja zelfs *de ware Religie meer en meer toenemen.*

CAP.

Digitized by Google

CAP. XVIII.

Datmen ook eenighsins ten onrecht in Holland de vryheyd van Visserye en Negotie besnoeit.

De vryheid van de Visserv werd zomtijds ook bekommerd.

DE *vryheyd van Visseryen en Negotie aangaande is noch grooter als ergens.* En nochtans zijn voor dezen vele placcaten op de Haring-vangst en Zee-Visserye gemaakt, die alle strekken ten voordeele der vreemde vissers die niet gehouden zijn te gehoorzamen. Ook heeft men de *Walvis-vangst* met uitsluiting van anderen onder een *beslote Compagnie* gebracht; als mede de negotien op *Oost-* en *West-Indien*, het welk een noodzakelik quaad heeft schijnen te wezen, om dat men wilde handelen daar onze vyanden voor particulieren te sterk zouden zijn geweest. Evenwel zijn wy *die voor deze considerable handel* op *Guinea*, en *de zout-handel* op *West-Indien*, daar door quyt geworden; en het quaad den Koning van Spanjen in West-Indien aangedaan, is ons wederom te huis gekomen, zulks wy geen lof-zangen zullen zingen over de Compagnie die de handen van particulieren heeft gesloten, en geoorlogt in plaatse

plaatſe van te negotieren : ter contrarie heeftmen daar door zeer vele goede Ingezetenen verarmd , en oorzaak tot dit rijmtjen gegeven :

Tweemaal vijf is tien ,
Ik zet nu! en hou ien.
I *voor de quanten ,*
En o *voor de participanten.*

CAP. XIX.

Datmen de Hand-werken niet min onvoorzichtiglik benaawt.

De vryheid van Hand-werken bekommert men meer en meer.

WEgens de *vryheid der conſumtien* en *hand-werken* , is waarachtig dat wy daar door hier ook oneindelik vele menſchen hebben getrokken: want meeſt in alle Steden genoegzame vryheid is geweeſt , maar men is echter ! in vele Steden daar van afgeweken door de boosaardigheid der menſchen, liever een eigen haaſtig profijt met een volgende gemene ſchade begerende , als een langzaam eigen voordeel met een gedurige aanwas der Republike. Want dit *eigen voordeel* is het voornaamſte fondament , hoewel altijdt opgepronkt met *het gemeen* , van alle die reſtrictien en bezwaringen over het *Borgerſchap* ;

Digitized by Google

gerſchap; van alle die *Gildens*, nergens toe dienende als om de goede luiden buiten de ſteden te houden, en onder-en-tuſſchen den Gilde-broeders gelegentheid te geven hare waren en handwerken den Ingezetenen en omleggende boeren dierder te konnen verkoopen; en dienvolgende van den zelven een *impoſt* te trekken.

Hallen op te rechten, en door geſtelde gemeene *Gouverneurs* te willen bepalen, ofte wel ook door *placcaten van Staten*, hoe de waren zullen moeten werden gemaakt die wy buiten 's lands verkoopen moeten, is alzo ſchadelik als beſpottelik; want het preſupponeert een zeer belachelike zaak, namentlik, dat de vremde koopers van ons zullen moeten koopen zodanige Manufacturen als het ons zal luſten te maken. Daar ter contrarie zeer waarachtig is, *dat de makers het rechte doel hebben getroffen, als zy den koopers met hare Manufacturen behagen konnende, het meeſte profijt doen.*

CAP.

CAP. XX.

Dat de zware Impoſten, en inzonderheid de zware Convoy-gelden, 's Lands welvaren eindelik zullen verjagen.

Dat de laſten op het leven, *als mede op de* koopmanſchap *te zwaar zijn.*

WEgens den *Impoſt 't zy van in- en uitgaande goederen*, als mede *ſchattingen, impoſten op de conſumtien*, en *belaſtingen der vaſte goederen*, meen ik dat hier te lande genoegzaam gants geene in vredens-tijden zijn geweeſt; nu zijn de zelve, door de langdurige oorlogen, zoo hooge gerezen, dat noit diergeliken in eenige Republijk ter wereld, veel minder in een land, op koopmanſchap en nergens anders op beſtaande, is gehoord ofte gezien geweeſt: zulks dit het grootſte wonder van de wereld zal wezen, indien wy noch lange met die onverdragelike laſten beladen ſijnde, nevens andere volken konnen koopmanſchappen. Nochtans bekenne ik ook zeer garen, indien men zo veel gelds, als jareliks *twaalf millioenen*, uit dit Land heeft moeten trekken; dat men de zelve byna op het bequaamſte heeft gevonden. Namentlik, *de oudſte Ingezetenen*, als

Zoowel die met zeer groot overleg gegeven werden.

als meest aan het land door beneficien der Regeringen en vaste goederen verknocht zijnde, heeftmen ook meest bezwaard: want over die gaan meestendeel *de verpondingen*, *veertichste penning van 't verkopen*, *en twintichste penning der successie Collateraal*, *van onroerende goederen*; *als mede de schatting des twee-hondertsten pennings op het scharpste*; die veelvoudige, ja ontellike andere imposten op de consumtien, en *raken de koopmanschap en hand-werken niet*, *dan voor zoo veel die zich daar mede erneeren*, *menschen zijn*, *en leven moeten.* Daarenboven is kennelik, niet alleen dat in de consumtien zeer groote keur kan wezen, maar ook dat merkelik het meeste deel werd geconsumeerd door *pracht*, *overdaad*, *weelde* en *vermaak*: zulks die imposten voor zo veel vrywillig schijnen betaald te werden.

Maar in *reële lasten* en *schattingen*, heeft de gonst en afgonst der eerste *Taxeerders*, niet alleen plaats; maar die de zelve onderworpen worden, en konnen zich met goed overleg en spaarzaamheid daar gansch niet van ontlasten. Daarenboven, die zijn' goederen door naarstigheid en spaarzaamheid vermeerderd, werd meest, en die door leuyheid en quisting zijn goederen vermin-

minder, werd in ſchatting minſt bezwaard; zulks de deugd ten onrechte belaſt, en de ondeugd verſchoond werd; maar door impoſten op de conſumtien werd de deugd allesins opgequeekt.

CAP. XXI.

Waar op men in het ſtellen der Convoy-gelden meeſt acht moet nemen.

MAar met den *impoſt op de inkomende en uitgaande waren* heeft het een geheel ander aanzien; want vele konnen werden geſteld ten voordeele van 't land; eenige zonder nadeel, en eenige niet dan met zeer grote ſchade voor Holland. Waar over ik nu mijne gedachten in 't byzonder moet laaten gaan.

Eenige uit- en ingaande waren konnen ten voordeele van Holland werden belaſt, en hoe.

Ten *eerſten*, alle ſchepen komende uit landen daar onze Inwoonders ganſch niet, of wel niet dan met beſwaring mogen laden, behoorden naar proportie zo veel als onze goede ſituatie en groote conſumtie lijden mach, hier te lande met eenigen impoſt te werden belaſt; en daar den onzen eenige meerder impoſt als den inwoonenden ſchippers werd afgenomen,

Digitized by Google

behoordemen die vremde schippers hier te lande ook zo vele af te neemen, als den onzen afgenomen werd. En dus zouden wy, de zee-vaart inhebbende, de zelve konnen behouden; als ook de vaart op de rivieren.

Ten *tweden*, alle gemaakte waren die wy hier te lande zouden konnen maken, behoorde men, inkomende, zo veel te bezwaren, als de negotie lijden mach; en dan moeste daar ook noch bykomen, dat alle uitheemse gemaakte waren, meer als onze inlandse in de consumtien wierden bezwaard; als mede dat de zelve langs de rivieren buiten ons land gaande, dan noch wierden bezwaard zoo veel, dat de zelve met geen minder onkosten door andere landen na die rivieren konden werden gevoerd: en daarenboven moet men zeer wel considereren, dat wy alle overzeesche waren die wederom over zee uitgaan, 't zy rouwe 't zy gemaakte, zo zeer niet bezwaren mogen dat onze *Negotianten* voordeel vinden met onze havens voorby te doen varen, en die goederen liever van het een vreemd land na het ander te doen voeren, het welk voornementlik plaatse zoude vinden in zeer grove waren die veel arbeids van laden en lossen kosten; maar de

Digitized by Google

de waren die langs de rivieren inkomen ofte uitgaan, mogen wy veel meer belasten, voornementlik alle grove waren die te lande niet konnen werden gevoerd. Want de rivieren hebben wy in ons geweld. Ten anderen, met die belasting der inkomende goederen werd onze zee-vaart en negotie in diergelijke waren gefavoriseerd; en *de bovenlandse steden hebben* al van over veel jaren af, *het bevaren der rivieren den Nederlansche schippers benomen.*

Ten *derden*, alle *inkomende rouwe waren*, aan de welke onze Ingezetenen moeten arbeiden, en mogen gantsch niet werden belast: maar *ruwe uitgaande* behoren, als gezegt is, zo veel doenelik is belast te werden.

Ten *vierden*, *waren hier te land gemaakt*, en behooren uitgaande, ofte daar na wederom in het land komende, gansch niet te werden bezwaard. Maar ter contrarie, als te voren gezegt, behoorden alle vreemde gemaakte waren, zo inkomende als uitgaande, te werden belast, zo veel als 't doenlik is.

Wat de belasting der vreemde schepen en schippers belangd, hoewel het zelve zeer considerabel is, en weet ik niet dat tot nu toe daar in ietwes is gedaan.

Digitized by Google

CAP. XXII.

Dat men tegen deze fondamenten in velen heeft gedwaald.

De onbelasting der Visserye, en des Oostersen handels *is tamelik wel waargenomen.*

MAar wat de vrydom en interessen der Visseryen en Oostersen handel, als mede der andere ruwe inkomende waren aangaat, zijn de zelve tamelik wel waargenomen; want alle *zout* over zee inkomende ofte uitgaande, gansch niet is belast. Alle eige *vis*, *haring*, *hout*, *as*, *pik*, *teer*, *hennip*, geeft niet van inkomen, en zeer weinig van uitgaan: *vide* correctie der lijste anno 1655. Daarentegen is het *koren*, het een meer het ander min, ietwes belast in 't inkomen tegen alle reden, en te veel bezwaard over het uitgaan.

De Manufacturen *zijn zeer belast.*

Ook is zeer te beklagen *dat de Manufacturen onredelik zijn belast*, die nochtans het meeste door de imposten van convoyen en de consumtien werden gedrukt; zulks *het interest der handwerken zeer qualik is waargenomen*; want hoewel de ruwe *wollen* gansch niet en geven van inkomen, zo is nochtans waarachtig dat de zelve al te weinig geven van uitgaan. Het *vlas* en *garen* is ook ietwes in 't inkomen bezwaard, en

niet

Digitized by Google

niet meer tegen alle reden, over het uitgaan. En wat belangd de *weveryen*, is zeer verwonderens-waardig, waarom men de inlandsen, 't zy inkoomende 't zy uitgaande over zee en rivieren doorgaande, alzo veel heeft belast als de vremden, ja dat schandelik is, *de ruwe Engelsche lakenen zijn in het inkomen gansch niet bezwaard.*

Het interest onzer boeren is ook zeer verzuimt; want wat goede reden zoude men konnen geven, *dat de Hollandse boter uitgaande, de helfte meer is bezwaart als de Vriessche*: als mede dat alle vreemd zuivel onbelast mach inkomen, maar *dat alle vreemde kaas uitgaande, niet meer als Hollandse is belast.* Ook is zeer te beklagen, *dat die van Holland zich ooit hebben laten opleggen het last- en veil- als mede opleg-geld van granen.* *Als mede de Boeren.*

Want als men alle deze belastingen over de Hollandse koopmanschap en hand-werken considereerd, en zijne gedachten laat gaan dat Holland zonder de zelve in geenen deele kan subsisteren; zo en kan ik my over die dwaasheid niet genoeg verwonderen. Voorwaar, het is een altekittelachtige zake, *te beleggen eenige banden om de kele*, door de welke al het voedsel in het lichaam moet komen; alles moet ons suspect

 zijn,

zijn, dat maar eenigen schijn heeft van ons het leven te benauwen; voornementlik als men maar eenmaal magh missen, en Raders geen Gelders zijn, ten zy men zeggen wil, *dat nood alle actien rechtvaardigt*, en dat de oorlogen ons deden vrezen, het land en de koopmanschap te gelijk te zullen verliezen. Voorwaar die van water ofte brand wert benawd, springt wel door het vier, ofte grijpt wel een toegereikt zwaard, met zijn blote handen aan, om zijn leven te salveeren; maar het zijn dwazen, die buiten zodanige nood haar lichaam door yzer en vier laten beschadigen.

Het welk kan worden ge-excuseerd om dat nood breekt wet.

Die voor deze zo machtige en vyandige nabuur is (Gode zy lof voor zijne genade) ons beoorlogende, zo verzwakt dat hy wel 18 jaren na een ons die wederzijds alzo heilzaame, als voor hem schandelike en voor ons glorieuse vrede, heeft moeten aanbieden, eer wy die hem hebben willen laten genieten.

Maar het is een grote dwaasheid die nu te continueren als de nood over is.

En die voor deze zo weereloze Provincien, als *Groeningen*, *Vriesland*, *Over-Yssel*, *Gelderland* en *Uitrecht*, hebben zich altijds tegen uitheemsch geweld konnen beschermen, en hebben nauweliks door onderlinge twist, voor die machtige Keizer *Karel de* V gebogen: zulks

zulks daar nu geen ſchijn is van reden, om te geloven dat de zelve, door Hollands geld met bolwercken, geſchut, wapenen en ammonitie-huizen voorzien, zich nu in vollen vreede niet en zouden konnen beſchermen tegen een overval hunner veel onſterker naburen met haar eige macht en Ingezetenen. Ter contrarie is waarachtig, dat zy, haar eige macht voelende, zich over der Hollanderen ongemakken ter zee niet en bekommeren, noch daar toe eenen penning contribueren willen. Zulks het meer dan tijd is, *dat Holland zijn eigen intereſt waarneme*, met zich aller onkoſten in die Provintien te ontlaſten, en de zelve te beſteden tot zijn eigen defentie zoo te lande, als voornamentlik te water; want voorwaar, indien die maxime der andere Provintien, dat de zee zich zelven moet bedroopen, waarachtig is; zoo moet noodzakelik Holland te gronde gaan, aangezien door de conſtitutie der negotie ter zee, en der veelerley omleggende landen, niet alleen in de *Sond* en het *Canaal*, maar ook *door de fondamentale regeering van Tunis, Tripoly en Algiers, altijds op zee zal werden gerooft.* (zie *le voyage du Levant par le S^r. des Hayes.*) Want dan zoude daar uit volgen, dat Holland

altijd zijn eigen, en der andere Provintien ongemakken, alleen moet dragen; en dat zy ter contrarie in vrede zich met Hollandts-geld in luyheit en overdaad behoorden te meſten.

CAP. XXIII.

Dat na de Vryheid, de beveiling der zee, in vrede, zeer nodig is.

Zonder beveiling der Zeen kan Holland niet beſtaan.

MAar dus zoud ik ongevoelig nederdalen tot een ander point, zonder welk Holland ganſch niet beſtaan kan, namentlik *de beveiling der Zeen*: want zeer waarachtig zijnde dat de *Viſſery* en *Ooſterſen handel* in grove waren beſtaande, niet toe en laat de koſten van de ſchepen met mannen en geſchut te voorzien; als mede dat de *Turken* met gehele vlooten de weerbare ſchepen omtrent de Middelandſe zee bevechten; zo volcht van zelfs dat de zee door den Staat gedurig moet werden gezuiverd. Welke beveiling der zee van ouds in deze landen *zo noodzakelik is geacht geweeſt*, dat de particuliere Steden het zelve, als zijnde *de ziele van dezen Staat*, noit hebben willen overgeven, zelfs niet ten tijde *der Graven uit den huize van Bourgondien* en

Hoe noodſakelik die hier in voortijden is geacht geweeſt.

Ooſten-

Digitized by Google

Oostenrijk, nochte ook daar na. Want *Keiser Karel* in het jaar 1531, zijn suster *Koninginne Maria* van *Hongaryen* de regeering deser Landen met een bygevoegde *Raad van Staten* aanbevelende, wierd uitdrukkelik in de instructie gesteld: *Sullen de Steden laten by hun gebruik om in tijde van nood, en als de saken geen uitstel mogen lijden, hun te water te wapenen, en schepen van oorloge uit te rusten, tot laste van den Lande, om uit de voorschreve middelen betaalt te werden, en tegens alle piraten en andere diergelijke vyanden van 't gemeene beste, de selve te resisteren en in handen te krijgen; behoudentlik dat de straffe sal staan ter decisie van de Admiraliteit.* En ten tijde *des Graven van Leycester* is de selve ook gevolgd; en hoewel de instructie voor de Admiraliteit in 't jaar 1597 gemaakt, verbied, *dat niemand in zee ter oorloge sal gaan sonder commissie des Admiraal Generaals*, en dat tegen dese heilsame fondamenten; *soo schijnt nochtans met de vernieuwing der instructie voor den Rade van Staten in 't jaar 1651; dat noodsakelik recht aan den Steden weder gekomen te zijn:* nademaal het 23 artikul alle het voorgemelde met volle woorden uitdrukt. Maar echter! indien de selve dat recht quamen te gebruiken, en de onkosten der equipaadje op hare

Digitized by Google

consenten te korten, hoe qualik zoude dat werden genomen? Daarenboven „ heeft Holland zoo veel van zijn recht overgegeven, *dat de goederen* te lande, ofte langs de stroomen *inkomende ofte uitgaande, geen convoy-gelden betalen, daar zy in Hollandt komen ofte uitgaan*: maar wel in de *andere Provintien* ofte *uiterste frontieren*, sulks de selve der Hollandsche penningen en negotie, voor soo veel, meesters zijn. Ia dat meer is, hoewel die andere Provintien aan de zee gansch niet en is gelegen, soo hebben sy evenwel in alle de *Admiraliteiten haare Gecommitteerde Raden*, die zeer wel vigileren om alle officien en beneficien daar van dependerende, aan haare gonstelingen te begeven.

Alles dat de Hollanders van 't gunt haar in 't geheel toequam, hebben behouden, is, dat de convoy-gelden niet dan tot de beveyling der zee mogen werden gebruikt; en dat van vijf Admiraliteits-collegien, een resideerd in Vriesland te *Harlingen*; een in Zeeland te *Middelburg*: en drie in Holland, een te *Rotterdam*, een t' *Amsterdam*, en een by beurten te *Hoorn* ofte te *Enkhuysen*, in yder der welken drie Holland . . . Gecommitteerden heeft, en noch . . . in de twee buitenlandsche Admiralitei-

ten.

Digitized by Google

ten. Sulks Holland van . . . .
Admiraliteits-Heeren de . . . .
uitleverd : en werd in yder Collegie
met de meeste stemmen geconcludeert.
Maar nochtans moeten alle de Admira- „
liteiten hare commissie en instructie, als
mede d'ordre tot de beveiling der zeen,
ontfangen van *de Staten Generaal*; sulks
Holland daar over nu niet alleen meester
is, het welk dese Provintie zeer nadee-
lig kan zijn; want *niemand hinkt van een* „
ander mans zeer: en als men zijn eigen
selfs, ook konnende, niet genesen mach,
sonder vreemde hulp, is men by onwil-
ligheid der zelve daar zeer qualik aan.
Immers is Holland daar door in veel ar-
ger stand als voor desen. Want men
leest dat de Provintien van Holland en
Zeeland groote schade hebbende gele-
den van de Oosterlingen in 't jaar 1438
op zee, daar door tegens haar in open-
bare oorlog quamen, blijvende Her-
tog Philips van Bourgondien, en de an-
dere Provintien, met de selve *Oosterlin-*
gen in vreede.

De *Oosterse steden* in 't jaar 1510, in
oorlog zijnde tegen den Koning van
Denemarken, verboden den *Hollanders*,
Zeelanders en *Vriesen* op zijn onder-
hoorige landen te handelen. Die van
Holland zich daar na niet gedragende,

zoo

Digitized by Google

zoo namen de Oosterlingen acht van hare Schepen; en daar over quam Holland alleen in openbaren oorelog tegen de Oosterlingen : het welk zoo verre ging, dat de Oosterlingen 50 Hollandse schepen hebbende genomen gedurende het oorelog, met eenige der zelve quamen in Zeeland en in Vlaanderen. Wel is waar dat zy aldaar by de Hollanders, eigenaars, vervolgd zijnde, door de Admiraliteit wierden als quade prijsen den Hollanders wedergegeven; maar is te gelooven het zelve meer door gunst als door recht geschiede. Sie van dit en het volgende *I. F. le Petit Chronique des Pais-bas.*

In 't jaar 1532. gebeurde desen-aangaande oock ietwes aanmerkens-waardig. *Die van Lubek* met hare bondgenoten t'onvreden zijnde, dat die van Holland, hoewel door ordre des Keisers Karel de V. aan den Koning *Christiernus van Denemarken* eenige schepen hadden geleverd, om daar mede wederom in zijn land, daar hy uytgedreven was, te komen, en wilden niet een Hollands schip door de *Sond* laten passeeren, het welk een groote armoede t' *Amsterdam* en in het *Noorder-quartier* veroorsaakte, sonder dat van wegen den Keyser ofte de andere Provintien daar

tegen

Digitized by Google

tegen ietwes gedaan wierd: tot dat in het volgende jaar de *Lubekkers* een *Edams* schip op de kusten van Zeeland genomen hebbende, *d'Amsterdammers*, die de lading toequam, te Hoof klachtig vielen; en daar op quam ordre van *Brussel*, *alle de goederen der Lubekkers en Hamborgers*, door *alle dese Nederlanden*, *aan te slaan*: het welk een vrede veroorsaakte, op conditie onder anderen, dat de Hollanders niet en zouden vermogen Koning *Christiernus* te helpen, nochte te handelen op zijn' havens van *Noorwegen*, gedurende het oorlog.

Doch is zeer nut voor Holland, dat de Middellandsche zee *zo onveil blijve, dat sy sonder Convoyschepen niet te bevaren zy.*

Maar eer ik een einde make van de *beveilinge der zeen* in vrede, moet ik noch seggen dat men, soo als de saken des werelds nu leggen, in desen met een zeer groot onderscheit moet gaan; want vermits wy het *Kanaal*, *Noord-* en *Beld-zee*, met een oneindelik getal weereloose schepen en vissers bevaren, is in alle manieren noodsakelik, dat die zeen in 't geheel van roovers door ons werden gesuiverd; maar vermits de *Spaansse* en *Middellandse zee* door weinige en kostelike, als mede weerbare Hollandse schepen werd bevaren, is het eenigsins doenelik de selve door oorlog-schepen te convoyeren, en die negotie, door dat middel privativelik aan Holland te koppelen.

Daar

Daar wy ter contrarie de Zee-roovers uit der zee drijvende, daar door niet meer voordeels zouden genieten, als de Oosterlingen, Engelsen, Fransen, Spanjaarden en Italianen, die nu door gebrek van Convoy-schepen, dappere en soo groote schade komen te lijden, dat sy met alle hare voordeelen, daar zy andersins ons in zouden overtreffen, nu nevens ons niet wel negotieren konnen; „ *om dat den meesten Oostersen handel van de* „ *consumtie der Oosterse waaren in het Westen dependeerd.* Sulks zy genoegsaam in alle hare negotie werden geincommodeert, als men haar den doorn der Turkse zeeroovers in den voet laat.

Eindelik is aanmerkens-waardig het gunt de Raad van Staten in haar petitien voor den jare 1642 seggen en aanwijsen, dat aan de beveiling der zeen *den gantschen Staat der Geunieerde Provintien hangt*; sulks alle de selve sonder die, souden wesen een geraamte, een ligghaam sonder ziel, een land sonder inwoonders, &c.

CAP.

CAP. XXIV.

Boven alle is oorlog, en voornemelik ter zee, voor Holland zeer schadelik.

MAar indien *de beveiling der zeen* voor Holland zoo noodsakelik is, noch veel meer *de vreede*: want behalven dat het oorlog den Ingesetenen dadelik beneemt den handel op vyanden landen, en den selven *Neutralen* toejaagd; soo werden noch daarenboven alle de *goederen* en *uitschulden der Hollanderen aangeslagen*, het welk aan dit Land een ongeloovelik grooten slag geven kan: want is zeer wel te noteren, dat de Hollanders niet en wachten, gelijk als andere volken, tot dat men de goederen komt koopen, en met gereed geld betaalt; maar zy zenden hare goederen door de gehele wereld, en houden die in de pakhuisen, op koopluiden wachtende; en dat noch het beswarelikste is, verkoopende geschied het meestendeel in Europa *op een jaar dag*, sulks de vyandige volkeren seer lichtelik hare handen op vele Hollandsche, en wy ter contrarie niet wel op eenige vyandige goederen konnen leggen. Waar by dan noch

Vrede is Holland seer noodsakelik.

en waarom.

gemee-

Digitized by Google

gemeenelik komt, dat onse vyanden ofte met geheele Vlooten *onzen handel ter zee in 't geheel beletten*, ofte *met zee-roove-ryen ongelovelik grote beuiten op ons maken konnen.* Want om dat onse *Visseryen* en *overzeeschen handel* so wijt verspreit zijn, ” is Holland niet machtig de selve over al ” te beschermen, en meester ter zee te ” wezen, schoon genomen dat Holland ” geen andere last had te dragen, als de eenige beveiling der zeen. Wy daarentegen en vinden op zee gantsch geen beuit, alsoo wy genoegsaam alleen op zee handelen. En *het oorelog te lande aangaande*, moet kennelik een groote last zijn, zoo machtige en kostelike uitgeruste heiren te velde te brengen, en daar mede gefortificeerde Steden door lange belegeringen op onse nabuuren te winnen: maar voorwaar *wel dubbeld bespottelik is het*, *soo kostelikem offensiven oorlog te voeren om conquesten en victorien te verkrijgen, die niet alleen onnut, maar zeer lastig vallen moeten, den lande van Holland, wiens frontieren door zee en stroomen meest over al zeer lichtelik zoodanig zijn te fortificeeren en te bewaken, dat het selve purelik op zijne defentie staande, gewisselik alle uitheemsche macht zoude te schande maken konnen*; daar het ter contrarie waarachtig is, dat meest alle Republiken, voornementlik

die

Digitized by Google

die door koopmanschap bestaan hebben, zijn vernietigd geworden, door hare offensive oorlogen en conquesten.

Het welk de *Staten van Holland* zeer wel hebben vertoond aan den Prince Hendrik *in den jare* 1640, seggende zeer bedenkelik te wesen, of niet beter ware *geen conquesten meer te doen*, of *eenigen te verliesen*, als *door de groote besetting en consequentlik belasting vanden Staat, den selven eens plotselik als een uitgeholden berg te doen invallen*: waar op van des Princen wegen niet wierd geantwoord, dan met zeggen, *niet garen te zien dat men de conquesten, die aan 't Land soo veel goeds en bloeds hadden gekost, soo weinig achtede.* L. V. Aisma pag. 104.

CAP. XXV.

Dat men dese maximen van beveilinge der zeen en vrede, van ouds in Holland heeft gehad.

De maxime tot vrede is in Holland van ouds bekend geweest.

EN dat men voor desen in de Nederlandsche Provintien ook over al dese maximen heeft gevolgd, blijkt klarelik uyt *de oude historien*: want men *den Lands-Heeren* nooit heeft willen toelaten, oorlogen te maken ofte eenigen impost tot onderhoud van krijgsknech-

Digitized by Google

ten op te stellen: ja zelfs niet, dat de mogen doen, *Staetswijse met de meeste stemmen concluderende*: Want men in dese al te pernicieuse saken *noit overstemming heeft willen toelaten*: Waar van men in dat kooprijk *Vlaanderen* niet alleen zeer vele exempelen heeft gehad, maar ook in *Holland* ter zee, voornemelik met *Engeland*, daar tegen de Nederlanden voor desen zeer wel mochten schaal houden: want eer de Hallen en beroerten onse weveryen aldaar hadden gebracht, waren *de Engelsche schaapharders, wolhandelers*; en by gevolge *de Koning* byna geen ander impost trekkende als van de uitgaande wolle, niet min dependent van de Nederlanders, eenigste wevers van Europe, als de wevers van haar: maar nu zy haar eige wollen verweven, is Engeland gantsch independent en zeer bequaam geworden om alle hare nabuuren te quellen, en op die te rooven, sulks men te rechte soude mogen zeggen, *dat de Drappier-hallen niet alleen onse neeringen geruineerd, maar ook de balancen der Potentaten van Europa in 't geheel gebroken hebben*. Want onder ander en leest men op het jaar 1389, dat *Hertog Albert van Beyeren &c.* dese Landen hebbende gebracht, buiten consent van *Dordrecht*, en *Zierik-zee*, in oorloge tegen de Engel-

Digitized by Google

gelſchen, en die,. vele wijnſchepen van *Rochelle* komende genomen hebbende, alle die van *Dordrecht* en *Zierikzee* niet alleen lieten varen, maar ook *dat de Engelſche hare Hollandſche en Zeeuwſche geroofde ſchepen quamen verkoopen te Dordrecht en te Zierikzee, die buiten den oorlog gebleven waren.* En op den ſelven grond is gebouwd het *intercurſus magnus* tuſſchen Engeland en de Nederlanden, inhoudende uitdrukkelik: *Dat het ſelve verbondt niet alleen wierd gemaakt tuſſchen de Heeren wederzijds, maar ook tuſſchen de Vaſſalen, Steden en Onderdanen; in voegen dat de gene die de ſchade gedaan hadden, en niet de anderen, zouden werden geſtraft; blijvende de vrede en het verbond in weſen voor allen anderen die in den oorlog ofte ſchade niet hadden geconſenteert.* Sulks *indien een ſchip met des Princen commiſſie was uitgevaren, de ſelve, indien met eeniger Stads commiſſie, die Stad moeſt boeten de ſchade door dat ſchip gedaan.* En wierd dit Tractaat, dat wel aan te merken is, *niet alleen ondertekent door Gedeputeerden van wegen des Konings van Engeland en des Erts-Hertogen, als Prince deſer Landen, maar ook bezegeld en ondertekent door de Borgermeeſters der ſteden Gent, Brugge, Ypre, Duinkerken, Nieuwpoort, Antwerpen, Bergen, Dordrecht, Delft, Leyden, Amſterdam,*

Digitized by Google

Middelborg, *Zierikzee*, *Veere*, *Mechelen*, *Bruſſel en Briele*, *in het jaar* 1495, het welke alles zy wederzijds ſeggen te doen *tot meerder verſeekering der koophandel en vriendſchap*. Want *de Raden der ſteden niet plegen te zijn in eede des Lands-heere ofte Princen alhier; en de ſelve en hebben niet als door queſtien op de Steden geuſurpeert en verkregen het ſtellen der Magiſtraats perſoonen*: maar de Steden mochten van oude tijden, ſonder goedvinden der *Graven*, krijgs-volk in haren eigen dienſt aannemen. *Borre p.* 50. *de anno* 1587. Daarentegen de *Graven* en plegen niet te hebben eenige garniſoenen, krijgs-knechten, magaſijns, ofte finantien, het welk, als mede de tweeſpalt der twee verpande ſteden *S. Quintijn*, *en Amiens*, oorſaak was, dat de ſelve *in 't jaar* 1470 afvielen van *Bourgondien*, tot den Koning van *Vrankrijk* haren ouden Heere; waar van *Philips van Comines* dus ſpreeckt: *Hertog Karel van Bourgondien vergadering van Staten in zijn land houdende, vertoonde haar de groote ſchade die hy had geleden, om dat hy geen beſoldigde krijgs-knechten op de grenſen had, gelijk de Koning, en dat de ſelve met vijf hondert* hommes d'armes, *meeſter-Ruiters, wel ſoodanig hadden konnen werden bewaart, dat zy in vrede zouden zijn gebleven. Wijders*

ſtelde

Digitized by Google

stelde hy haar voor oogen de groote schade die haar noch over 't hoofd hing, en drong zeer om gedurige betalinge voor acht hondert lanciers: eindelik stonden de Staten hem hondert en twintig duisend kroonen jareliks toe, boven 't gunt hy van zijn Domainen trok, sonder daar onder te rekenen Bourgondien. Maar zijn ondersaten schroomden zeer dien last op zich te laden, waar mede Vrankrijk door zijn Ruiters gedrukt wierd. Want Louys de XI. Koning van Vrankrijk, was de eerste in Europa, die ook in vrede een gedurige krijgsmacht aanhield. En voorwaar de Nederlandsche Staten schroomden niet zonder reden: want nauweliks zag hy de vijf ofte ses hondert Ruiters, of zijn begeerte van 'er meer te hebben, en alle zijne naburen aan te ransen, groeide zulks aan, dat hy haar in 't korte bracht tot de betaling van vijf honderd duisend kroonen, onderhoudende zeer vele Ruiters; en hebben zijn' ondersaten daar door zeer veel moeten lijden, &c. Dus verre Philips van Comines.

En met de *Unie van Uitrecht* heeft Holland zijn interest in dit deel niet geheel versuimt: want volgens *het negende artikul*, valt in saken van nieuwe oorlog, contributien en vrede *geen overstemming.* Welke *vryheid* de particuliere leden van Holland, ook in hare Vergaderinge van Staten, hebben behouden. En niet sonder

der reden; want *dewijl het tegen de wet der nature strijdt*, dat men iemand de macht zal geven ons het leven te benemen op conditie en belofte, dat hy die macht wel zal gebruiken; maar soo nochtans dat indien hy ons het leven wil benemen, wy daar tegen onse naturelike kracht niet sullen gebruiken: soo sullen ook alle verbonden, die soo krachtiglik tegen 's Lands ofte Steden welvaren strijden, altijds krachteloos werden bevonden soo lange als sy hunner eige regeeringe meester zijn.

CAP. XXVI.

Te vervallen tot een Monarchale ofte eenhoofdige Regeeringe, is voor Holland een onwederopstandelike dood.

Een Monarchale ofte Hoofdige regeeringis voor Holland het grootste quaad van alle;

MAar indien de oorlogen voor Holland soo schadelick zijn, wat sal men seggen, *indien de forme van regeeringe van een Aristokratike vervalt tot een Monarchale*, „ *quod si Regum atque Imperatorum animi virtus in pace ita ut in bello* „ *valeret, æquabilius atque constantius sese res humanæ haberent, neque aliud alio ferri, mutari & misceri omnia cerneres, Sallust.* want vermits de *Koningen* en *Kapitainen Generaals*

Digitized by Google

raals in vrede soo noodsakelik niet zijn, en dat hare deugd meest in den oorlog uitsteekt, *soo verwarren zy gedurig de geheele wereld.* Maar daarenboven is klaar, dat niemand iets als eigen in sekerheid kan besitten in een land daar maar *een groot Heer is*, met *een gedurige krijgsmacht*; men geve hem zoodanige naam, en men limitere zijn autoriteit over de krijgsluiden zoodanig als men wil. Alle *de soldaten* en sullen niet alleen hem gehoorsamen in spijt der betaalds-Heeren, en politike limiteerders; maar *het* over alle *onwetende volk* sal sich altijds op de zijde van een milddadig, beleeft en courageus tyran voegen: *sulks de kloekste* en *eerlikste Regenten gedwongen*, en *de andere vrywillig*; de eersten *om niet lijf en eere te verliesen*, de anderen *om meer gelds en machts te bekomen, alle palen en banden des gekooren hoofds laten overtreden, ofte zelfs breken zullen.* En vermits alle zoodanige Heeren koninglik Hof houden, 't zy de selve Koning, Prins, Hertog, Graaf, Gouverneur, Protecteur, Stadhouder, Kapitain Generaal, &c. werden genoemd (*aan de naam is niet gelegen*) soo drukken zy en door *haar krijgsmacht* en door *de Hof-houding* alle onderdanen, voornementlik *de Koopluiden*, ondragelik; want *die Heeren*, haar *favoriten*, en *soldaten*,

alle *quade huisbouders* zijnde, ſoeken gedurig geld; weinig om ſich te verrijken, meeſt om 't ſelve in overdaad en dolle oorlogen te quiſten : en *nergens konnen zy dat gemakkeliker vinden*, *als by de koopluiden*, die veel roerend goed hebben, en buiten regeringe zijn, ſulks men dat gemeenlik te leen eiſcht, ofte by weygeringe aanſlaat, en in beyde gevallen is den koopman gewiſſelik zijn goed quijt.

En daarenboven ſteldmen gemenelik *ondragelike tollen op die ſelve wereloſe koopluiden*, en uitgaande ofte inkomende goederen; gelijk blijkt aan *Vrankrijk*, *Spanjen*, *Engeland*, *Denemarken*, *Sweden*, *Poolen*, *&c.* zonder daar vooren de zaken der zee te behertigen: alzoo gemelde groote Heeren zelfs de Scheepsvlooten niet willende gebieden, de zelve anderen moeten vertrouwen; waar toe noch zy, nochte hare *favoriten*, konnen genegen zijn, behalven dat alle equipaadje en oorlog ter zee moet geſchieden met baar geld; en *alzoo de favoriten liever de kaſſen der Monarchen plonderen om zich te verrijken*, als om *die ten dienſte des lands te gebruiken*; zoo werden de zelve kaſſen altijds onvoorzien van gelde bevonden : en daaromme accordeeren zy altijds zeer wel om de geheele zee te verzuimen; *zulks het klaar is dat voor Holland*

land geen groter quaad kan werden bedacht, dan dat een enkel menſch, onder wat titul het ook moge zijn, meeſter werde over de wapenen deſer Landen, voornementlik, *als daar gedurige bezoldigde en vremde krijgsknechten zijn.* Want voorwaar het is *peccatum permanens, originale, imputatum & inhærens*, een zonde die niet kan gebeterd ofte geboed worden, maar die van vader op kind ervende, eeuwigdurende quade vruchten voortbrengt. Zulks die de ſelve begaan met zodanige regering in te voeren, zich ſchuldig maken aan, *Crimen Majeſtatis & perduellionis non tranſitorium ſed permanens*, een grouwelik eeuwigdurend en niet vergankelik land-verraad. Dit heeft voor dezen zeer klaar gebleeken *ten tijde der Graven*, als die machtig begonden te werden; want door de oorlogen der zelven tegen hare eigen ſteden, zijn de Manufacturen, te vooren alleen gemaakt werdende in *Braband* en *Vlaanderen*, verſpreid over andere landen. En, gelijk hier boven vermeld, *Hertog Karel van Bourgondien* drukte de deze landen door zijn gedurige krijgs-macht onverdraaghelik. En *Hertog Maximiliaan*, willende voogdt over zijn zoon Philips en Vlaanderen zijn, beoorlogde 't zelve, en benaawde *de negotie van*

Het welk met exempelen bewezen werd.

Brugge zoo zeer, dat daar door alleen de koophandel ſich na *Antwerpen* transporteerde, dat den Hertoge Maximiliaan gonſtig was. En dus heeft ook *Antwerpen* zijn negotie verloren, om dat haar Heer machtigh geweeſt zijnde haar te overweldigen, of geen macht had ofte *verzuimt heeft het Schelde ook den vyanden te ontneemen.* En vermits *Famianus Strada pag.* 416, dezen loop der zaken in Nederland ſchijnd aan eenig particulier naturel der Nederlanders toe te ſchrijven, ſeggende: *Vieriger zijn zy om hun vryheid te bewaren als het betaamt, wanneer men die met geweld wil nemen; maar nooit was eenig volk zoo mild om die van zelfs byna in 't geheel over te geven: zulks Kaizer Karel pleeg te zeggen, dat geen volk kon werden gevonden afkeeriger van de dienſtbaarheid, en dat nochtans het jok zich zeer gewillig liet opleggen, als men het zelve zacht handelde*: En ik meene het zelve een groote dwaaling te zijn, indien men dat aan eenig particulier humeur der menſchen wil toeſchrijven; Zo zal ik dan noch zeggen, dat in alle koſtelike landen, daar de Magiſtraatsperſoonen onbeloond, weinig in getaale en jarig zijn, en de Regering daarenboven aan geene familien geaffecteert is; *een groot Heer*, aldaar eeni-

ge

ge macht bekomende, *alle Magistraaten* en *Regenten zeer lichtelik met officien, beneficien, en penningen kan zodanig omkoopen, dat zy hem de vryheid des Lands van zelfs overgeven.* Maar als de Vorst ter contrarie zich met geweld Heer wil maken, komen de Magistraats-personen nietwes te ontfangen, zulks zy alsdan, in plaatse van zwijgen, *hoog uit roepen dat deze landen hare vryheid verliezende, noodzakelik alle koopmanschap en welvaren verliezen zullen; welke klare waarheid terstond ook alle andere Ingezetenen de wapenen tegen den Vorst doet aannemen.*

CAP. XXVII.

Wetten en Train van Iustitie naar de Koopmanschap geformeerd.

NA *openbaar geweld buiten 's lands*, bestaande in zee-rovery, ofte oorlog, den koopluiden af te weeren, volgd het afweeren van *openbaar geweld binnen 's lands*, het welk vermits het ook alle andere Ingezetenen en voornementlik den Regeerders zoude schadelik wezen; sulks geen menschelike societeit hoedanig die zy, zonder het zelve af te weeren, bestaan kan; zo is daar

Hoe schadelik moedwillige Bankeroetiers zijn.

daar toe, hier te lande genoegzame ordre van justitie gesteld. Maar hoewel *bedrog*, waar door men iemand anders goed even zoo wel kan ontdragen, als door *geweld*, ook niet min behoorde te werden gestraft, en dat de Koopmanschap inzonderheidt steunende op (*bona fides*) gheloof, door (*dolus malus*) valsch bedrog, in het geheel kan werden geruineerd; zoo is aller verwonderinge waardig, *dat Holland de Koopmanschap, in voegen als zy hier gepleegd moet werden, heeft konnen behouden, met zoo vele wetten ofte beneficien van Rechten, uit die krijgslievende Roomsche Republik afdalende, en hier den Koopluiden dienende, purelik om meer profijts met bedrog, als met eerlike Koophandel, te konnen doen.* En aan de andere zijde is hier zoo weinig zorgs gedragen, om door contrarie goede ordre en wetten de eerlike koopluiden, tegen die valsche bedriegers, naam van Koopluiden dragende, te protegeeren en aan het hare te helpen; dat men groote reden heeft om te vragen, *Waarom niet alle boos-aardige menschen uit verre Landen naar Holland komen, om onder den dekmantel van Koopmanschap, hier openbarelik te leeren steelen, en dezen weg, die men met zo excessif groot profijt veilig en straffeloos kan inslaan, in te gaan?*

En hoe weinig men daar tegen gezorgd heeft.

Digitized by Google

gaan? Want *oderunt peccare mali (quales omnes naturâ sumus) formidine pœnæ.* Dank hebb' de roed', zy maakt de kinderen goed. Dienvolgende om hier in eenige beter ordre te stellen, dunkt my dienstig zoude wezen, dat niemand binnen dezen lande van Holland wierde toegelaten enige koopmanschap te drijven, *ten ware hy te zijner maalstede daar toe zich hadde in een publik regiser laten aantekenen.* Welk zoude wezen van zodanige kracht, voor eerst, dat de ouders en bloedtvrinden des gemelden koopmans, binnen het jaar in het zelve regifter geen contrarie aantekeninge hebbende gedaan; niet souden vermogen met eenige *testamentaire dispositie*, gemelden koopman min erf, als *ab intestato*, tot nadeel zijner Crediteuren, te laten toekomen. Daarenboven behoorde het in allen gevalle een koopman, wie hy ware, voornementlik een gefaljeerden, ongeoorlofd te zijn eenige profitable erffenisse te repudieren. Want het niet kan werden gepresumeerd te geschieden dan (*in fraudem Creditorum*) om den schuld-eisschers te besteelen; gelijk ten zelven einde hem ook behoorde verboden te zijn eenige goederen krachtelik te vervremden, dan *titulo lucrativo*, daar voren de

VVat ordre men daar tegen zoude konnen stellen. 1.

Met te weeren den Crediteuren schadelike Testamenten, transporten, repudiatien. 2.

3.

de waarde van dien ontfangen hebbende; in zulken verstande, dat hy komende daar na bank-breukig te werden, alle zijn giften, getransporteerde, ten houwelik gegeven ofte aan zijn' kinderen bewezen goederen behoorden te werden besteed ten voordeele der Crediteuren: want men hier nu al te dikwils ziet de waarheid van dit Engelsch spreekwoord: *Happy is that son whoos father goos to the Divel.* Die zoon is gelukkig wiens vader voor den Duivel vaard.

4. *En Houwelikse voorwaarden.* En gelijk het een Koopman ongeoorlofd behoorde te wezen door *houwelikse voorwaarden zijn wijf te begonstigen* ten nadeele der Crediteuren, zo behoorde ook den vrouwluiden verboden te zijn, te bedingen by scheiding des huwliks de keure van deel aan winst en verlies, ofte niet; want daar niet billiker is als *quem commoda eum incommoda sequantur*, die de baat wil genieten, behoorde ook de schade te dragen. Ja de ouders en bloedvrienden van zodanig vrouw-mensch behoorden zich wegens de erffenissen in alles te moeten dragen, gelijk die van den man zelfs. En gemeenschap van goed buiten sluitende, ofte verbonde goederen aanbrengende, behoorde het zelve in de publike registers te worden aangeteikend.

Het

Digitized by Google

Het ordinaris regiſter van zoodanig koopman, ſtaande ter goeder naam, en met eede geſterkt zijnde, behoorde in alles met *notariale ſchriften*, gelijk te werden geſteld: en ten nadeele des zelven behoorde nietwes te werden *gepreferecrd*, dan *ſpeciael hypotheek*; alzo het *legaal* van 't *gemeene land*, *Weeskinderen*, *huishuur*, *huwelikſe voorwaarden*, &c. warelik den Koopluiden, en dienvolgende het gemene land, zeer ſchadelik is. Maar indien een Koopman t'eenigen tijde wierd bevonden zijn regiſter vervalſcht, ofte meinediglik te hebben geſterkt, zo behoorde de zelve, als een valſche munter, in alle manieren aan lijf en leven te werden geſtraft; op dat een yder door die rigoreuſe ſtraffe wierde afgeſchrikt van zich door die vals en trouwloosheid met een ander mans goed, ten nadeele van den gemeenen welſtand, te verrijken. *Als mede Preferentien.* 5.

Het is ook zeer ſchadelik dat eenige koop werd gerekend op *gereed geld* geſchied te zijn, als na de gedane levering niet promt en daadelik de penningen ofte het verkofte goed, werd vervolgt. Want voorwaar als de verkoper dus van zijn recht afgaat met warelik den koper te borgen, zo geeft hy van de eene zijde den quaadwilligen zeer groote gele- *Vindicatien ofte evictien.* 6.

gelegentheid om groote banqueroeten te konnen doen : en hy die aan de andere zijde meest *in culpa* onvoorzichtig is, ontneemt daar na met zijn onbillike vindicatie, ofte vervolginge zijns goeds, den anderen Crediteuren het haren.

7. *Een schuldboek behoorde recht te geven tot parate executien.*

Ja dunkt my aan de koopmanschap en *het register eens eerliken koopmans* zoo veel gelegen te zijn, vermits de constitutie der koopmanschap hier zodanig is, dat zy geen ander bewijs oft securiteit toelaat: datmen dienvolgende op het register alleen zo wel parate executie behoorde te doen, als in des Gemene lands penningen. Want indien de koopmanschap hier is *salus Populi*, 's lands welvaren, wat rede kan hier dan zijn, om niet met het land *pari passu* den selven trant te gaan?

8. *Promte justitie door Vierschare over kooplui-den.*

Ten minsten behoorde in yder koopstad te wezen een *particuliere Vierschare*, recht sprekende tusschen verkooper en kooper; op dat niet alleen gemelde processen vaardiglik mochten werden afgedaan, maar ook, op dat de Rechters den stijl van koopmanschap beter doorgrondende, rechtvaardiger en den Lande heylzamer vonnissen mochten wijzen.

9. Dat in den boedel van een afgestorven

Digitized by Google

ven werd toegelaten, het *beneficium inventarii*, als de ghemeene Crediteuren sich erfgename willen dragen, is seer onredelik en den koopluiden schadelik.

Maar seer schadelik is beneficium inventarii.

En niet min schadelik sijn de *brieven van cessie* ofte *atterminatie*. Want vermits niemandt om particuliere schulden door het publik werd vervolgd, is in alle manieren te presumeren, niet dat de Crediteuren sich selven door al te scherpe maning, schade sullen willen aan doen, met iemand die warelik niet betalen kan, en anderfins goedwillig is, sijn credit te benemen, op den dijk te jagen; maar wel dat een boosaardigh mensch sijn goed naar sijn welgevallen verborgen en getransporteerd hebbende, sich selven door een valschen eed tot meer rijkdoms en gemaks sal willen brengen. 10.

Brieven van cessie *ofte* attermina-tie.

Ter contrarie soude den Gemeene lande seer voordeeligh wesen, indien men op de minste aenklagt over eenighe kennelike wanbetaling, *den debiteur* dadelik *met sijne boeken apprehendeerde*. Want ingevalle hy als dan konde bewijsen *solvendo*, betalens machtig te sijn, soude hy seer lichtelik op borgtoght konnen werden geslaakt; en niet konnende betalen, soude men die vuile dieveryen, transporten, verbergingh 11.

Hoedanige rigoreuse straffen noodzakelik zijn.

Digitized by Google

van boek en goederen, als mede het ontvluchten en het valsch aangeven der schulden ten wederzijden, voorkomen. In alle gevallen *behoorden quaadwillige Debiteurs met vrouw en mondige kinderen, door publike autoriteit, by den kop te grijpen, en te houden in eenig publijk werkhuis, om hun aldaar den kost te doen verdienen.* Ja selfs indien de boosheid des principalen Debiteurs gequalificeerd ware, behoordemen den zelven, niet min als een huysbrakigen dief, *aan een galge te hangen*, zonder in eenigerley wijze toe te laten dat dezelve bankeroetiers hier blijven wonen, en op een anderen naam haar koopmanschap continueren; volgens het spreekwoort, *qui non habet in ære, luat in pelle.* Betaal' uw schuld met gelletje, of boetse aan u velletje: en 't placcaat van Keizer Karel des jaars 1540. articul 2.

Doch indien gemelde bankeroetiers met hare goederen en boeken gevlucht zijnde, buiten de Iurisdictie van Holland, aldaar door de politike macht wierden geprotegeerd, dunkt my het den gemeene lande van *Holland* oorbaar ware dezen weg in te gaan: voor eerst uit kracht van een generale wet, alle zodanige houdende als *læsæ Majestatis reos*, publike land-verraders, behoor-

Digitized by Google

hoordemen die ook zodanig te vervolgen. Te meer, dewijl een ſchelmſe bankeroet niet min hulp van nooden heeft om die uyt te voeren, als landverradery. Ten minſten kan de zelve niet werden zo beſteken, dat niet de *boeckhouders* en *caſſiers*, *dienſtknechten* en *maagden daar van eenige kenniſſe krijgen*; en dienvolgens behoordemen *alle de zelven by den kop te grijpen*, en *rigoreuzelik met de pijnbank ofte onder eede*, *naar gelegentheid van zaken*, *te ondervragen*. Want voorwaar, indien de pijnbank eenig goed gebruik heeft, zo is het in zaken daar 's lands welvaren aan hangd, en daar kennelik meplichtingen van het ſchelmſtuk moeten zijn.

Ondertuſſchen moeſt men ook op de heete daad door het geheele land afkondigen, *dat alle die eenige goederen ofte in-ſchulden des veldvluchtigen onder ſich hadden*, *het ſelve promptelik hadden bekend te maken op pene van geſtraft te zullen werden als landverraders en heelders van dat ſchelmſtuk*: en op de verſſe daad behoordemen *onder eede te examineren alle degene daar eenige preſumtie op viel*, met belofte en verklaring dat alle die oprechtelik deposeerden, zouden werden gehouden *voor eerlike luiden*, al hadden zy te vorē ietwes tot het ſchelmſtuk

Als mede Publicatie.

F 2 gecon-

Digitized by Google

gecontribueerd, en dat zy ter contrarie, *als meinedige land-verraders t'allen tijden zouden werden geſtraft*, *als men door een derde daar van kenniſſe bequame.*

En aangevingen van alle pretenſien ten laſte ofte ten voordeele des deſolaten boedels.

En alle die op den boedel ietwes pretendeerde, behoorden ook gehouden te zijn het ſelve *dadelik bekend te maken, op groote ſtraffen.* Waar door twee zeer quade dingen zouden werden belet; want vermits, *nemo repente fit peſſimus*, niemand al te gelijk boos werd, zo zouden alle, die onlangs meeſters van des gevluchten goed waren geworden, en dienvolgende het zelve noch niet als eigen gebruikt hadden, *het zelve dadelik aanbrengen*, *te meer*, dewijl op de verſſe daad by haar ſoo nauwe kenniſſe niet ſoude konnen weſen van 't gunt men door het afterhalen des delinquants, zijner meeplichtigen, goederen en boeken, ofte door het examen der juſtitie, ſoude mogen komen te verſtaan.

En ten anderen ſouden alle die ietwes *pretendeeren*, ook onkundig ſijnde van 't gunt men ſoude mogen komen van des veld-vluchtigen gelegentheid te verſtaan; en of daar eenige apparentie ſoude mogen weſen, t'eeniger tijd met den fugitiven *te accorderen*, genoodzaakt weſen hare ſchulden oprechte-

lik

lik aan te geven, daar men nu dageliks ziet, dat alle zodanige insolvente boedels *door boos-aardige menschen in voegen werden geplonderd, datter zeer zelden voor d'eerelikste ietwes overschiet*, om dat men zo *secure* alle schulden verzwijgen, en aan de andere zijde alle pretensien vergrooten kan, naar dat men de zaken ziet een uitslag neemen.

Dit ghedaan zijnde, behoorde de veld-vluchtige by klokkeslag op seekere termijnen, te werden ingedaagd, binnen welken het den crediteuren behoorde geoorlofd te wesen met hem absolutelik te *accordeeren*, en alle proceduren te doen ophouden; maar indien de fugitive niet verscheen nochte *accordeerde*, behoorde *hy in een schildery aan een galge gehangen, en alle zijn kinderen zo mondige als onmondige infaam verklaard te werden.*

Indagingen des Fugitiven, *en by gebrek van accoord straffe in* schilderye.

Alle welke dingen, indien geschieden op de versse daad, eer de menschen in sodanig nieuw schelm-stuck de schaamte konnen afgelegt hebben, ik meen van zeer groot gewicht souden wesen, om de menschen beeter te maken, daar zy nu ter contrarie allengs leeren, dat het beeter is een ander mans goed, als geen, te hebben; *& qu'il n'y a chere que de gens à Parriere*, en dat

 men

men met veel meer vermaaks een andermans goed, als zijn eigen verteeren kan: als mede, dat men de schaamte eenmaal te boven gekomen zijnde, veel gemakkeliker en geruster leven kan *eerloos*, als *met zich over het point van eere te ontstellen*, en die met groote kosten te „ houden. Doch vermits in alle deze proceduren moet werden gedoeld naar *het meeste voordeel der Crediteuren*, voor wien het purelik is *res nummi*, questie om het meeste profijt, zoo behoorden zy, noch altijds daar nae te mogen met haren debiteur accorderen en de sententie doen vernietigen. Want het *fiat justitia & pereat mundus*, spreekwoord, men moet recht doen al zoude de weereld vergaan, past seer wel in den mond der Rechters; (alzoo die niet Souverain wezende, eer, eed en ampts-halven verplicht zijn *te oordeelen niet van*, maar *naar de wetten*, en het zelve niet doende, werden zy in alle welgestelde Republiken *gesindikeerd* en gestraft :) maar niet in de mond van wijse Politiken, dat *salus populi*, en niet des volks verderf, de hoogste wet moet zijn.

(voor wien dit Spreek-woort geit is: Fiat justitia & pereat mundus.)

En vermits men aan de eene zijde de *fugitiven* ofte *quaadwillige bedriegers* behoorde te vergelijken by die woelende en dief-achtige *bommelen*, die men in alle

Digitized by Google

alle manieren behoorde buiten dit land te houden, ofte te vervolgen en te doden; zoo behoordemen ter contrarie alle *eerlike koopluyden*, die door menschelike onvoorsichtigheyd ofte geweld van buiten, als banckeroeten, stormwinden, ongelukken, zee-rovery en oorlog, als goede *honig-byen*, medogende aan te zien, met belofte en verklaringe dat alle de zelve hare schade aanwijzende, en zich der Iustitie niet ontrekkende, zouden vermogen te behouden *het tiende deel der goederen waar mede zy de koopmanschap eerstmaals hadden begonnen*, zonder dat zy daar na eenigsins van hun Crediteurs souden mogen werden gemoeit. En blijvende zy met hare kinderen, schoon genomen de zelve veel houweliks-goed ofte andere gaven hadden genoten, ter goeder naam en faam, als zijnde het zelve *een rechtvaardige vrucht van hare oprechtigheid*, en *troost in hare tegenspoet*. En vermits tusschen dese schadelike dieven als mede hare kinderen, en die beklagelike ongelukkige geen onderscheid in eerloosheid en straffe werd gemaakt, slaan veele, andersins eerliken door noot, den boozen weg in. Want, *ne nos inducas in tentationem*, de occasie maakt een dief en de noot noch meer.

En voor ongelukkige insolvente eerelike koopluiden, *behoorde een tamelike beloning ten laste der Crediteuren, te wezen.*

F 4 Hier

Hier mede laat ik my voorstaan genoeg gezegt te hebben van *Hollands Politie, Religie, Finantie, Militie,* en *Iustitie*, om te konnen oordeelen wat voor dit Land oorbair zy. Zulks hier niet wes zoude resteeren als te konnen beantwoorden eenige *objecten* die hier tegen zouden mogen werden gebracht.

CAP. XXVIII.

Waarom de Ingezeetenen van Holland, door de regeeringe der Princen van Oranjen, niet meer zijn geruineerd geworden.

Of Holland door het beleid der Stadhouders niet is seer wel gevaren.

WAnt iemand zoude lichtelik zeggen *dat alle dese redenen gantsch niet konnen opwegen, een contrary exempel in't cas subject.* Namentlik, Holland hebbende een Gouverneur, een groot Heer *ad vitam*, en een groote bezoldigde krijgsmacht, heeft de Antwerpse verloopende koopmanschap konnen verkrijgen en behouden tot nu toe: waar op distinctelik te antwoorden staat.

Werd beantwoord.

Voor *eerst*, staat zeer wel te considereeren, dat ten tijde van dat verloop, in alle de omleggende landen noch veel grooter

Digitized by Google

grooter beletsels tegen de koopmanschap waren, als in Holland. Namentlik onder alle *Monarchen die ondragelike lasten*, hier voren genoemt, *sonder vryheid van Religie*, behalven in *Poolen*. En in alle *Oostersche Steden*, werden door *de Monopolien der Borgerschap* en *Gildens*, alle vremdelingen buiten de negotie en handwerken gesloten; en geen Religie toegelaten als eene: sulks, voornemelik *in den beginne der troublen* hier noch geen *soo kennelike Monarchale regeeringe* sijnde, maar wel *vryheid van Religie*, *Borgerschap* en *Gildens*, met *kleine tollen*, alleen tot beveiling der zee strekkende; niet wonder is, indien de selve sich hier heeft nedergeset.

Ten *tweeden*, vermits dese Landen moesten oorloogen tegen haar eigen machtigen Heer, en dat de selve minst versoenelik was tegen *de Capiteyn Generaal*, so en konde ook deselve sijn eigen landgoederen en leven niet behouden, dan met dese kleine landen naar sijn vermogen te doen welvaren, en daar in ook te subsisteeren: want by soo verre den gemelden Kapitain Generaal in die tijden niet seer sorgvuldiglik de gunst en liefde van de Regeerders, en Ingesetenen, door 't besorgen van haar algemeen welvaren, geconserveert, en meer en meer

Wanneer de Stadhouders goed ofte quaad gedaan hebben.

meer getracht hadde tot sich te trekken, soo soude hy waarlik pericul geloopen hebben, van *dat men wederom tot eenige versoeninge met den Grave hadde mogen verstaan.* Welke versoeninge, hoe voordeelige besprekken die ook, tot gerustheid van den Kapitain Generaal, hadde mogen in houden, noodsakelik de ruine van den selven Kapitain Generaal soude hebben moeten naar sich slepen, en in het korte of in 't lange veroorzaken.

Immers, soo haest en is *die vreeze* des Kapitains Generaal *niet voor by geweest*, of hy heeft het welvaren van 't Land versuimt, *om zijn eigen te vergroten.* Dus stelde hy sich in alle manieren *tegen den Treves.* En daar na heeft men gesien, datmen niet alleen alle de macht van het Land, maar ook ongeloovelike sommen van penningen op renten gelicht heeft, om te doen alzoo glorieuse en voordeelighe conquesten voor den Kapitain Generaal, als schadelike en altijd lastige voor Holland, terwijle de goede Ingesetenen van Holland schandelik op zee zijn berooft en geplonderd geworden. En hoe weinig de Kapitain Generaal, ofte die doen regeerde, tot deze jegenwoordige *vrede met Spanjen* genegen was, blijkt daar uit, dat de Koning hem in het particulier daer toe moeste bewegen,

Digitized by Google

gen, met hem te vereeren *het Marquisat van Bergen, Turnhout, Sevenbergen* en het *Graafschap van Montfoort*, als mede nog jareliks een somme van penningen. Ia dat meer is, *de Capitain Generaal is* een mael in volle Vrede ofte Treves, *met gewapenderhand door de Hollandsche Steden omgetrokken*, om de *Regeerders naar zijn eigen sinnelikheid, af en aan te setten*: en *eenmaal is het hem mislukt, de voornaamste koopstad door verrassing en krijgs-macht in te nemen.* Sulks, indien de selve omtrent drie maanden daar na niet was komen te sterven, men in korte jaren zoude hebben gesien, of niet alsoo gewisselik *Holland*, en voor eerst *Amsterdam*, alle den koophandel zoude hebben verlooren, *door een twist tegen haar eigen Gouverneur en Capitain Generaal*, als wel eertijts *Vlaanderen* en *Brugge* van hare negotie zijn berooft geworden door den twist tegen den Erts-Hertog *Maximiliaan*.

CAP.

CAP. XXIX.

Waarom de vryheid in Holland meer goets heeft veroorsaakt sedert de dood des Princen van Oranjen.

Dat Holland weinige goede vruchten door de vrye Regeeringe heeft genoten. werd beantwoort

MAar sal iemand misschien wijders seggen, God de Heere heeft ons gegeven vrede met Spanjen; en wechgerukt onsen Kapitain Generaal, zonder een bejaarde zoon ofte bequaam Successeur na te laten; *het welke de twee gewenste saken scheenen te zijn die ooit de Hollandsche ingesetenen van God de Heere konden bidden*; vermits zy dien volgende purelik naar het interest van hare eigen Provintien en Steden konnen werden geregeert; en nochtans kan men geen verandering zien, dan hier in, *dat lijf, goed en eere, nu niet hangt van een mensch, ofte van een die het oore desselven besit*. En dat de Steden nu door hare krijgs-knechten niet konnen schielik overvallen werden; sulks de Regeerders van de Provintie, soo wel als die van de particuliere Steden, nu absolutelik hare eige meester zijnde, niet meer behoeven te vresen, door wel te regeeren, een Opper-hoofd te offenseeren, en dienvolgende lijf, goed, en macht te verliesen.

Waar op ik moet bekennen dat het voor-

Digitized by Google

voorschreve gewenste voorval noch sodanige heylsame vruchten niet voortgebracht heeft, als wel uitterlik scheen dat daar van met reden albereids verwacht konde werden, insonderheid *vermids tot noch toe geene verlichtinge van so sware schattingen en impositien daar op is gevolgd*; maar als de reden van dien, en 't gepasseerde te rechte ondersocht en aangemerkt word, soo sal men bevinden dat de oorsake daar van *niet de tegenwoordige vrye Regeerders*, maar wel *de voorige verkrachte Regeeringe*, met *de Stadhouders, Gouverneurs* en *Capitains Generaal, mitsgaders de overgeblevene swakheden daar uit voort-gekomen, te imputeeren zy*: ja *dat selfs verwonderings waardig is, dat de sake ten goede van 't gemeene beste, in de tegenwoordighe conjuncture van tijden, albereidts so verre zy gebracht*; want als de bekende en uiterlik-blijkende oorsaken van 't gene voorschreven is, ingesien en opgetelt worden, so sullen eenen iegelik sulks nadenkende, aanstonts voor oogen komen dese vier navolgende:

Waarom geen verlichting van imposten is gevolgt.

In den *eersten*, dat ten tijde van het voorschreve overlijden van de laatst-gewesene Stadhouder en Kapitain Generaal, de Provintie van Holland, wesende van soo kleinen begrijp, en van soo slech-

1. Buiten Oorlogen.

ſlechten bodem,als hier boven ſtaat verhaalt, belaſt is gebleven met ſoo vervaarliken Capitaal op intereſſe genegotieert, en ſoo exceſſijf veel loopende ſchulden, dat het in andere Landen, en mogelik ook voor de poſteriteit in *Holland*, ſelfs ongelooflick ſal ſchijnen, dat ſoo geringen *Provintie*, met ſoo grooten laſt en beſwaarniſſe noch heeft konnen beſtaan: en dat de Ingeſetenen van dien, niet alleenlik de jarelikſe intereſſen van ſoo onuitſprekeliken capitaal: maar noch daarenboven ſo vele laſten, tot hare en harer laſtige bond-genooten defenſie,hebben konnen dragen, zijnde by de Heeren Staten van de zelve Provintie, korts voor 't overlijden van den voorſchreve Stadhouder en Kapitain Generaal, *Prins Willem, vader van den tegenwoordigen Prince van Oranje*, aan de zelve geremonſtreert, en ook naderhand tot verdediginge van hare proceduren, in den jare 1650 gehouden, publikelik bekent gemaakt, dat'et gemeene land van Holland doenmaals belaſt was, met penningen op intereſt gelicht, ter ſomme van *hondert en veertig millioenen guldens*, en noch daarenboven met loopende ſchulden ter ſomme van ontrent *dertien millioenen.*

Dat het Land van Holland doenmaal belaſt was met honderd en veertig millioenen guldens op Intereſt,en daarenboven dertien millioenen loopende ſchulden.

Ten *tweeden*, dat de goede Ingeſetenen

nen van de voorschreve *Provintie*, hare koopmanschap drijvende op de Levanten, ontrent de selve tijd, en voornamentlik in den *jare* 1650 en 1651. door *de Fransche Rovers op de Middellansche zee*, uittermaten zijn beschadigt geworden, soo verre, dat een gedeelte alleenlik van de voorschreve schade, te weten, voor soo veel de koopluiden tot *Amsterdam*, door publijk bevel, hebben aangebracht, en willen bekent staan, gemonteert heeft ter somme van verre over de hondert tonnen gouts. *Met de Fransche zee-rooveryen.* cc

Ten *derden*, dat desen Staat in den jare 1652. is vervallen, en tot den jare 1654 toe verbleven, in openbaren oorlog met de *Engelschen*, daar door een merkelike versparringe in de Commercie, en ook notable verliesen aan veele Traffijcquanten der voorschreve *Provintie* veroorzaakt. *Met den Engelschen oorlog.*

En ten *vierden* de *Oostersche oorlogen* korts daar aan opgekomen, voornamentlik voor soo veel de selve tusschen de Koningen van *Sweden* en *Denemarken* zijn gevoert; en desen Staat by forme van assistentie sich daar inne vermengt heeft gehad. Alle welke publijke saken nademaal by eenen iegelik wel voor redenen, van 't gene voorschreven is erkent; maar de rechte gronden en inner- *Met de Oostersche oorlogen.*

Digitized by Google

innerlike oorſaken van de ſelve by weinigen curieuſeliken nageſpeurt, en overſulks by velen, als *effecten van de tegenwoordige Regeeringe*, aangeſien worden: ſo heeft het my noodig geacht, naar mijne beſte wetenſchap, aan te wijſen, van waar de ſelve ſaken, menſcheliker wijſe geſproken, eigentlik hergekomen zijn.

En *eerſtelik*, wat belangt de voorſchreve genegotieerde hondert en veertig millioenen guldens met de loopende ſchulden, hier voren aangeroert, ſo is wel bekend, en ook lichtelik te begrijpen dat de ſelve laſt door den *Kapitain Generaal* en zijne *flatteurs*, de goede Regeerders van Holland over den halſe gedrongen is, *aangeſien de voorſchreve Capitalen verſpilt zijn tot uitvoeringe van de ambitie en glorie van den gemelden Kapitain Generaal*, om groote legers te velde te brengen, en door verwonderens waardige belegeringen te conqueſteren die ſteden, die noch hedẽ ten dage, als voorſegt is, een ſware ballaſt voor Holland zijn ſtrekkende; en 't gene in deſen noch meeſt ſtonde te beklagen, was, dat de voorſchreve Frontier-ſteden t'eenemaal over-gegeven geweeſt zijnde aan de diſpoſitie van den Capitain Generaal, ſoo ten aanſien van 't ſtellen van *Gouverneurs*, ofte *Commandeurs*, en *'t leggen*

van

Digitized by Google

van garniſoenen in de zelve, als andersſins alleenlik waren dienende *tot zo vele citadellen, om het arme Holland daer mede als in boeyen te houden*: en dat men dikmaals met jammer heeft moeten aanzien, dat, terwijle te Lande zoo veel millioenen aan de Ambitie van den Kapitain Generaal wierden opgeofferd, ter Zee *de noodige defenſie* van de Commercie en Navigatie, wezende de ziele van Holland, moeſte aankomen op de middelen van de Comvoyen en Licenten, die uit de Koopluiden alleen wierden getrokken; ja dat meer is, *dat ook ſomwijlen noch een gedeelte van de voorſz. middelen tot het oorlog te lande wierde gediverteert*: ik weete wel, dat by veelen die manier van huishoudinge echter niet misprijzelik geacht wert; om redenen, dat de goede Ingezetenen doenmaals immers zo wel, ja beter varende waren als tegenwoordig, en dat 'er doenmaals wel een goede ſtuiver viel te verdienen: maar ik wenſte, dat die arme menſchen wat verder zagen als haar neus lang is, en *dan zouden zy bevroeden, dat het doenmaals in 't gemeene land toeging, even als my voorſtaat gebeurt te wezen in een zekere familie, van God de Heer met tijdelijke middelen wel gezegent, daar de ouders overleden zijnde, de kinderen geraakt waren onder d' opſigt van*

Werd met een aardige gelijkeniſſe verklaart, hoe veel de Staat van het Land onder deze Vrye Regeeringe beter vaart, als voor deze onder de Stadhouders, Gouverneurs en Kapitains Generaal.

Digitized by Google

een quistige voogd, *die gantsch geen rekeninge makende, van den hoogen boom af teerde, en als 'er geen geld in Cassa was, terstond een goede somme, tot laste van de arme Weesen, op interest lichtede: in die familie waren te dier tijd de voorsz. kinderen in hare domme jeugd, ook de buur-kinderen en de dienstbodem, haar ten hoogsten verheugende, als alles hebbende en doende daar haar hert en lust naar was strekkende; naderhand gebeurt zijnde*, dat voorsz. quistige voogd deser wereld was komen te overlijden, *raakten de voorsz. kinderen onder d'opsicht van een wel-gereguleerde* weeskamer, *die continuelik selfs het ooge daar op houdende, en voorts haar bestelt hebbende onder de dageliksche sorge van* een vroom naarstig en nuchteren man, *de voorsz. huishoudinge op een geheel andere wijse gereguleert wierde, onder* behoorlike menagie, *sonder eenige quistinge, ja soodanig, dat in plaatse, ten tijde van de voorgaande voogd,* jareliks veel ten achteren geteert, en t'elkens geld op interest genomen was, *als doen ieder jaar* de Cassa merkeliken te boven quam; *welk overschot ook t'elkens geëmployeert wierde tot afregginge van een gedeelte der Capitalen, daer mede de vorige voogd den boedel van de arme Weesen beswaert hadde; maer in deselve tijd* murmureerden de voorsz. Kinderen, seg-

Digitized by Google

ſeggende, *dat zy als doen van conditie merkelik waren verargert, dat het leven een luſt had onder de voorgaande voogd; insgelijks klaagden de buur-kinderen en dienſtboden,* zeggende, *dat men onder de voorgaande voogd in dat huys ſomwijlen zijn hert eens mochte ophalen; maar dat het aldaar nu een dorren ſtroom was: doch die arme onnooſele wees-kinderen dachten weinig dat, in gevalle die eerſte huishoudinge langer gecontinueert hadde, het voor haar naderhand, in hare meerder-jarigheid, een droevige tijdt zoude hebben geworden:* en wy onnooſele arme Hollanders, die met recht wel domme Hollanders mogen genoemt werden, *hoe lange zullen wy noch blijven in onze kintsheit, en in onze domme jeugd, zonder te bemerken dat die weelde, die wy doenmaals voelden, voortquam uit die quade meſnagie van dien quiſtigen voogd, die dat Capitaal van hondert en veertigh millioenen t'onzen laſte heeft doen negotieren?* Immers behoorden wy te begrijpen, *dat wy nu noch geſchat en geſchooren moeten werden, om de intereſten van dat Capitaal op te brengen en te betalen: uit welke ſchattinge alleen onze tegenwoordige opſienders de geheele huishoudinge anderszins wel zouden konnen vervallen:* zulks dat al 't gene wy jegenwoordigh tot ons onderhoud en beſcherminge hebben op te brengen

en te betalen, en 't gunt ons zo suur valt, waarliken gezeit moet werden *de bittere vrucht te wezen van dien boom van weelde, die ons die schoone Voogd geplant hadde; en daarom wy als jonge domme kuikens in vreugde gedanst hebben:* dat onze buurkinderen de *Geldersche, Stichtsche, Over-Ysselsche*, en andere *Jonkeren*, die weelde niet verveelde; en dat ook *onze gehuurde knechten; met geheele Regimenten Franschen, Engelschen, Schotten en Walen*, dat leven in ons huis wel behaagde, en dat haar hert noch vry wat jeukerig is, om die tijd eens weer te herhalen, dat kan ik noch inschikken, *Het is goet riemen te snijden uit een ander mans leer*; maar dat wy Hollanders zo dom zouden wezen, dat wy niet zouden konnen zien *dat de jegenwoordige huyshoudinge is onze behoudenisse, en de voorgaande onze zekere ruine eindlik hadde moeten na zich slepen*, dat is voorwaar onbegrypelik.

Wat de voorschreve *tweede* oorzake belangt, namentlik de *pyraterije in de Middelandsche Zee*, en daar omtrent gepleegt, zoo is voor eerst evident, dat, nademaal alle de middelen van Holland, zoo wel de voorschreve genegotieerde Kapitalen, als 't gunt uit het sweet en bloed der goede Ingezetenen van de selve Provintie wierden geperst, aan de

am-

Digitized by Google

ambitie van den Kapitain Generaal, als boven geſacrifieert wierde, daar door by defect van vigoureuſe beſcherminge ter zee, een open veld wierde gegeven aan alle roof-gierige natien, om op de rijk-geladene Hollandſche ſchepen te equiperen, en op vrybuit te gaan, *quis neſcit maximam peccandi illecebram, eſſe impunitatis ſpem.*

Die altijds 't ſchaap wil wezen,
Heeft eindelik de wolf te vreezen.

Met de over-blijfzelen *van een lang-durige* Een-hoofdige regeeringe.

Daar by dan noch gekomen is, dat men onder pretext van de geſloten vrede met Spanjen; even als of geen quade menſchen meer in de wereld waren geweeſt, en of alle begeerlikheit tot het goed van zijn even-naaſten daar mede hadde opgehouden, door zijne creaturen en flatteurs, het werk met groote drift daer toe beleyt heeft gehad, dat verſcheide Oorlog-ſchepen van dezen Staat verkoft, en deze Landen daar door van hare noodige beſcherminge te water ontbloot zijn; daar tegens de vrome, en verre-ziende Regeerders ſich doenmaels des te minder hebben mogen oppoſeren, om dat haar daar en tegens door den Kapitain Generaal noch een ander quaat boven 't hooft hing, namentlik, dat zoo haaſt hy (die doenmaals zijn tijd noch meeſt met *jagen, vliegen, kaetzen, danſſen*

Digitized by Google

comedien, en andere *infamer debauchen*, doorbrachte) ſich tot ſaken van Staat zoude beginnen te appliceren, alle de overblijvende *navale macht* van 't Land zoude gebruikt hebben *tegen de Regeringe van Engeland*, tot *voortſettinge van de intereſſen van zijne familie*, edoch tot zeer beſwaarlike ongemakken van alle, en voornementlik van de trafficquerende ingeſetenen van Holland; waer op dan ook is gevolgd, dat eenighe van de voorſchreve verkofte ſchepen van deſen Staat, de principaalſte der voorſchreve roof-ſchepen zijn geworden; 't welk my wederom in gedachte brengt 't gene in den jare 1651. publijkelik en ſeer waarſchijnelik aangeweſen is; namentlik, dat *de voorſchreve, en meer andere roveryen uyt de Sorles en elders, door onſen Kapitain Generael ſelfs, by heimelike correſpondentie, beſteld ſouden ſijn geweeſt*; en dat „ *eenige oorblaſers van dien Jongen Vorſt hem geperſuadeert hadden, dat het ſelve 't ſekerſte, ja 't eenige middel was om die van Amſterdam*, daar mede hy eenigen tijd voor zijn dood in groote twiſt is geweeſt, *gedwee te maken, en tot zijn devotie te krijgen*; zijnde by de *groote Hoofden* een vaſte maxime, *alle groote en ſterke Steden, die haer in hare deſſeinen tegenſtand konnen doen, by alle wegen en middelen*, ja als de be-

bedekte wegen haar ontbreken, zelfs door openbaar geweld *klein te maken* en te *ruineren*; gelijck 't zelve ons alle hiſtorien, en d' exempelen van alle, zoo jegenwoordige als voorgaande tijden, klaarlik beveſtigen; en die overdenkinge alleen behoorde voor ons *Hollanders*, wekers welvaren geheelik beſtaat *in floriſante koop- en volkrijke Steden*, genoeg te wezen, om een ſtantvaſtige reſolutie te nemen, *van nooit tot verkiezinge van eenig permanent Hooft, onder wat naam zulks ook zoude mogen wezen, te vervallen, en daar by onveranderlik te perſiſteren.*

Wat wijders de voorſz. *derde* oorzake belangt, namentlik *den oorlog jegens d'Engelſchen*; dien aangaande meine ik met waarheit te mogen zeggen, en ook zekerlik te konnen aanwijzen, *dat wy die ſmerte om, en ter liefde van den Huyſe van Oranjen geleden hebben*; zijnde zulks dat die van 't Parlement in Engeland, haar eigen goeden Koning het hooft afgeſlagen hebbende, en daar door by alle de Monarchen van de werelt zeer gehaat wezende, ook naar alle menſchelike apparentie, by de naaſt-gelegen Koningen, moetende vervolgt, en, zoo veel in haar was, daar over geſtraft worden; op dat zoodanigen feit ongewroken blijvende, haar eigen onderdanen niet tot ge-

Het Engelſch oorlog is om, en ter liefde van den Huize van Oranjen, by den Hollanders geleden.

Digitized by Google

lijke daad tegens haar opgewekt mochten werden; overſulks haar genoodſaakt vonden de vriendſchap van deſer Staat aan te ſoeken; *gelijk ſy dan ook*, kort naar 't overlijden van den Prince van Oranje *een ſeer aanſienlijke Ambaſſade herwaarts afgeſonden, ſonder eenig ander Potentaat ofte Staat in de werelt gelijke eere te bewijſen.* Ik en ſal my nu niet inlaten, om alhier particulierliken te verhalen; al 't gene deſelve tot beveſtinge van de vriendſchap, tuſſchen beide de Natien, hebben aangeboden; maar het ſal my genoeg zijn, dat men wete en aanmerke, dat ſy by Commiſſariſſen van de Heeren Staaten Generaal *ernſtig aangehouden hebben, om de vernieuwinge van het bekende tractaat van entrecours, in den jare* 1495. *tuſſchen beide de Natien gemaakt*, aangeſien ik van gevoelen ben, en hier naar ook breeder aanwijſen ſal, *dat het deſen Staat gantſch ongeraden is, ſich met Engeland in verder verbinteniſſen in te laten*; en alhoewel wy, door de vernieuwinge van 't voorſchreve tractaat, niet alleen de vriendſchap, maar ook onſe Commercie en Viſſerye t'eenemaal ſeker geſtelt zouden hebben, daar toe de artikulen van 't voorſchreve tractaat, en voornamentlik ten reguarde van de Viſſerye, in gewenſte termen zijn leggende;

De waarachtige oorſaken van het Engels oorlog.

de; *zoo hebben nochtans die gene die haar als ſlaven aan den Huize van Orangie verbonden hielden, niet alleen het beſluit van 't voorſz. gewenſchte Tractaat wederhouden, maar ook de voorſz. afgeſondene Ambaſſadeurs alle hoon en ſmaatheid doen wedervaaren*, eerſtelik haar in de publike deliberatien van Staat tegens de voortgang van 't ſelve Tractaat by alle bedenkelijke middelen oppoſeerende, voornamentlik door 't ſoeken van uitſtel op allegatie dat men alvoorens behoorde te ſien *den uitval van de deſſeinen van den jegenwoordigen Konink van Groot-Brittanien*, doenmaals Konink van *Schotland*, en ten anderen meede *het domme graauw* tegens de perſoonen van de gemelde Ambaſſadeurs ophitſende, ook zo verre dat *de Heeren Staaten van Holland*, ziende de wederwaardigheden, en dagelikſe dreygementen die aan haar perſoonen geſchieden, genoodſaakt zijn geworden om ſwaarder onheilen te voorkoomen, een *Corps de guardes* te doen leggen voor haar Logement, en haar in dier voegen door geduurige wacht, te bevryden van gelijke onheil als onlangs te vooren de perſoon van *Dr. Doreſlaar*, afgeſondene Miniſter van 't voorſz. Parlement, binnen '*s Graven-Hage* in de herberge

van de zwaan was weedervaren; en *wat afkeerigheid zoodanige proceduren in de voorſz. Heeren Ambaſſadeurs, en vervolgens mede in hare Meeſters veroorzaakt hebben, is lichtelik te begrijpen*; gelijk dan ook daar op is gevolgt, dat zy naar een geruymen tijdt vertoevens, beſpeurt hebbende, dat den yver van *de vroome en oprechte Regenten*, die zich te dier tijdt voornamentlijk in de Provintie van *Holland* en *Zeeland* vertoonde, *den tegenſtant van de factie van Orangie niet konde te boven komen*, haar zeer gemiſcontenteert wederom naar *Engeland* begeven hebben, zeggende eene van de zelve, te weten *de Heer Sint John*, op zijn affcheid tegens Commiſſariſſen van haar Hog. Mog. *Mijn Heeren, gy hebt het ooge op den uitval van de zaaken van den Konink van Schotland, en daarom hebt gy onze aangebode vruntſchap verſmaad, dog ik verzeekere u dat veele in 't Parlement mede van opinie zijn geweeſt, dat wy herwaarts niet en behoorden te koomen, ofte eenige Ambaſſade te zenden, maar eerſt onze zaaken met den Konink van Schotland te booven te wezen, en als dan uwe Ambaſſadeurs zelfs tot onzen te verwachten; ik bemerke nu mijne faulte, en zie wel dat die Leden van 't Parlement die van die opinie zijn geweeſt, gelijk hebben*

ben gehad, gy zult in weinig tijds onze zaken tegens den Konink van Schotland ſien gereddet, en dan door uwe Gezanten koomen aanzoeken, 't gene wy u nu zo cordialik hebben komen aanbieden; maar gelooft vry dat het u dan zal berouwen, onze aanbiedinge te hebben verworpen. En God gave dat de *ervarentheid* de waerheid van 't voorſz. diſcours tot onzen grooten naadeele niet hadde doen blijken; maar de zaaken van den *Konink van Schotland*, door eene bataille ten einde geloopen, en den oorlog met dezen Staat daar op gevolgt zijnde, hebben de zwaare ſlaagen en bekommerniſſen van den zelven oorlog het voorzeide berouw by veelen wel degelik te weege gebracht; doch *fronte capillata poſt eſt occaſio calva.* Het is te laat de put te vullen als 't kalf verdroncken is.

En dit is *de waare oorzaak van den voorſz. droevigen oorlog*, waer by komende *het inſupportabel humeur van die natie*, haare geduurige *jalouſie over onze floriſante commercie*, en den *ingebooren haat* van *Cromwel tegens den Prince van Oranje, als een zuſters zoone van dien Konink, die hy van de gantſche weereld het aldermeeſte hadde te vreezen*, zo kan een iegelik lichtelik afneemen wat moeyte en zorge het aan de oprechte Regeer-

ders

ders gekoſt heeft, om met de zelve natie wederom in vreede te mogen geraaken.

Oorzaaken van de Ooſterſe oorlogen voor zoo veel die Holland aangaan.

Wat nu eindelik het voorſz. *vierde poinct*, te weten den *Ooſterſchen oorlog*, belangt, zo is 't zeker dat ingevalle dezen Staat het geluk gehad hadde, van daar ontrent hare deliberatien alleenlik te mogen beſchikken *naar zijn ware Intereſt*, zonder dat men in zijn eigen boezem gehadt hadde *'t zelve quaat dat ons den Engelſchen oorlog veroorſaekt heeft*, het opgaande vuur, menſchelijker wijſe geſproken, ſeer lichtelik in den beginne gebluſt, immers en in allen gevalle *den oorlog tuſſchen Sweden en Denemarken* zeekerlik geprevenieert zoude zijn geweeſt; maar het is te erbarmen en te beklagen, dat alle de deliberatien, daar over in de Regeringe gevallen, getraverſeert, en getrokken geweeſt zijn, *naar het fluctuerende en veranderlijk humeur en intereſt van den Cheurvorſt van Brandenburg*, om dat juiſt *die Prins door zijn huwelik aen den Huize van Orangie is geattacheert*, en in die *tragædie* een conſiderable, doch *een zeer vremde rolle geſpeelt heeft*; want in den beginne zoo wanneer den *Koning van Sweeden* preparatie makende was, om den optocht in *Poolen* te doen, heeft *zijne Cheurvorſtelike*

ſtelike Deurluchtigheit zich daer tegens met eene zonderlinge animeusheit geopposeert, en dienvolgende ſich in die gelegentheit met vrunden eñ alliancien ſoekende te ſterken, zoo hebben de *geaffectioneerden tot den Huize van Orangie*, alhier zoo veel weten uit te werken, dat haar Hoog: Moog: haar by tractaat van den 27 Julii des jaers 1655. in eene ſterke verbinteniſſe ingelaten hebben *om zijn Cheurvorſtelike Deurluchtigheit tegens den voorſz. Konink van Sweeden te defendeeren*, hebbende naar eene deliberatie van weinig dagen, op haar genomen *de guarantie van het Cheurvorſtelik Pruiſſen*, een point dat voor dato van dien, als het zelfs noch onzeker was, of daar ontrent in langen tijt wel eenige attacque ſoude weſen te vreeſen, voor ſoo beſwaarlik ingeſien was, dat men op die reeden alleen veele jaren aan den anderen de alliancie by zijne Cheurvorſtelike Doorluchtigheit aangebooden, met inſertie van ſodanige guarantie, noit hadde willen aangaan, en deſen Staat daar door kennelik buiten de neutraliteit geſtelt ſijnde, *hebben haar Hoog. Moog. geen bequame Mediateurs konnen weſen tot nederlegginge van den oorlog tuſſchen Poolen en Sweeden*, die voor heenen altijts voornamentlik

door

Digitized by Google

door hare interpoſitie en directie was geaſſopieert; maar het heeft binnen weinig tijds gebleeken, *dat men zich daar inne niet weinig hadde misgreepen*; want naar dat zijne Cheurvorſtelike Doorluchtigheit *het effect van 't voorſz. tractaat van deze zijde hadde beginnen te genieten, en ſpecialik mede een goede ſomme van de beloofde ſubſidie penningen getoucheert, zoo heeft de zelve zich plotſelik, en zonder eenige voorgaande kenniſſe van dezen Staat, t'eenemaal in de partye van Zweeden geworpen, aftreedende den eed van vaſallagie aan den Konink van Poolen gedaan*, en in plaatſe van dien *den Konink van Zweeden tot zijnen Leen-heere aanneemende*, ook uitdrukkeliken *renuncierende van de voorſz. alliancie met dezen Staat als boven gemaakt*, ja zelfs korts daar aan *zijne Troupes met die van Zweeden conjungeerende, en gezaamentlijk het Poolſche leger by Waarſchauw betaille leverende*; wel is waar dat die actie, als wezende in zich zelfs zeer verfoeyelik, en tegens den aart van deze *natie* ten hoogſten ſtrijdig, alhier generaalijken een groote afkeerigheid van den zelven Cheurvorſt veroorzaakt heeft, zoodanig dat zelfs *d'aldergeaffectioneerſten tot den Huize van Orangien* haar een geruymen tijd daar naar geſchaamt hebben *het Intereſſe*

Digitized by Google

tereſſe van zijne Cheurvorſtelike Doorlugtigheid opentlik te patrocineren; daar door dan ook gebeurt is, dat de *oprechte Regeerders* het waare Intereſt van dezen Staat, buiten alle andere reflectie behertigende, hare heilzame advijſen hebben konnen doen gelden, en is dienvolgende het werk met groote wijsheid daar toe beleit, dat men op de rechte gronden voor een landt van commercie geraakt is in onderhandelinge met *Zweeden*, en dat op *den* 11 *September des jaars* 1656. *tot Elbing in Pruyſſen tuſſchen Ambaſſadeurs van dezen Staat en Commiſſariſen van den Konink van Zweeden is geſlooten een zeer loffelik tractaet, gemeinlik geheten het Elbingſche tractaet*, daar by in den *eerſten* vaſt geſteld was, dat nademaal de Zweeden gedurende eenige jaren voor date van dien, in alle hare Landen de tollen ſeer exceſſivelik hadden verhooght, en voornamentlik mede de Ingezetenen van deze Nederlanden boven haar eigen ſubjecten zeer hadden bezwaart, over zulks tot redres van dien, de tollen en andere belaſtingen onder 't Zweedſch gebied, zoo buiten als binnen 't Rijk, zouden werden gebracht op den voet, als de zelve ontrent den *jare* 1640. waren geweeſt.

Ten

Digitized by Google

Ten *tweeden*, dat in 't reguard van alle verhoogingen van tollen en nieuwe belastingen, de Ingezeetenen van deze Vereenigde Nederlanden, niet hooger ofte verder zouden mogen werden beswaard als de Sweeden zelfs, zulks dat dien aangaande tusschen beide de natien eene volkomene gelijkheid in alles zoude moeten werden geobserveert. Ten *derden*, dat d'Ingezeetenen van deze Nederlanden al omme in 't Sweedsche gebied, zoo ten reguarde van tollen, als in alle andere voordeelen geene uitgezondert, getracteert zouden werden als die natie, die by de Sweeden alderfavorabelst getracteert wierden, of namaals getracteert zoude mogen werden: en ten *vierden*, dat alle die geene aan welkers conservatie en ruste dezen Staat, en de commercie van de goede Ingezeetenen van dien, zonderlinge was gelegen, als onder anderen voornamentlik den *Konink van Denemarken* en zijne Rijken, den *Cheurvorst van Brandenburg* en zijne Landen, mitsgaders de Stadt van *Dantzik*, en alle hare aanhorige plaatzen, in 't voorsz. tractaat wierden in begrepen, met een vast beding, van dat den Konink van Sweeden de zelve, noch haare Onderdanen en Ingezeetenen, directelijk noch indi-

recte-

rectelijk eenige moeyeniſſe, of verhinderinge in de commercie, veel min eenige oorlog zoude mogen aandoen; en och of die goede en welbegonnen zaake hadde mogen hebben haar vervolg en haare uiterſte perfectie, zoo zoude den Koning van Denemarken noch heden ten daage *meeſter zijn van de Provintien van Schoonen, en meer andere Landen hem by den jongſten oorlog afgenomen, en de goede Ingezeetenen van Holland zouden noch bezitten vele millioenen die nu in den voorſz. oorlog van wegen 't Publijk geſpilt, en by particulieren* op zee verlooren zijn: maar alhoewel een geſlooten tractaat, als die gene die daar over gebruikt zijn geweeſt tot het ſluyten van dien, behoorlike procuratie en volmacht gehadt hebben, noodzakelik *moet werden geratificeert* by die gene die zodanige volmachten onder haar hand en zegel uitgegeven hebben; zoo heeft men nochtans alhier, naar 't ſluyten van 't voorſz. tractaat, zoodanige veranderinge in de humeuren beſpeurt, dat men het voorſz. Elbingſche Tractaat van dezer zijde niet heeft konnen doen ratificeeren: ik zoude alhier met waarheyd niet konnen affirmeeren, *dat de Provintie van Holland daar omtrent t'eenemaal buiten ſchult is geweeſt*; maar wat reſſorten

H daar

Digitized by Google

daar inne onder de hand moeten geſpeelt hebben, heeft het vervolg van zaken klaarlik ontdekt: want als den goeden Koning van Denemarken onder de hand opgemaakt zijnde, het verroeſte harnas aangeſchooten, en den Koning van Zweeden derwaarts aangelokt hadde, zoo heeft den Cheurvorſt van Brandenburg metter daad betoont, wat hem die occaſie waardig was; hebbende zijne Cheurvorſtelike Deurluchtigheid, zoo haaſt den Koning van Zweeden uit Poolen en Pruiſſen de rugge gekeert hadde, geen meer religie gemaakt, uit het voorſz. ſterke verbant van vaſallagie met Zweeden aangegaan weederom uit te ſpringen, als hy te vooren conſideratie gemaakt hadde van de alliantie met dezen Staat als boven geſloten, ſolemnelik te renuncieren; en heeft hy dien-volgende by die gelegentheid zich op nieuws met den Koning van Polen in handelinge ingelaten hebbende, van de zelve bedongen *de Souverainiteit van 't Vorſtelik Pruiſſen*, 't welk hy daar te vooren van dien Koning *te leen gehouden hadde*, met meer andere advantagien die ik onnoodig achte alhier alle op te tellen; maar dat wy, door het niet ratificeeren van 't voorſz. *Elbing-*

ſche

Digitized by Google

ſche Tractaat, en daar door den Koning van Denemarken zoo qualik ten propooſte in 't harnaſch helpende, zijne Cheurvorſtelike Deurluchtigheid van Brandenburg de voorſz. notable advantagie toegebracht hebben; heeft ons en ook het Rijk van Denemarken, God betert, dier genoeg geſtaan, en 't gunt in deſen meeſt gedrukt heeft, was, dat den zelven Cheurvorſt van Brandenburg zich nu wederom tegens Zweeden in de waapenen geſtelt, en dezen Staat op de voorgeroerde wijze in den voorſz. oorlog tuſſchen Zweeden en Denemarken meede ingewikkelt geworden zijnde, *het Intereſt van Brandenburg voorſz. alhier zoo veel geopereert heeft, dat het onmogelik is geweeſt naderhand daar uit te geraaken, ofte den zelven oorlog needer te leggen, voor en aleer Brandenburg niet alleen, maar ook Poolen en 't ganſche Huis van Ooſtenrijk (daar meede zich Brandenburgh verbonden hadde, zonder de zelve geen vreede te zullen maken,) voor af haar tractaat geſlooten, en door 't effort van de waapenen van deezen Staat, haar reekening gevonden hadden*; zoo dat wy om *'t Intereſſe van Brandenburg* in de uiterſte extremiteit geſtaan hebben, omme te gelijk met *Vrankrijk*, *Engeland*, en *Zweeden* in oorlog te

Digitized by Google

vervallen , en by gevolg in 't gedivideerde *Europa*, tot ons uiterſte verderf, aan de partye van *Ooſtenrijk* en *Spaanje* vaſt te raaken, daar uit wy Godt de Heere wel hooghlijk moogen danken, door de cordate directie van de vroome Regeerders in Holland, niet zonder merkelik gevaar voor haar zelven in 't particulier, noch eindelik te wezen gereddet.

CAP. XXX.

Wat goede vruchten de beginſelen van een vrye Regeeringe albereits gebaart hebben.

EN om nu wijders aan te wijzen, dat niet tegenſtaande zoo zwaare en droevige effecten van de overblijfſels der voorige *Stadthouders*, *Gouverneurs* en *Kapiteins Generaals*, de zake echter, gelijk vooren gezegt is, ſedert het overlijden van de laatſte, in zoo korten tijd, door 't beleid en den yver van onze vroome Regeerders, noch zeer verre ten goede van den Staat deezer Landen is gebracht; zoo is *voor eerſt*, als een voornaam teeken en effect van dien, zonderlinge opmerking waardig, *dat niet alleen met vigeur*

tegen-

Digitized by Google

tegen-gehouden en gestuit is, dien ruineusen cours van door continuele negotiatien van excessive capitalen op interesse, de Provintie van Holland tot haren totalen ondergang toe te drukken, en eindelik als een heerlik gebouw çierlik van buiten, door 't ondergraven van zijne fondamenten, subitelik te doen ter nederstorten; maar *dat ook* zelfs al in den jaare 1655, door den yver van de goede Regeerders, *uit gevonden is een middel, om de voorsz. Provincie van de voorgeroerde opgelichte honderd en veertigh millioenen* metter tijdt wederom *geheelik te ontlasten*, te weten, *reducerende de jaarliksche interessen der voorsz. opgenoome capitalen van den penning twintigh, tot den penning vijf-en-twintigh*, ofte van vijf tot vier ten hondert, en *gebruikende het jaarlikse avance tot aflossinge van capitalen ter concurrenter somme*; welke avance van jaar tot jaar vermeerderende, de boven-genoemde vervaarlike somme van hondert en veertig millioenen, daar door in den tijd van *een-en-veertigh jaren*, waar van nu al omtrent *een zeste-part* voorby is, onder Godes genadigen zeegen, geheel en al zal wezen afgeloft: maar gelijk het ten hoogsten is te roemen, dat alhoewel *meest alle de Regenten van de voorsz. Provincie*

De genoote vruchten der vrye Regeeringe zijn het stuiten van penningen op interest te nemen.

Het reduceren van vijf op vier, om daar mede de Capitalen te lossen.

vincie, een merkelik gedeelte van haare middelen op de Comptoiren van Holland en West-Vriesland beleid hebben, echter de consideratie van hun eigen voordeel, haar niet heeft belet, hun zelven een geheel vijfdepart van 't inkomen der voorzeide hare middelen af te snijden, om daar mede het gemeen, en onder anderen mede zoo veel duizend koopluiden, arbeits-gezellen en andere ingezetenen, die geen capitaal op 't Land hebben loopende, zoo considerablen en zoo noodzaakeliken dienst te doen; zoo is het ook ten hoogsten te beklagen, *datter noch zelfs Ingezeetenen van Hollond bevonden werden, die de nuttigheyd* en *noodwendigheid van dien, niet konnen ofte niet willen vatten*; zy behoorden voorwaar te considereren, *dat het Land een Wees-kind is*, en dat de Regeerders zijnde *de Voogden van dat Wees-kind*, het haar dienvolgende in goede conscientie niet geoorloft is, penningen tot laste van 't zelve te laaten loopen tegens een zwaaren interest, van *vijf ten honderd*, als het credit van 't weeskind zoo groot is, dat het geld genoeg tegens *vier ten honderd* kan bekoomen, en dat het boven al *voor die Voogden niet excusabel zoude wezen, haar eigen capitaal tot lasten van 't Weeskind te houden, en daar van interest tegen vijf ten honderd te genie-*

Digitized by Google

genieten, als anderen, ja zelfs de meerderjarige broederen en zusteren van 't Weeskind, bereid zijn, haare capitaalen aan 't zelve tegens vier ten honderd te laaten volgen: maar voor al behoorden zy te begrijpen, dat het inkoomen van Holland by zich zelven, als voorzeid is, gantsch nietigh zijnde, voor zo veel het zelve jegenwoordig zeer important is, puurlik en alleenlik hangt aan den zeegen van de commercie en traffijcq, en dat by eenige notable diversie ofte verminderinge van dien, uit het zelve inkoomen op verre na niet zoude konnen werden vervallen de zeven millioenen, die voor date van de voorsz. reductie, jaarliks tot betalinge der voorsz. hondert en veertigh millioenen waren vereischt, en die by continuatie van zoodanige huishoudinge als ten tijde van de Stadthouders en Kapiteins Generaals in zwang ging, metter tijdt dier wijze zoude hebben vermeerdert, dat de zelve eindelik al het inkomen, zelfs by continuatie en ook by vermeerderinge van den voorsz. zeegen, zouden hebben te boven gegaan, en dat mits dien *het zuiver innekomen van Holland min als niet wesende*, en daar mede ook alle *credit* noodzakeliken moetende fluiten, de zelve Provintie als met

eenen slag zoude hebben moeten ten ondergaan; ik wete die menschen niet beter te vergelijken *als by zekere krankzinnige zoon van een naarstigh huisman, welke krankzinnige zoon op een tijd ziende dat zijn vader een goed gedeelte van het koren uit de schure genomen, en naar het land gevoert hebbende, 't zelve aldaar op der aarde was verspreydende, en dat de vader zulks noch meermaels poogde te doen, daar over naar zijn krankzinnig verstand zeer begonde te murmureeren, zeggende dat men uit de volle schuur het koorn met een volle hand placht te nemen, om brood en koekken te bakken, daar by en zijne broederen dageliks van moesten eten, dat het zoo doende bekrompen zoude omkomen, en dat zijn vader haar die ruimte behoorde te laten behouden: maar die krankzinnigen bloed en begreep niet, dat het koorn uit de schure genomen en over de aarde verspreid, geensins verquist ofte wechgeworpen, maar in de aarde gezaaid wierde, om tegens het naaste jaar daar van meerder, en in volgende jaren daar van by vermenigvuldiginge overvloediger en overvloediger vruchten te trekken; dat het ook maar 't overschot was, en dat de vader genoeg gezorgt hadde dat zoo veel in de schure was gebleven dat zy zonder gebrek dat jaar zouden konnen doorbrengen, ja dat als men van die volle*

VVerd met een aardige vergelijkenisse verklaart hoe groot die vruchten zijn.

schuur

Digitized by Google

schuur zo al naar sijne phantasie van tijd tot tijd brood en koekken gebakken hadde zonder ook te zayen, het alsdan wel voor een tijd lang een vrolik leven zoude hebben geweest; maar dat het op 't einde subitelik in een sware ellende en hongers-nood zoude hebben moeten uitloopen; even alzoo sien de krankzinnige menschen niet, dat'et gene *haar* ofte *hare nagebuuren*, door de voorschreve reductie, schijnt onthouden te werden, geensins verspilt ofte verquist, maar tot haren besten, als een goed zaat, in de Comptoiren gelegt ofte gelaten werd, om goede, en van jaar tot jaar meer en meer vruchten voort te brengen; dat het ook door Godes zegen waarlik gezegt kan werden, maar ons overschot te wezen, en dat by zo verre zulks nagelaten, en naar de phantasyen van de voorschreve menschen, soo al voort van tijd tot tijd meer en meer genegotieert wierde, het alsdan noch wel voor een tijd goeden doen zoude wezen; maar dat het einde, als boven, tot onzer aller verderf, de last zoude hebben te dragen. En om het verschil tusschen de jegenwoordige wel-gereguleerde, en de voorgaande quistige Regeeringe in dezen nader te ontdekken, zo dient men sich in de memorie te brengen, dat by onze tijden voor dezen noch eene re-

 ductie

Digitized by Google

ductie van renten, en interessen van den penning sestien, tot den penning twintig, of van ses en een quart tot op vijf ten honderd, is gedaan; maar dat het profijt van dien, of 't gene daar door wierde geadvanceert, terstond *door de vingeren gedroopen*, ja *tot aenneminge van meerder ruiters en knechten, meest in weerwil van de goede Regeerders in Holland, geëmployeert, en doorgaans tot nadeel van de selve Provintie, aan de ambitie van de Kapitain Generaal, als boven, opgeoffert is*; sulks dat de voorschreve reductie met waarheid geseid kan werden, niet tot ontlastinge van 't Land, maar tot eene nieuwe sware schattinge voor de gemeente gestrekt te hebben; en indien wy nu dat geluk hadden, dat de goede Regeerders in die tijd machtig geweest hadden, d'avance van de voorschreve reductie (gelijk jegenwoordig geschied) tot aflossinge van Capitalen te gebruiken, en die aflossinge jaarliks met den interest van den interest (gelijk nu gedaan werd) te augmenteeren, sonder zich wederom in nieuwe negotiatien, tot nadeel van Holland, in te laten, soo zoude men jegenwoordig, in plaatse van de meer-geroerde vervaarlike belastinge, genoegsaam *op een effen bodem wesen*, en mitsdien voor *seven millioenen* jaar-

VVelk groot voordeel door de reductie ten tijde der Stadhouders ofte Kapitains Generaal voorgevallen, ten nadeele van Holland is geconverteert geworden.

Digitized by Google

jaarliks aan impoſten, en ſulks *alle de middelen van conſumptie, die de gemeene man zoo laſtig vallen*, en de vermeerderinge van onſe neeringen en commercien merkeliken verhinderen, neffens *een goed gedeelte van de verpondingen* op de landen en huiſen, als mede van de *Convoyen en Licenten konnen afſchaffen, en echter noch meerder aan zuiver inkomen behouden, als men jegenwoordig heeft*; behalven dat alsdan, onder beneficie van de voorſchreve afſchaffinge van de impoſten, alle hand-werken, neeringen en commercien uit andere Landen, herwaarts zouden toevloeyen, en dat by gevolge *deſen Staat*, menſcheliker-wijſe geſproken, ofte al-bereids ſoude zijn ofte in korte jaren *ſoude ſtaan te worden, de conſiderabelſte, machtigſte, en redoutabelſte van de geheele weereld*: en gelijk wy dat geluk en die voorſpoed jegenwoordig gewiſſelik zouden gehad en geſmaakt hebben, *in cas de Regeeringe voor deſen de vryheid gehad hadde, om 't ware intereſt van Holland te konnen doen gelden*, zoo zullen wy het zelve naar menſchelike apparentie, noch *in onſe perſoonen*, ofte immers *in die van onſe kinderen, genieten en gevoelen*; indien wy ons die *gulde vryheid*, die ons *als uit den hoogen Hemel in handen gegeven is*, niet ſchandelik laten ontrukken, en

met

Digitized by Google

met de gewassene Zeuge wederkeeren tot het vuile slijk; 't welk voorwaar *geen genereuse Hollandsche ziele* te rechte kan overdenken, zonder ontsteeken te werden met een brandende yver, *om lijf, goed, en bloed voor de conservatie van de jegenwoordige Regeering, en handhavinge van de rechte vryheid op te zetten*; en alzoo ten minsten aan onze kinderen over te laten dat geluk, en dien voorspoed, die wy, in cas onze ouders hadden konnen uitwerken 't guntby onze tijd, als boven, zoo loffelik in train gebracht is, jegenwoordig al met 'er daad en in volle mate zouden genieten, zonder dat iemand zich behoeft te imagineeren, *dat het, mits den oorlog tegens den Koning van Spaanje*, ondoenlik zoude zijn geweest d'avance van de voorschreve voorgaande reductie, tot aflossinge van opgenome penningen, als boven, te employeren, en daar inne tot de volle quijtinge van 't Capitaal, doenmaals tot laste van den Lande geloopen hebbende, te continueren; aangezien het ter contrarie met 'er daad heeft gebleken, *dat gedurende den voorschreven Oosterschen oorlog*, in de welke, naar advenant van tijdt, meer dan tweemaal zoo veel extraordinaris petitien by de Provintie van Holland geconsenteert en voldaan zijn, als sedert de

En dat het gedurende het oorlog, nochtans wel doenelik was, door de reductie, de Capitalen, die zo mal à propos *genegotieert waren, af te leggen.*

Digitized by Google

de voorſchreve eerſte reductie ooit of ooit in den Spaanſchen oorlog is geſchied; echter *de jongſt-gedane reductie, van vijf tot vier ten honderd, door de vigilantie en goede voorſorge van de jegenwoordige Regeerders heeft gecontinueert, en het jaarlikſe avance van de ſelve, ſonder eenige intermiſſie oft diverſie tot afloſſinge van Capitalen gebruikt is geworden.*

De ~~derde~~ twee goede vrucht deſer vrye Regeeringe is, dat een groot gedeelte van de onnutte Land-militie, en uitheemſche gehuurde knechten afgedankt zijn; ſulks by Holland jareliks daar by werd geprofiteert 500000 guldens.

Ten *anderen*, zoo dient by die gelegentheit mede, als een ſingulier effect van de jegenwoordige vrye Regeeringe aangemerkt, dat door de voorſorge en goede directie van de ſelve, onlangs te wege gebracht is, dat een goed gedeelte van de overtollige en onnutte Land-militie, en voornamentlik van de uitheemſche gehuurde knechten, afgedankt ofte gereduceert is, ſtrekkende tot ontlaſting van de Provintie van Holland in het particulier ter ſomme van by de *vijfmaal hondert duizend Car. guldens 's jaars.* Welken aangaande, ſonderlinge opmerkinge waardig is dat de voorſchreve caſſatie en reductie door 't goed beleid van Holland uitgewrocht is, *met eenparig contentement en goedvinden van alle de andere Provintien:* daar uit dan, by comparatie van 't gepaſſeerde in den jare 1650, af te nemen is, het geluk van de jegenwoordige tijd, boven die gene,

die

Digitized by Google

die 't swaard van onse eigene Kapitain Generaal in onsen boesem heeft zien drukken, om dat de oprechte Regeerders van Holland, volgens haar recht, en hunnen plicht, maar een gedeelte van de voorschreve als nu gecasseerde en gereduceerde militie, tot ontlastinge van 't Land, en tot een voorbereidinge van de noodige ontlastinge der arme Gemeinte, van haren halse geschoven hadden; zijnde ook jegenwoordig noch daarenboven, t'onsen goede, vast gesteld, dat het voorschreve profijt van de meer-geroerde gedane cassatie en reductie, als mede nevens d'avance van de gedane reductie der renten en interessen, tot aflossinge van de verschrikkelike last die de ambitie van onse Kapitain Generaal ons op de rugge gesteld heeft, geëmployeert sal werden: waar door dan het voorschreve opgelichte Capitaal veel eerder, en op de notabelste comptoiren omtrent geheele *ses jaren* vroeger, tot den laatsten penning toe, afgelost en gequeten sal zijn; zulks dat ten dien reguarde nu al omtrent een geheel *vijfde-part* van de tijd, tot de voorschreve totale ontlastinge vereischt, omgekomen is; behalven dat ook een gedeelte van de boven-gementioneerde honderd en veertig millioenen al over

vele

Digitized by Google

vele jaren op *Lijf-renten* zijn genegotieert, die ook dienvolgende al dageliks verminderen, en ontwijffelik binnen korte jaren in 't geheel afgeſtorven zullen zijn; *zulks dat wy het land van belofte al merkelik beginnen te naderen; en in gevalle wy door onſe ondankbaarheyd en murmureren tegen Godt de Heere, en over onſen Moſes, ons niet wederom komen te werpen in de ſlavernye van Egypten, de overige reyſe door de woeſtijne haaſt zullen volbracht hebben.*

Ten *derden*, is mede als een ſonderling effect van de jegenwoordige vrye Regeeringe aan te merken, dat alhoewel voor deſen by ſommige geoordeelt, immers by veelen geſuſtineert is, *dat het onmogelik zoude weſen, zonder Stadhouders ofte Gouverneurs van de Provintien, te beſliſſen en ter neder te leggen de geſchillen en queſtien, die by Provintien tegens Provintien, Quartieren tegens Quartieren, Steden tegens Steden, en Regenten in de Steden onderlinge tegens den anderen, onfeilbaarlik van tijd tot tijdſtaan gemoveert te worden, dat mitsdien den Staat, by defect van zoodanige Stadhouders en Gouverneurs, eer lange, in ſwaare diſſentien, en inlandſche oorlogen, ja met 'er tijd in de uiterſte ruine, zoude moeten vervallen*; echter nochtans de experientie geleerd heeft, *dat, ter contrarie, alle que-*

De derde goede vrucht *deſer vrye Regeeringe is, dat nu alle opkomende twiſten onder de Steden of Provintien, tot contentement van beide partyen, doorgaans zijn ter neder-gelegt geworden.*

queſtien en geſchillen, die meeſt door aanhitzinge van de begeerige na de ſlavernye, ſedert het affterven van den jongſt-overleden Prince van Oranje, allenthalve in grooten getale zijn opgeborſten, met veel beter ordre en effect als voor henen geaſſopieert en ter nedergeleit zijn; ja, 't gene verwonderenswaardig is, dat meeſt alle de voorſchreve queſtien en geſchillen, door de authoriteit en 't goed beleid van de wettige Regeeringe zoodanig zijn geaſſopieert, *dat t'elkens beide de verſchillende partyen daar inne gevonden hebben haar contentement en ſatisfactie*; daar men in tegendeel voor deſen geſien heeft, *dat den Stadhouder zoodanige geſchillen dickmaals verwekt*, immers *gefoveert heeft*, *om zijn intereſt en zijn rekening daar door te vinden*; en dat hy eindlik noch die gene van de verſchillende deelen, *die 't meeſte gelijk hadde, door 't ſwaard heeft doen buigen* en *cederen*, om dat hy doorgaans by die gene, die minſt op de gerechtigheit paſten, en zulks ook weinig conſcientie maakten, om t'zijnen gevalle 's Lands recht en welvaren te verkorten, en te vernadeelen, beſt wiſt tot zijn wille te
„ geraken; zijnde de maxime van alle Grooten, *divide & impera*, deild en maakt ſcheuringe, zo zult gy regeeren; want voor die Grooten is 't in troubel water

Digitized by Google

water goed vissen. Indien ooit eenig Gouverneur ofte Stadhouder met sijne adherenten, sich zoodanig geledeert gevonden hadde, *alswas de Provintie van Holland in den jare* 1650. en indien de zelve Stadhouder met de zijne, zoo wel in hun vermogen gehad hadden, om haar daar over te wreeken, als gehad hebben de Heeren Staten van Holland in 't zelve jaar, naar 't overlijden van de voorschreve jongst-afgestorvene Prince van Oranje; wie zoude daar aan konnen twijffelen *of de wraak-lust soude den gantschen Staat hebben doen beven, en veel Christen bloeds aan die passie opofferen*: maar nademaal *by de Regeerders van eene vrye Republijk* meerder beoogt en naargejaagt word *het gemeene beste*, als de voldoeninge van eenige menschelijke kittelende passien, en dat het gemeene beste door de uitvoeringe van die wraake, of wel liever rechtvaardige straffe, notoirlik schipbreuke zoude hebben geleden; soo is de voorschreve openstaande actie seer wijselik en voorsichtelik, door een *generale amnistie*, t' eenemaal *gemortificeert*, en sulks ook daar door die groote breuke, die geschapen was den gantschen Staat langen tijd in swaaren allarm te houden, van stonden aan geheelt geworden. *De notabelste dissentie en scheuringe,*

by menschen gebeugenisse in dese Vereenigde Nederlanden voorgevallen, is geweest de droevige divisie van de Provintie vā Over-Yssel, in twee considerable partyen, omtrent den beginne van den jare 1654. geschied, die soodanig is geweest, dat beide de verschillende deelen haar hebben gedragen als *Staten*, en sulks als de wettige Souveraine Overigheid van de zelve Provintie; datse den anderen in die qualiteit hebben beoorlogt, in sulker voegen, dat de Stad van Hasseld by de eene partye, naar eene formeele belegeringe, ingenomen is: in de voorschreve dissentie hadde sich, volgens de voorverhaalde *maxime der Grooten*, gemengt den *Heere Stadhouder van Vriesland*, en was hy by het eene deel tot *Stadhouder*, *Gouverneur*, en *Kapitain Generaal* van *Over-Yssel* aangenomen, waar door de voorschreve dissentie en scheuringe tot de voor-geroerde extremiteiten is uitgeborsten, en den tijd van tusschen de drie en vier jaren lange geduurt heeft: maar eindlik die Heeren bemerkende, dat zy een *twist-verwekker* tot *een scheidsman* ingehaalt hadden, en dat hare questien daar door oneindelik waren vermenigvuldigt, ja dat het quaad als ongeneeslik geworden was, hebben sy haar, door tusschen-spreken van den *Heere*

Raad-

Digitized by Google

Raad-Pensionaris van Holland, laten bewegen, om alle hare differenten te verblijven aan de uitsprake en decisie van *twee Heeren, by de Staten van de zelve Provintie daar toe te committeren*; welken volgende by haar Ed. Gr. Mog. daer toe geauthoriseert wesende *den Heere van Polsbroek, Borgermeester der Stad Amstelredam*, en de voorschreve Heere *Raad-Pensionaris*, hebben die beide Heeren de voorschreve verschillende deelen van de welgemelde Provintie van *Over-Yssel*, op meest alle hare differentiale pointen, *in der minne veraccordeert*; en voorts by haare alle noodige reglementen, ordres, instructien, en eeden, op 't stuk van de Regeeringe der zelver Provintie beraamt en op 't Papier gebracht zijnde, is op den 20. *Augusti des jaars* 1657. over alle de voorschreve differenten, op den name van de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland gepronuncieert, en onder 't groote Zegel van haar Ed. Gr. Mog. uitgegeven *eene solemnele uitsprake* en *decisie* op alles, met insertie van de voorschreve Reglementen, ordres, instructien, en eeden, tot voorkominge van diergelijke inconvenienten voor het toekomende; en dat met die voorsichtigheid en rechtmatigheid, *dat beide de voorschreve dissentierende deelē daer mede*

Digitized by Google

genomen hebben contentement en *satisfactie*; in der voegen, dat daar op aanstondts de voorschreve gescheurde Regeeringe geconsolideert, de vereischte ruste en vrede in de voorschreve *Provintie* wederom herstelt, en tot dezen huidigen dage toe gecontinueert is.

In de *Provintie van Groeningen* en *Ommelanden* is eerst *in den beginne van het jaar* 1655. en naderhand noch in 't einde van den *jaare* 1656. mede *een zeer notable dissentie ontstaan geweest*, zoodanig, dat het lichaem van de voorschreve *Ommelanden*, en zulks de halve *Provintie* in sich selven gescheurt sijnde, alle regeeringe en administratie van *Justitie* aldaar heeft stille gestaan; in welke occasie notabelik heeft gebleeken, of soodanige dissentien best door *Stadhouders* en *Gouverneurs*, of wel door de authoriteit en het beleit van de *Regeerders* konnen geassopieert werden; sijnde sulks, dat haar Hog. Mog. van de voorschreve geschillen kennisse bekomen hebbende, soo d' eene al d' andere reize, aanstonds den *Heere Stadhouder van de meer-gemelde Provincie* versocht hebben, om sich in persoon ten spoedigsten derwaerts te vervoegen, en de voor-geroerde opgeresen oneenigheden, was 't doenlik, ter neder te leggen; doch d' experientie heeft

heeft geleert, dat zulks maar *olie in het vuur is geweest*, zoo verre dat de voorschreve Stadhouder beide de reizen genoodzaakt is geworden, aan haar Ho. Mog. te rescriberen, *dat hy die zake voor hem ondoenlik vond*, met verzoek, *dat het haar Ho. Mog. gelieven mogt ten dien fine Gedeputeerden uit den haren derwaarts te zenden*, 't welk so d'eene als d'andere reize geschied zijnde, *de voorschreve opgeresene onlusten*, door intercessie van de gemelde Gedeputeerden, t'elkens, tot contentement van beiden de dissentierende deelen, geassopieert, en de regeeringe der voorschreve Ommelanden *met bondige reglementẽ, op den name en onder 't zegel van haar Ho. Mog. met believen van die van de voorschreve Ommelanden zelve, bepaalt en vast gestelt is.* Het soude te lang en ook verdrietig vallen, alhier omstandeliken te verhalen hoe voorzichtiglik en ook gelukkelik, *door de goede directie van de Heeren Staten van Holland*, ofte van *hare geauthoriseerden*, alle opgekomen commotien, in de Steden van de zelve Provintie, mitsgaders ook alle geschillen, zoo tusschen de selve Steden jegens den anderen, als tusschen de Regenten van een en de zelve Stad onderlinge ontstaan, *t'elkens geblust en ter neder geleid zijn*; ja dat zelfs *oude*

 que-

queſtien, ſedert de voorleden troublen af, tuſſchen eenige leden met hevigheit gedreven, en die ten tyde van de Stadhouders noit geaſſopieert hebben konnen werden, door minnelik accoord, ofte door uitſprake, op den name van haar Ed.Gr.Mog. tot genoegen van de geintereſſeerde partyen afgedaan, en uit de wege geleit zyn: welkē aangaande de exempelen, ten aanzien van de commotien voor deſen, en nu onlangs reſpectivelik binnen *Dordrecht, Enkhuizen,* en *Medenblik* voorgevallen, mitsgaders de nederleggingē van de geſchillen tuſſchen de Regeerders van *Gornichem* en *Schoonhoven* onderlinge, over 'tbeſtellen van de Magiſtrature in den haren, en van die van *Rotterdam* en den *Briele*, tegens den anderen opgerezen, over het belootſen van de *Maſe* en *'t Goereetſche Gat*, als mede van *oude queſtien over 't bekleden van de Generaliteits Collegien*, tuſſchen de leden van *Weſt-Vrieſland* en het *Noorder-quartier*, boven memorie van menſchen getrotteert hebbende, zeer notabele getuigeniſſen geven; ja zoude alhier ook konnen werden aangeweſen, *dat de beginſelen van eenige der voorſchreve commotien en differentiē, al by den jongſt-overledē Stadhouder gelegt, ende van vordere by ſyne overgeblevene creaturen verwekt, en geſoveert zyn*: zoo dat ook *alle die*

Digitized by Google

die gene, die ruste en vrede liefhebben, en alle opkomende discrepantien liever door wijs en sacht beleid geassopieert, immers naar de reden getermineert, als naar passie gevoed en vermeerdert, of met het swaard gedirimeert sien, haar wel zorgvuldiglik voor het verkiezen van een Stadhouder, ofte nieuwe twistverwekker, hebben te wachten. Maar de principaalste en meest estimeerende vrucht, van de jegenwoordige onbedwongen Regeeringe is, dat als nu, naar *het ware interest van Holland, al 't gene uit de inkomsten van den Lande ordinaris en extraordinaris*, boven de betalinge van de renten en interessen, mitsgaders de resterende gheaffecteerde Compagnien *overig is, aangelegt en gebruikt werd, tot vermeerderinge en versterkinge van de macht ter zee*, in plaatse dat het voor desen onnutte, ja dikmaals ook voor Holland schadelike belegeringen, en andere expeditien te velde, naar de ydele glorie van den Kapit. Generaal, verquist wierde; zijnde sonderlinge remarquabel, *dat jegenwoordig de ordinaris navale macht van dezen Staat, meer dan drie of vier maal zoo redoutabel is, als de selve ooit of ooit, geduerende den oorlog met den Koning van Spanjen, is geweest*; en dat, gelijk naar het sluiten van de vrede met den selven Koning, by 't leven van den

De vi[illegible]e en allerconsiderabelste vrucht deser vrye Regeeringe is, dat alle de krachten van Holland zo wel aangelegt werden, om onse navale macht te sterken.

Prince van Oranje, het eerste beleid, als voren gezegt is, daar henen heeft gegaan om de considerabelste Oorlog-schepen van het Land te verkopen, alsoo, naar 't overlijden van de selve, eene van de *eerste zorgen van de Heeren Staten is geweest de Collegien ter Admiraliteit in postuur te brengen, om ter zee effort te konnen doen.* Hebbende de selve Heeren Staten, 't gene ongelooflik schijnt, onder den swaren last van den voorgeroerden oorlog
„ tegens Engeland, binnen den tijd van twee jaren aangebouwt *tsestig nieuwe Capitale Oorlog-schepen*, van soodanige groote en geweld, als noit voor henen in dienst van desen Staat waren gebruikt geweest; gelijk dan ook nu in die goede voorzorge, soo met het aanbouwen van meer andere schepen, 't inkoopen van kanon, *'t bouwen van uitmuntende magasijnen* tot berginge en bewaringe van alderhande scheeps-behoeften, *'t maken* van *publijke lijnbanen*, en diergelijke, als met het versorgē van al 't gene tot equipaadje en uitrustinge van schepen, en generalik tot versterkinge van de navale macht van 't Land noodig is, van tijd tot tijd naarstelik is gecontinueert; en dat is notoirlik het eenige middel, waar door onder den zegen van God almachtig, desen Staat van tijd tot tijd in visserye,

com-

Digitized by Google

commercie en navigatie, met een ongelooffelike toeloop van menschen uit alle Landen oneindelik sal toenemen; gelijk dan ook de heerlike effecten van dien voor desen sijn gebleken, en noch dageliks met vreugden bespeurt werden. want *wie kan ignoreren, dat het ontzag van de voorschreve macht alleen*, naast God, *de remedie geweest is, om de* voorgeroerde ondraaglijke *pijrateryen* der *Francoysen in de Middellandse Zee te doen ophouden*; dat daar door de Regeeringe in postuur gebracht is, om te konnen en te mogen resolveeren, tot het aantasten en vermeesteren ofte vernielen van de Instrumenten, ja zelfs van 's Konings oorlog-schepen, die tot de voorsz. pijrateryen gebruikt wierden, ofte ook voor date van dien daar toe geemployeert waren geweest; dat zoo wanneer dienvolgende in den *jare* 1657, twee van de voorschreve Koninks-schepen door den *Vice-Admiraal de Ruiter* op de voornoemde Middellandsche Zee genomen zijnde, zijne Majesteit alle Nederlandsche schepen en effecten door zijne onderhoorighe Rijken hadde doen saiseren, *den Staat daar door, onder Godes zegen, uit die ongelegentheid promptelik en reputatieuslik is gereddet geworden*: dat *zonder* het aanzien en 't ontsach

van *de zelve navale macht*, *het* na alle menschelikke apparentie, *onmogelik soude zijn geweest*, *den Staat* met eenige reputatie, en sonder noch veel meer ongemakken te gevoelen, *uit de* voorgementioneerde *Oostersche oorlogen te redden*; en eindlik dat daar door de *commercien* en *navigatie* dezer Landen, niet tegenstaande alle de voor-geroerde zware ongemakken, noch in redeliken stand zijn gehouden, en tegenwoordig weer hand over hand beginnen toe te nemen; zulks dat voorwaar onverdraaglik is, de *bottigheid* of *malitie* van die menschen, die haar over den tegenwoordigen toestand van zaken derven beklagen, en de voorgaande tijden gelukkiger estimeren als dese; indien die domme ofte boos-aardige luyden de boven-verhaalde heerlijke effecten van de tegenwoordige vrye regeeringe niet en konnen ofte willen begrijpen, immers behoorden zy tot hare overtuyginge te laten strekken, *het sichtbare welvaren van de Steden in Holland*, en van de Inwoonders der zelven; wat zouden sy konnen antwoorden als men haar quame af te vragen, of niet een blijkelik teken van welvaren is, dat de considerabelste en grootste Koopstad van de Provintie, te weten, *Amstel-*

redam,

Digitized by Google

redam, noch *met geheele twee dardeparten vergroot en uitgezet werd, en dat men niet eens kan bemerken dat binnen deselve Stad de huizen ofte erven daar door in prijs komen te verminderen*; ja dat het aan timmeren van huisen aldaar zodanig toeneemt, dat den impost op de groove waren over die stad alleen, in de jongste verpachtinge ontrend de *dartig duisend Karolus Guldens* meerder heeft gerendeert als in de voorgaande, niet tegenstaande den selven *impost* ook doenmaals en in de voorige verloopene jaren al hand over hand geklommen hadde: datmen van *Leyden* by naar *het selve kan affirmeren*, ook van *Dordrecht* en andere Steden naar advenant: dat den *rijkdom* en de *weelde* by veele binnen de muren niet en kan gehouden werden, maar dat de zelve, boven en behalven de *kostelike* en *cierlike gebouwen*, aan *karossen*, *paarden* en *andere teekenen van overvloed*, *aan alle kanten is uitstrekkende*: datter zeer weinige in de Stede van de voorschreve Provintie gevonden werden, die niet jaarliks opleggen en haar kapitaal vermeerderen; ja dat de voorschreve klagers en murmurerende menschen ieder hun eigen boek opslaan, ick verzekere my dat zy meest alle, indien zy maar geen *lasse lichtmissen*, en *onachtzame*

Digitized by Google

zame debauchеanten zijn, bevinden zullen dat haar kapitaal van jaar tot jaar, 't eene door 't andere gereekent, geaccresceert is : dewijle dan allebereits soo heerlike vruchten van de tegenwoordige vrye Regeeringe genoten werden, niet tegenstaande de voorgeroerde zware toevallen, en dat wy noch maar sijn in de *winter-tijd* van dese gelukkige veranderinge, in de welke een gedeelte van het zaad noch onder de aarde verborgen leid, en het ander gedeelte noch eerst geprepareett word, om tegens *den voortijd* mede in de aerde gesmeten te worden, wie kan niet lichtelik begrijpen *hoe heerlik en gelukkig*, zal sijn de aankomende *lente* en *zomer*, maar voor al den *Oest* die noch te verwachten staat; en daar van hier boven breeder is gesprooken, te weten die tijd, *dat de meer-geroerde afgryzelike belastinge van hondert en veertig millioenen, t'eenemaal afgedaan*, en sulks ook *de belastingen op de consumptien, commercien en vaste goederen, met zeven millioenen verminderd zullen werden, zonder dat de Casse van 't Land daar door eene stuyver zal komen te missen* : en indien wy noch tegenwoordig onder zo ondraaglike belastingen, met zoo veel sware toevallen, onze Steden en Ingezetenen invoegen als bo-

ven

ven *onder een vrije Regering sien vermeerderen*, wie zal niet lichtelik begrypen, dat wy, by continuatie van de selve Regeeringe in de voorsz. volgende tyden, onder Godes genade, *het gelukkigste en machtighste Land zullen wezen dat op den aardbodem kan bevonden werden*; en dat wy derhalven verobligeert sijn, niet alleen *Godt almachtig vyeriglik te bidden, dat hy ons in dien stant gelieve te conserveren*, maar ook des noodt zijnde, ons *goed, bloet en leven gaarne en met vreugde* daar by op te setten; op dat ten minsten onse kinderen mogen genieten dat volkomen geluk en dien completen seegen naar dese weerelt, die haar buiten Godes extraordinaire plagen, notoirlik niet kan missen, *indien wy door 't verval tot een Stadhouder, Gouverneur* ofte *Kapitain Generaal niet weder om verre smijten, de voorsz. heerlike fondamenten die by de tegenwoordige vrije Regeeringe albereids zo voorzigtelik zijn geleid*, en die buiten sodanig verval, veel lichter by continuatie staande gehouden, ja ook van tijd tot tijd verbetert sullen konnen werden, daar toe God Almachtig sijnen genadigen seegen gelieve te verleenen, gelijk hy die ook gewisselik daar toe verleenen sal, *indien wy ons door ondankbaarheid, murmure-*

Zulks een ieder deze vrije Regeering na zijn vermogen behoorde te begonstigen en met alle zijne krachten te conserveren en te beschermen.

murereren en lasteren, de zelve niet onwaardig en maken.

CAP. XXXI.

Dat de wesende gebreken der Regeeringe konnen werden gebetert zoo lange men geen Kapitain Generaal heeft.

En tot beteringe van alle gebreken goede hope, zo lang Holland geen Stadhouder of Kapitain Generaal heeft.

DAar en boven zo lange als de Provintien van Holland het *zwaard en de Regeeringe* aan geen *Kapitain Generaal overgeeft*, is daer goede hope van beterschap aller gebreken en swakheden, die uit den ouden suerdeessem nog overgebleven zijn; want de Steeden die door de corruptien van de Generaliteit en Provintiale Regeeringen de meeste schade lijden, zijn even de zelve, wiens Regeerders het minste door die quade regeeringe werden gebaat: en daar en boven zijn het de machtigste Steden, als *Amsterdam, Leyden, Rotterdam, Haerlem, &c.* en 't hangt voorwaar maar van voorzichtige en couragieuse resolutien van zijn eigen zelfs, om de voorsz. Steden door goede *fortificatien* en gevolge van dien bequaam te maken tegen geweld van buiten; dan zouden men konnen

Digitized by Google

nen *de beurse eerst toekrimpen*, en *daar na voor alle buiten-landse onnoodige onkosten toesluiten*, om de *zee noch meer en meer te konnen veilen*; en *des te eerder de Impoften*, die doch in der langte niet zullen konnen werden gedragen, *af te schaffen: wy zien immers dageliks, hoe dat alle poorters-neeringen uit insigt van wat meer vryheids en minder imposte, zich meer en meer op die anderfins ongemakkelike platte Landen en Dorpen neder zetten, waar tegen gantsch geen raad is die deugd, als met haer in de Steden met meer vryheid en min imposten te trekken*: want indien men die met geweld daar belet, zullen die werden getransporteerd in de *naest-gelege Provintien* ofte *verder Landen*. Maar de contrarie weg van *eigen defensie* en *weynige impoften* inslaande, gelijk *alle de Republiken van Italien, Switserland, Ragousa* en *Duitsland* gedaan hebben; zoo sullen wy door onse goede naturelike *situatie aen zee* en *revieren* konnen bestaan alsoo lang en met al soo weinig impoften als sy: daer wy ter contrarie gesien hebben, dat alle die voor desen *zoo vermaarde Oosterse* en *Hansese Republiken* genoegsaam *alle hare negotie ter zee hebben verloren*, door dien sy aen alle andere volkeren willende voorschrijven wat sy in het stuk der *zee-vagrt* en *tollen* souden

hebben

Digitized by Google

hebben te doen, sich daar door inwikkelden in veele oorlogen, als mede door dien sy *noch vryheit* van *Relige*, *Borgerschap* ofte *Gildens* aan *vreemdelingen willende toestaan*, dat profijt alleen voor haar, met uitsluitinge van alle vreemdelingen begeerden: soo heeft daar op moeten volgen aan de eene sijde *een zeer groot belet in de zee-vaart*, en in tijde van voorspoed *een al te groote gemackelikheid* en *traagheid*, om met groot gevaar, naarstigheid en kleine winsten de zeevaart te willen continueren; sulks sy door de suinige naarstige en stout zeevarende *Hollanders* lichtelik geheel uit der zee sijn gevaren.

Noit heeft een Republik door een gedurig Militair Hooft, de koopmanschap konnen houden.

En daar wy hier nevens gesien hebben, ofte ten minsten konnen sien in de Historien, *Haut facile libertas & Domini miscentur.* Item, *Monet Claudium, auri vim atque opes Principius infensas. Tac.* Dat noit eenige Republik *hare Regeering*, veel min *hare koophandel* en *negotie ter zee*, heeft konnen conserveren, wanneer sy heeft gevolgd *de maximen van geduurichte lande gewapend te zijn met besoldichde krijgs-knechtē, en over de selve te stellen een Kapitain Generael ad vitam.* Veel min is het mogelik, dat nevens malkanderen bestaan, *een rijk, groot, succeffif Kapitain Generaal en een vrye Regeringh*

Digitized by Google

gering van een Land dat purelik op den koophandel en vissery ter zee bestaat.

CAP. XXXII.

Besluit over het Interest van Holland, absolutelik geconsidereert.

DUs hebben de gedachten geloopen, zoo verre als mijn kleine kennisse en kort voornemen strekte, over *het waarachtig Interest van Holland absolutelik*, zonder het zelve te considereren, ten respecte van de andere Geunieerde Provintien, door welke de Provintie van Holland nu zoo veele jaren na een, onder den schoonen dikmantel *van protectie en vriendschap te genieten*, warelik een onuitsprekeliken grooten last heeft moeten dragen, en noch daarenboven geduurig in zijn goede desseinen en regeering is gecontrecarreert en tegengegaan geworden. Veel min is mijn voornemen geweest *Hollands Interest* te considereren, ten *respecte van alle zijne* andere naburen in het particulier; want dat een oneindelijke kennisse en zeer grooten arbeid vereisschen zoude, om welke te bekomen en wel te besteden, ik my allesins onbequaam achte te zijn; te meer dewijl ik voor my daar in niet

Conclusie over Hollands absolut Interest.

K zoude

Digitized by Google

zouden konnen vinden *pretium laboris*, arbeidsloon, maar wel *formidolosum id regnantibus dictitans, quo plerumque prohibentur conatus honesti. Tac.* Den haat en vervolging der Machtigen dezes werelds op my trekken; doch om daar van niet in 't geheel te zwygen, zal ik eerst *wijtloopig* van de *alliantien* met *de Naburen*, en daarna in 't generaal *kortelik* van *Hollands Interest met gemelde Naburen*, spreken.

CAP. XXXIII.

Werd nagevorscht, of, en hoe 't welvaren van eenig Land door Alliantien kan werden betracht.

Wat een Vredens-Tractaat;

MAar vermits de *Vredens-Tractaten*, meede brengende *een onderlinge belofte van malkanderen niet te beschadigen, en wederzijds de Commercie toe te laten*; voor Holland zeer noodzaakelik zijn, en de zelve by veele werden geconfondeert met Tractaten van *Alliantien* met zijn' Naburen, die nochtans, mijns bedunkens, meest altijds voor Holland schadelik zullen werden bevonden; zoo vind ik my verplicht over die zake mijn' gedachten te uiten, en te zeggen, dat *een Vredens-Tractaat is een wederzy-*

dige

dige belofte, *van elkander geen quaad te doen*, daar ook *de natuur ons toe verobligeert.* Maar een Alliantie ter contrarie, obligeert *tot ietwes te doen*, dat men zonder alliantie *niet doen*, ofte *tot ietwes te laten*, dat men zonder alliantie *niet laten zoude.*

een Alliantie zy.

Namentlik, vermits alle *gepasseerde dingen* buiten de macht en 't bestier der menschen zodanig zijn, dat geen menschelike actie daar omtrent eenige veranderinge kan brengen, zo blijkt *dat aller menschen gedachten zweven omtrent het verkrijgen van eenig goed*, ofte *afweeren van eenig quaat in het toekomende.* Het welk voornementlik plaatze heeft in onze actien ontrent andere menschen. Want zelfs in een vrye en milde gift, daar alle obligatie van iets toekomende schijnt buiten gesloten te wezen, is klaar, dat de zelve geschiet uit hope van te verkrijgen iemants vrientschap ofte gedienstigheit, of wel de reputatie van royaals en caritatif te zijn: maar boven alle moet die zorge over het toekomende plaatse vinden in mutuele contracten, vermits het wezen der zelver daar in bestaat, *Do aut dabo, ut des; facio aut faciam, ut facias*, ik geef of belooft te geven, om dat gy belooft te geven; ik doe of zal doen, om dat gy belooft te

Alle actien zien alleen op het toekomende ofte tegenwoordige.

Zorge in 't maken van mutuele obligatoire contracten.

 doen,

Digitized by Google

doen. *Do aut dabo ne facias; facio aut faciam ne des.* Ik geef of zal geven, op dat gy niet doet. Ik doe of zal doen, op dat gy niet geeft, &c.

Met Particulieren. En als *partyen contrahenten* een en de zelve Souveraine macht onderworpen zijn, werden die Contracten vrywillig aangegaan, en is hier de zwarigheit niet groot *al presteert men eerst het beloofde*, om dat de ander tot het naarkomen van zijn belofte door den Rechter kan werden gedwongen, hoewel niemant garen naloopende, en een ieder ter contrarie garen in de voorbaat zijnde, liever 't heft in de handen heeft, en speelt *de præsenti gaudet ecclesia*, de voorbaat is den armen goet.

Met Souverainen. Maar alle zwarigheid legt als *oppermagten* onderlinge verbonden en *alliantien* aangaan, want *de machtigste Potentaat geniet altijts de vrucht van een gemaakte vrede*; maar *de zwakste moet gedurig waken*, zulks indien *onder de zelve noit waaragtige vrede werd gemaakt, waar op partyen zich verlaten*, en indien contrarie in vreedens tijden ieder der partyen zijn Frontieren versterkt en bewaakt, als mede door geduurige Spions de desseinen der nabuuren tracht te weten, om zich daar naar te gedragen; zoo blijkt klarelik dat alle Tractaten

ten van vrede maar dienen, om onderentusschen den adem verhalende en de occasie verwachtende, zijn buurman daar na met meerder avantagie te overvallen en te overweldigen.

En *zoo lange* als die occasien zich niet presenteeren, *duurt de vrede* onder de Potentaten; namentlik *niet door de kraft van belofte, eed, en zegel*, het welk altijds zeer licht kan gebroken werden: maar *door de kraft der vreeze van eenig volgend quaat*, dat men, de vrede breekende, op zijnen halze zal halen. Zulks een waarachtige vrede by Oppermachten een *ens rationis*, en versiersel is. *En wanneer, of hoe lang die onderhouden werden.*

Want het is in deze booze wereld (God betert,) zeer klaar, dat de meeste menschen van nature genegen zijn door alle bedenkelike middelen haren stand te verbeteren zonder op schrift, zeegel, eed, en het toekomende leven te passen, en boven alle vind men deze passien by *Monarchen*, *Abrililes y señores, los mas son traydores: De Heeren en de Maartse dagen zijn meest verraders en quâ vlagen*, alzo de zelve noit particuliere personen zijnde geweest, door de *opvoeding* en *conversatie met menschen*, haars gelijk, de redelike modestie niet hebben geleert; en noch veel min heeft het *aanzien des Rechters* in haar geplant *Voornamentlik van Monarchen.*

 een

een reverentie tot de *heilige Justitie:* gelijk ter contrarie in alle *Republiken*, daar de *Regeerders en Magistraats-Persoonen* eerst als particuliere Persoonen opgevoed zijnde, met haars *gelijk* en *meerder*, dageliks moeten converseren, en leeren de billikheit kennen, daar zy anderszins door den *Rechter* konnen toe gedwongen werden. Welke beweegingen van modestie, discretie en vreeze noch eenige overblijfzelen na laten, als de zelve Persoonen daar na tot de Regeering en Magistrature gekooren zijn, *Quo semel est imbuta recens servabit odorem Testa diu.* De gewoonte is de tweede natuur, die niet licht verandert wert.

In Alliantien *werd men meer als in* Vrede *verongelijkt.*

Doch in alle gevallen is zeer klaar *dat in alliantien noch veel meer onzeekerheids is van het beloofde te zullen verkrijgen*, en dat onder contraherende Oppermachten geen vertrouwen konnende zijn, alle voordeelen der alliantien bestaan als men bedingt *dat een ander eerst moet presteren.* En als dit is in zodanige zaken waar door d'een die presteert zich *verzwakt*, en den anderen *versterkt*, op hope van door des zelfs sterkte daar na, volgens belofte, geholpen te werden; *zoo is men een verrader van zijn eigen zelfs*, om dat men realiteiten over geeft tegen woorden, schrift

en wanneer meest.

en

en zegel; dat al te zamen in geenen deele schaal houden kan om op te wegen en te wederstaan de ambitie, gierigheid, toorn, en glorie der Grooten, *dat pœnas laudata fides. Lo stato non ha sangue, non ha religione. E pero il bel del gioco è. Non ti fidar, è non sarai ingannato, dove la simplicita sta sempre ingannata.* Want om dat den Staat noch bloed noch religie heeft, en dat de eenvoudigheid altijds bedrogen werd; zoo is het recht van het spel: *betrout niet, zo werd gy niet bedrogen.*

Dankbaarheid *heeft by Monarchen noch min plaatse als* Trouw.

Dit alles waarachtig zijnde, is zeer te verwonderen dat eenige *Opper-machten* meenen een formidabelen *Souverain*, zonder eenige voorgaande beloften, te konnen *verplitchten tot dankbaarheid* over genooten weldaaden, en dienvolgende goed vinden zich door liberale giften te verarmen, om den gevreesden te verrijken en machtiger te maken. Want noit kennen zelfs regeerende Koningen zich aan iemand verplicht, als aan haar *eigen grootsheid* en *wellusten*, die zy trachten te verkrijgen, zonder ooit op eenige voorgaande liefde, haat, ofte dankbaarheid te passen. Warelik indien men zegt dat het *een vervloekte Religie is*, die de menschen leert hare gaven aan den Duivel op te offeren, om van hem niet beschadigt te werden, zoo mach men

ook zeggen, dat men niet dan door *een wanhopende politie* en uiterste desperatie zijn eige onmacht aan zijn gevreesde nabuur pleeg bekent te maken, en hem te versterken, met af te koopen een gevreest quaad, dat men door goede wapenen behoorde af te keeren. *Es necedad real dar à reyes.* Aan Koningen schenkagien te doen, is een Koninglijke dwaasheid. Want het heilige *houte kruis* van gebeden, ofte remonstrantien, geld by Potentaten zeer weinig, en noch krachtelozer is by haar de opge-offerden *gekruisten-penning* ofte dankbaarheid; maar die in deze periculeuse aanvechtinge zijn toevlucht neemt tot *het gekruiste zwaart*, gebruikt tegen Potentaten *het rechte kruis van miraculen*, dat wel geappliceert zijnde, alle koortsen van Staat genezen kan. Maar indien de Koningen, hare particuliere wellusten volgende, het Rijk door *Favoriten* laten regeeren, is kennelik, dat de zelve zich in alle manieren, gedurende het onzeker faveur, trachten te verrijken; en dat men dienvolgende door heimelike schenkagien by gemelde Favoriten zeer gevarelike revolutien beletten kan; waar omme gemelde schenkagien ter contrarie omtrent de zelve in zeer gevreesde oorlogen nutte-

Noch by Favoriten.

lik

lik konnen werden besteed, nochtans moet men daar toe niet dan *in den uitersten nood* verstaan, om dat, volgens de bekende *Fabul*, de hongerige bijtachtige *honden*, zeer haast vermerken zouden, *dat haar dat brood werd gegeven, om dat zy den gever gedreigt of gebeten hebben*; en dienvolgende, dewijle zy door een honds-honger alles verteeren, en altijds honger hebben; zoo zouden die *Favoriten* ons maar des te *eer* en *meer* dreigen of bijten, 't en zy wy zeer wel gewapend zijn.

En om in dezen deele my zelven wat nader uit te drukken, zal ik zeggen, dat genoegzaam alle *twisten*, en by gevolge ook alle *alliantien*, onder den Potentaten ontstaan: ten *eersten*, door een onderling mistrouwen, en begeerte om zich zelven tegen machtiger te conserveeren.

Generale oorzaken van alle twisten, *of* alliantien.

1.

Ten *tweeden*, door een begeerte tot de zelve zaak, en om sich door geligueerde macht met de zelve te verrijken. Of wel, ten *derden*, door een ydele glorie van geacht en ontsien te werden.

En is hier niet aan gelegen, uit wat oorzaken deze twisten en alliantien ontstaan; maar alles komt hier op aan, of de partyen Contrahenten malkanderen even veel vreesden; en of hun beiden, aan

Digitized by Google

het gunt zy door geligueerde macht willen bekomen, evenwel gelegen is: *idem velle idem nolle ea demum firma amicitia est.* Schade scheit vriendschap; want klagers hebben geen vrienden.

Met een woort gesegt: of de contraherende *een gemeen interest* hebbende, om 't gunt men wederzijds beooghd, malkanderen te doen vermijden of bekomen: want daar het zelve niet is, *werden alle liguen ende alliantien gemaakt ten voordeele der sterkste, en ruine der zwakste;* zulks indien deselve zich tegen den sterksten niet conserveeren kan zonder met hem een *ligue* aan te gaan; hy door de *ligue* noch zoo veel te eer zal geruineert werden, indien hy uit kracht der zelver, een ander nabuur, zijn meerder, den oorlog aandoet.

Want veel beter is het veel machtige naburen, als een te hebben, volgens de Fabul die ons leert, dat een Beer licht van *een* magtig Jager kan gevangen werden; maar dat zijn huid onder *vele* Machtigen niet kan gedeelt werden, eer hy gevangen is. En daarom blijft hy ongevangen.

† Geen alliantie met meerder is goed, 't en zy die eerst prestere.

† Waar uit onwedersprekelik volgt, dat alle Staten en Potentaten behooren genegen te wezen, geen liguen met *haar meerder*, maar met *haar minder* te maken, om

om zoo doende altijts te konnen bedingen, dat de minder eerſt preſteere, en in alle twijffelachtige zaaken, de zelve tot zijn eigen voordeel te konnen uitleggen; immers daar na zelfs niet meer te preſteeren als men wil: volgens het Italiaans ſpreekwoort, *Al pigliar pronto, al pagar tardo; perche puo naſcer inconveniente che non ſi paghi niente*: Zijt vaerdig in het ontfangen, en traag in 't betaalen: want een geval kan maken, dat men voor altijts in poſſeſſie blijft. Dienvolgende *præſtat prævenire quam præveniri. Il fait bon eſtre maiſtre, car on eſt toûjours valet quant on veut.* 't Is goed in de voorbaat en meeſter te zijn; want men kan altijts overgeven, en zich de minſte maken als men wil.

Ten *tweeden*, volgt hier uit; dat kleine met Grooten tracteerende, altijts haar zelven ruineren, indien zy niet bedingen dat de Grooten eerſt preſteren. En indien de alliantie op een gemeen intereſt is gebouwt, zoo heeft de machtigſte veel min reden te vreezen, dat hy eerſt preſterende, van de zwakſte zal werden bedrogen; maar het contrarie willende, zoo geeft hy in alle manieren oorzaak aan den zwakken, hem niet te vertrouwen, en buiten die ruineuſe alliantie blijven.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XXXIV.

Consideratien in 't particulier, over alliantien, Holland rakende, en minder Opper-machten.

Alle alliantien om conquesten, zijn voor Holland schadelik.

DIt voor afgesegt wesende, en voorheen geconsidereert zijnde, dat Hollands interest purelik bestaat in *vrede*, en dat wy genoegsaam alle vissery en negotie besittende, de zelve meer door vrede als oorlog konnen vermeerderen: soo volgd, dat alle verbonden en alliantien, gebout op conquesten en glorie, voor Holland ruineus zijn.

Ten *tweeden*, soo volgd van zelf, dat geene alliantien, dan die gebout zijn op een mutuële vreeze, en defensie tegen een groote macht, voor Holland voordeelig konnen wesen.

als ook die tot vorderinge van gemeene koopmanschap werden gemaakt met Republiken.

Ten *derden* is klaar, als men zijn' gedachten laat gaan over de Staten van Europen, zoo als 't nu legt, dat alle *Republiken*, op vrede en koopmanschap gefondeert zijnde, het zelve interest met Holland hebben, om de *vrede* over al te procureeren en te conserveeren; maar *dat zy wederom onze koopmanschap altijds zullende trachten tot zich te trekken*, ons in ons voornaamste dessein, namentlik het

ver-

Digitized by Google

vermeerderen des koopmanſchaps, altijts naar haar vermogen zullen dwersdrijven: en dat zy van zoo kleinen gewicht zijn, om Holland in zijn' ongemakken tegen meerder te konnen helpen, dat het voor Holland gantſch ongeraden is, met eenige der zelver een alliantie van gemeene defenſie aan te gaan. Want belangende de defenſie te Lande, zelfs aangaande de andere geunieerde Provintien, hebben wy bevonden hoe laſtigen en vruchteloozen pak *de unie tot gemeene defenſie*, op de ſchouderen der Hollanders zy geweeſt; en hoe wy met onze alliantien aan verdere *Duitſche Republiken* ons zelven zouden koppelen, hoe laſtiger en vruchteloofer het zelve voor Holland zal werden bevonden: want vermits zy machteloozer zijn als wy, zullen zy veel lichter werden aangetaſt, en wy zoo doende door haar tot een oorlog vervallen. Het welk tegens ons eigen intereſt ſtrijt.

En belangende de *Italiaanſche Republyken*, is kennelik, dat zy in onze oorlogen te lande geen de minſte aſſiſtentie zouden konnen ofte willen doen; het welk voor dezen gebleeken is aan *de alliantien der Venetianen* met ons: en buiten *de Middellandſche zee*, zullen zy ons te water noch veel min aſſiſteren, om dat

zy

zy daar gantsch niet geinteresseert zijn. En wegens de *Hansische Republiken* is waarachtig, dat zy niet alleen gantsch machteloos zijnde, om onzent wille nooit een oorlog aannemen zullen, tegen de gene die ons te machtig zijn; maar dat zy, ter contrarie, ons altijts zeer garen ter zee zouden zien geincommodeert; op dat zy onderentusschen des te meer zouden mogen negotieren; *zulks wy door geen Republiken in onze oorlogen tegen meerder konnende werden geholpen*, en door *een alliantie van mutuele defensie*, *zeer lichtelik tot een oorlog konnende vervallen*, *nooit ander verbond dan van vrientschap en commercie* met de zelve moeten aangaan, en ondertusschen zoodanig op onze hoede zijn, als of wy van geen Republiken ter werelt in onzen nood zouden werden geassisteert; want voorwaar, die *vrienden zijn goedt*, *maar wee ons*, *indien wy haar van doen hebben.*

Wat men van alliantien met minder Monarchen moet houden.

Belangende de Monarchen, die door allantien met ons eenige gemeenschap zouden konnen hebben, dunkt my dat met eenige distinctie moet werden gesproken, namentlik de *Keizer* en *Koning van Poolen* zijn voor ons gantsch niet considerabel, en de Kroon *Denemarken* zoo onmachtig, en voor als noch zoo wei-

weinig bequaam om te oorlogen, dat wy het selve nooit vreesen, en noch min hopen moeten daar van in onse ongemakken te werden geholpen. *Sweeden* en *Brandenburg* zijn ook zoo machteloos, dat wy de zelve nooit tegen onze vyanden zouden konnen in waapenen brengen, zonder daar toe merkelike sommen van penningen voor af te verstrekken; en, gelijk als hier boven vermeld, alle zoodanige alliantien zijn ruineus; het welk wy noch onlangs door *Brandenburg*, en *Vrankrijk* door *Sweeden*, hebben geleert:

Namentlik, naa dat zy de penningen hadden ontfangen, hebben zy de zelve gebruikt purelik naar hun eigen interest, zonder op eenige voorgaande alliantie te passen. Ook zijn zy beide van zoo kleine macht, dat wy haar met temporiseeren lichtelik zouden verduuren, en altijd op zee de wet voorschrijven konnen.

Sulks zy haast zouden beseffen, dat zy op ons niet konnende conquesteren, en de commercie ondertusschen geruineert werdende, het oorlog voor beiden ruineus, en de vrede en vriendschap voor beiden heilsaam is. Doch in allen gevalle, met machteloos er Republiken ofte Monarchen schadelike verbonden

ge-

„ gemaakt hebbende, kan men altijts „ noch eenige uitvluchten vinden, om door 't presteeren van dien zich zelven niet te ruïneren, *Quod male juratur, pejus præstatur.* Een quaden eed, is God leet.

Cap. XXXV.

Consideratien over Hollands alliantien, aan te gaan met machtiger Potentaten. En eerst met

VRANKRYK.

Wat van alliantien met machtiger Monarchen te houden zy.

Maar belangende de drie machtige Potentaten, Spanjen, Vrankrijk Engeland, is alle de zwarigheid, alzoo ieder der zelver, door zijn eigen macht altijts gewapent konnende zijn; geen ons vreest; maar wy haar vreezen moeten. En dienvolgende is zeer noodwendig, dat wy ons gantsch voorzichtiglik omtrent de zelve draagen in het stuk der alliantien. En op dat het zelve te beter moge geschieden, dunkt my nootzakelik alvoorens te consídereren in het particulier, wat goets en quaats Holland kan overkomen door ieder der zelver.

Vrankrijk aangaande, moet werden gecon-

Digitized by Google

geconsidereert, dat het voor dezen t'eenemaal op den *Landbouw* pleeg te bestaan, en dienvolgende door oorlogen ter zee weinig konde werden beschadigt. Maar sedert de regeering van *Henrick de* IV, en volgende excessive belastingen over alle vremde inkomende manufacturen, zijn de zijde, wol, en lijnwaat-weveryen, als mede vele andere handwerken, aldaar zoo dapper toegenomen, dat zy nu meer gemaakte stoffen en handwerken uitleveren, als vremden na zich trekken; zulks oorlogen tegen ons, haar schadeliker, en ons zoo schadelik niet zijn als voor desen.

Vrankrijk bestond voor dezen geheel op den land-bouw, *nu niet.*

Ten *tweeden* is klaar, dat de Françoisen extraordinaris weinig eigen schepen en boots-volk hebben, zulks genoegzaam alle hare negotie werd gedreven (eenige Engelsche schepen en negotie uitgezondert) door Hollandsche schepen op Holland, ofte ten minsten aldaar ontladende.

Heeft geen eige schepen of bootsvolk.

Ten *derden* is klaar, dat de Hollanders meest alle de Franse uitgaande wijnen en 't zout consumeeren ofte verhandelen, en dat het zout ook zoude konnen werden gehaalt uit andere Landen, namentlik uit *Portugal*, *Spanjen* en *Pinta del Rey*. Gelijk ook waarachtig is, dat wy de wijnen in Holland veel lichter

Holland verhandelt byna alle 't gunt Vrankrijk uitlevert:

Digitized by Google

konnen ontbeeren, als in Vrankrijk den Adel en de Geesteliken (wien meest alle wijnen toekomen) ons geld ontbeeren konnen.

En daarenboven zoude nu, door de vrede in *Duitsland*, in gevalle van oorlog met Vrankrijk, die handel voor het grootste gedeelte met Rijnse Wijnen konnen gecontinueert, en misschien voor altijds gediverteert werden; hoewel het selve den lande van Holland niet zoo voordeelig, als de zee-handel in Franse wijnen, zoude wesen.

en Vrankrijk verteert veele Hollandse waaren.

Ten *vierden* is klaar, dat in Vrankrijk zeer veel Hollandse lakenen, sajen, lijnwaat, haring, abberdaan, en andere waaren, die onse schepen daar voeren, gesleten worden.

Kan ons te lande niet, *en ter zee* niet considerabel *beschadigen;*

Ten *vijfden* is klaar, dat Holland, door Vrankrijk niet kan werden te lande beoorlogt, nochte ook ter zee, door gebrek van scheeps-macht, en door hare onzuivere periculuse kust. zulks zy onse goederen, schulden, en schepen aangeslagen hebbende, ons geen verder quaad zouden konnen doen, dan met kleine zee-roveryen, die wy, convoy-schepen houdende omtrent de Hoofden en Heissant, zeer lichtelik beletten zouden: als maar eenige andere weinige kruissers de zee-roovers omtrent de Garonne

ronne en Loire wilden ſoeken, en de Noord-zee van de zelve zuiveren.

Waar uit evidentlik blijkt, dat een Koning van Vrankrijk ons den oorlog niet moet aandoen, *uit vreeſe* van hier na door ons, ofte iemand anders, beſchadigt te zullen werden; noch *door hope* van winſte en conqueſten op ons te zullen doen; noch door een ydele glorie; maar *dat*, ter contrarie, *alle oorlog tegen ons, dadelik alle negotie en commercien in Vrankrijk doet ceſſeeren*, met perikel van de ſelve daar na in het geheel te verlieſen.

en dienvolgende mogen wy tegen Vrankrijk abſolut ons eigen intereſt volgen.

En indien men daarenboven conſidereert dat *Spanjen* eenigſins; en *Engeland* noch meer voor *Vrankrijk* formidabel is zoo blijkt wijders, dat wy nooit door eenige Franſe dreigementen, van ons het oorlog aan te doen, ons moeten laten verrukken, om met Vrankrijk aan te gaan een alliantie, die ons, abſolutelik geconſidereert zijnde, ſchadelik zoude weſen. En noch veel min behoorden wy, ter contemplatie van Vrankrijk, ons te laten emporteren tot eenig oorlog, waar door Spanjen ofte Engeland by den Françoiſen minder formidabel zoude werden. Want dat uitgewrocht hebbende, zouden wy noch veel baldadiger inſolentien en ſwaar-

Digitized by Google

der oorlogen van dat Rijk verwachten moeten.

CAP. XXXVI.

Consideratien over Hollands alliantien, aan te gaan met

SPANJEN.

Spanjen bestaat op de Commercie met West-Indien.

SPanjen aangaande, is zeer considerabel, dat alle het welvaren des zelven hangt van de Commercie op West-Indien. En dat het daarenboven niet uitlevert als Spaanse wolle, vruchten en yser; en dat het daar tegen zoo vele Hollandse manufacturen en waaren trekt, dat alle de Spaansche en Indische waaren niet genoeg zijn om de retouren te maken.

Zulks de Hollantsche Koopluiden, die in alle Landen van de werelt geld brengen, uit dit eenige Land, haar geld en zilver, 't welk zy in betalinge ontfangen, vruchteloos en steels-gewijse over die woeste Zee t'huiswaarts moeten voeren.

is zonder schepen en bootsvolk.

Ten *tweeden* is klaar, dat in Spanjen alle de havens genoegsaam met geen andere als Hollandsche schepen werden bevaren: en dat aldaar zoo weinig bootsluiden en schepen zijn, dat zy, sedert onze vrede, hebben begonnen opentlik

onze

Digitized by Google

onze schepen te huren, om te bevaren de Indien, daar zy voor desen zoo zorgvuldiglik alle vreemden plegen buiten te sluiten.

Ten *derden* is klaar, dat dese *West-Indische mage* aan het *Spaanse hooft* moet werden gekloppelt door scheeps-macht, en dat het Rijk van *Napels* met de *Nederlanden*, gelijk als *twee armen*, hare krachten niet besteden konnen omtrent, noch ontfangen van het *hooft*, als door schepen. Alle het welke dienvolgende door onse scheeps-macht zeer bequamelik geschieden kan in vreede; en belet kan werden in oorlog. *is seer verspreit van landen;*

Ten *vierden* is ook waarachtig, dat Holland door zijn scheeps-macht, dit gantsch verspreid lighaam, in tijde van oorloge, wonderlik bekommeren en grieven kan: en dienvolgende verplichten tot ongelovelik veel garnisoenen. *en kan de Hollandse scheeps-macht alle die onderlinge communicatie beletten.*

Maar aan de andere zijde is ook klaar, dat de Koning van *Spanjen* tegen dat machtige *Vrankrijk*, en groote jalourse Nederlandsche Steden, altijds een groote krijgs-macht onderhouden, ofte zijn landen verliesen sal moeten. *Spanjen vreest Vrankrijk:*

Ten *tweeden* is kennelik, dat gemelde Koning, zijn pretensie op Holland, en alhier een zeer machtigen aanhang der Roomsch-Catholiken is hebbende. *heeft pretensie op Holland;*

Digitized by Google

paalt tegen Holland. Ten *derden* is klaar, dat hy, door Braband, aan Holland grenst, en dat hy door de Vlaamsche zee-havens, onze visseryen en negotien, in deze kleine Noord-zee, uitnement zeer incommoderen kan.

Offensive oorlog is ons onnut. Ten *vierden* is klaar, dat by deze constitutie van vrye Regeering, men hier niet goet vinden zal, zelfs in oorlog gekomen zijnde, meer Nederlandsche Steden door geweldig-kostelike belegeringen te incorporeren.

Tot defensie zijn wy wel gestelt; Ten *vijfden* is ook klaar, dat alle de frontieren der Geunieerde Nederlanden zoodanig gesterkt zijn, dat wy in oorlogen geene, dan door de menigte, staan te verliezen; zoo nochtans, dat indien de zelve maar eenigsins wel gedefendeert werden, zy voor Spanjen zeer ruïneuse conquesten zullen strekken.

En daar en boven zoude Spanjen altijdt te verwachten hebben, dat wy als dan Vrankrijk zouden opwekken, om, volgens het interest van dat Rijk, de Spaansche conquesten te beletten, door een oorlog op zijn Nederlandsche frontieren. Het welk voor Spanjen, altijts in zoo een geval, zeer formidabel zoude wezen.

Uit alle welk geposeerde blijkt, *dat Spanjen van Holland zeer groote voordeelen kan*

kan trekken in vrede. En dat een oorlog aan wederzijden ruïneus is; zoo nochtans, dat voor Spanjen veel meer apparentie zy, op ons te konnen conquesteren te lande, als voor ons op hem; 't en zy wy daar onder rekenen en tegenſtellen het verliezen van zijn Gallioenen op zee.

Zulks wy tegen Spanjen ons abſolut intereſt konnen volgen.

Waar uit wijders volgt: dat wy, uit vreeze van een oorlog, nooit alliantien tegen het intereſt van dezen Staat, abſolutelik geconſideert zijnde, met Spanjen behoorden aan te gaan; en dat wy ons noch veel min behoorden te laten vervoeren, om ter contemplatie van Spanjen, eenige de minſte oorlog aan te nemen tegen eenige Nabuuren, die by hem formidabel zijn; nademaal de meeſte ruſt van dezen Staat ten dezen reguarde hier in beſtaat, *Dat Vrankrijk voor hem formidabel*, en *Engeland ons toegedaan zy.*

Digitized by Google

CAP. XXXVII.

Confideratien over Hollands alliantien, aan te gaan met

ENGELAND.

Engeland bestond voor dezen alleen op den landbouw, *zonder eenige macht ter zee:*

ENgeland aangaande, moet men weten, dat het zelve voor dezen absolutelik op den *landbouw* bestond; en zoodanig van alle macht ter zee pleeg ontbloot te zijn, dat de *Hansische Steden* in oorlog tegen Engeland gekomen wezende, den Koning *Eduard* in het *jaar* 1470, noch konden dwingen tot een zeer voor haar avantagieuse vrede. En zoo lange als zy niet plegen uit te leveren als een weinig mineralen en veel wolle, die zy door zeer weinig schepen te *Calis* brachten, en alleen aan Nederlandsche Drappiers verkoften, was het den Koning, om het ontbeeren zijner *tollen*, en den onderdanen om het behouden hunner wolle, zoo schadelik met de *Nederlanden* te oorlogen, dat men niet leest, dat deze wevende Provintien ooit in vollen en openbaren oorloge tegen Engeland zijn uitgeberften; en hoewel somtijds eenig oorlog tusschen de Princen der respective Landen viel; bleven noch-

en dependeerde eenigzins van de Nederlandsche Drapperye;

Digitized by Google

nochtans doorgaans de meest aan de negotie en drapperie-geinteresseerde Steden daar buiten. Zulks meest alle de oorlogen van dat weelige Land uitbersteden op Vrankrijk; en by gevolge op Schotlant, als mede op Wallis en Yerlant, en somtijts op Spanjen.

Maar na dat *de dwingende keuren der Nederlandse Hallen*, en de volgende oproeren, als mede onze binnen- en buitenlandse oorlogen eerst de *laken-wevery* hadden gebracht in Engeland, zijn, door de Albanise wreedheden, alle de *zaay-neeringen* daar noch by gekomen; zulks de Engelsen, allengs hare Manufacturen door geheel Europen ventende, zeer considerabel ter zee, en van deze Nederlanden independent hebben beginnen te werden. Waar by daar na noch komende het ontdekken van die onuitsprekelik vis-rijke *Terreneusse bank*; zoo hebben voornamentlik die van Bristol die occasie waargenomen, hare schepen ballastende met Engels loot en tin, en andere waaren, om, hare kabbeljauws-vangst op gemelde bank gedaan hebbende, daar mede te varen naar Spanjen, en door de gantsche Middellandsche zee, om hare Engelsche Waren, nevens de *Bacalao*, overal te venten, en andere retouren wederom naar En- *maar nu gantsch niet, en waarom.*

geland te konnen doen. Eindelik is hier noch by gekomen de langdurige vervolginge der Puritainen in Engeland, welke zeer veel Engelſe Colonien in Weſt-Indien heeft veroorzaakt, die nu in Engeland zeer groote occaſie geven tot een machtigen overzeeſen handel met de Indiën en gemelde Colonien.

Ja is voor alle Europiſe machten formidabel geworden, en waarom.

Zulks *dit machtig Eiland*, nu in 't geheel nevens *Yrland* geraakt zijnde onder eenen Koning, gantſch geen garniſoenen tot afkeering van uitheemſch geweld van nooden heeft. En leggende in het *midden van Europa* met een *zuivere diepe kuſt*, vol van *goede havens* en bajen aan een zoo *enge zee*, dat alle vremde ſchepen, het *Weſten* ofte *Ooſten* willende bezeilen, genootzaakt werden, om de gevarelike *Franſche* kuſt te mijden, in geval van ſchoon weder te varen nevens Engeland heen; en by ſtorm-weder *in zijn bajen ſcheeps- en 's lijfsberging te zoeken*; ook met gevaar van alles te verliezen: zoo kan ieder lichtelik merken dat gemelde Koning, een conſiderable ſcheeps-macht bekomen hebbende, en van alle naburen independent zijnde, ter contrarie zeer formidabel is by allen dien eenigſins aan het welvaren der gemelde zee gelegen is. *Imperator maris, terræ Dominus.* Een meeſter ter zee is een

Digitized by Google

een Heer te lande; alzoo hy, en door geheele scheeps-vloten, en door particuliere zee-roveryen, de voorbyvarende schepen t'allen tijden kan aantasten, vermits de westelike winden aan deze zijde den *Tropicus* meest altijts wajende, haar goede gelegentheit geven om uit hare menigvuldige bajen in zee te varen. En deze commercie tusschen het *Oosten* en *Westen* belet zijnde, zoude daar uit Hollands ruïne gewisselik volgen.

Welke formidable macht van het Engelsche Rijk, de Koning *Henrik de* VIII. zoo groot voelde te wezen, dat hy tot zijn devijs derfde gebuiken: *Cui adhæreo, præest.* Die ik help zal meester zijn. En in gevolge van de zelve, oorlogde hy warelik naar zijn welgevallen, nu tegen Vrankrijk, en dan tegen Spanjen, gesterkt met het Duitse Rijk en deze Nederlanden; makende altijts vreede als 't hem lustede, zelfs met *François de Eerste* en *Carolus de Vijfde*, die hy, door het verstoten zijner Moeye, zoo grovelik derfde affronteren.

Zulks Engeland, nu door *Schotland*, veel *Manufacturen*, en groote *scheepsvaart*, zeer in krachten toegenomen wezende, en *Vrankrijk* zoo wel als *Spanjen* door *Favoriten* geregeert zijnde, in alle manieren voor geheel Europen formida-

Digitized by Google

midabel zal wezen zo haast als een zelf-regeerende Koning die considerable macht tegen de naburen zal willen gebruiken.

Hoe veel Engeland door een vrede met Holland gebaat, ofte oorlog beschadigt werd.

Maar aan de andere zijde is ook waarachtig, *dat Engeland in vredens-tijden zeer groote voordeelen door de bevaring der Hollandsche schepen trekt.*

En dat nu in Holland veel meer Engelsche waren, die wy meest alle lichtelik missen konnen, werden geconsumeert, als de Hollandse in Engeland, vermits de Hollandse en vreemde Manufacturen daar meest van ouds verboden zijn in te voeren, jaa sedert het verbod van geen dan alleen ingebooren en uitgeleverde waren met vremde schepen in Engeland te mogen brengen, staat genoegzaam alle onze zee-vaart op Engeland stille.

Ten *tweeden* is klaar, dat de Rivieren in Engeland zeer klein en gansch verscheiden van malkanderen zijn; zulks alle onderlinge commercie aldaar moetende geschieden door de open zee, de Engelsche uit dien hoofden veel schade door zee-rovery konnen lijden.

Ten *derden* is klaar, dat de Engelse negotie ter zee zoo considerabel en wijtloopig zijnde, door de Hollandsche scheeps-macht, aldermeest kan werden

Digitized by Google

den beschadigt, zelfs in de *Middellandse zee*, en de *Indien.*

Ten *vierden* is klaar, *dat de Engelse te lande gantsch geen conquesten op Holland doen konnen*, 't en zy aan de zelve, door binnenlandse twisten alhier, werde voet gegeven. Noch wy op haar; dan door de zelve reede. Behalven dat Koningen altijts willen conquesteren, en wijze Republiken, die op vrede bestaan, het zelve noit doen willen.

Een oorlog ter zee zal den Engelschen te kostelik zijn, als wy een groote navale macht hebben, en waarom.

Ten *vijfden*, is dienvolgende klaar, *dat de Engelsen ons niet konnen beoorlogen, als ter zee*, en vermits die oorlogen moeten werden gevoert met haren gelde, alzo die militie niet kan werden gevoed door plonderingen en inquartieringen van vyanden landen: en dat de Koning van Engeland daar toe zijne *Domeinen* niet zoude konnen gebruiken, als de zelve en meer tot zijne hofhoudinge van noode hebbende; zoo volgt wijders dat hy tot gemelden oorlog ter zee zoude van noode hebben eenig ander ordinaris inkomen ofte *fonds*, om te konnen oorlogen.

Ten *zesten* is kennelik, dat gemelde Koning *eenig ordinaris inkomen* hebbende om die zelve oorlogen uit te voeren, *noit eenig Parlement zoude by-een roepen* om van het zelve eenig *subsidie* te bidden;

„ den; en dat dienvolgende het Parlament in der eeuwigheid niet zal toelaten, dat eenige eeuwigdurende imposten in dat Rijk werden opgestelt; vermits alle Ingezetenen als dan ook metter daad zouden vervallen en zich ontblooten van zoo een gewichtig privilegie, als is: op alle vergaderingen der Parlamenten te mogen klagen over alle misbruiken, concussien, corruptien, malversatien, en geweld der Grooten, en daar over redres ofte recht te verzoeken, eer zy Ingezetenen zich door een acte des Parlaments verplichten tot het opbrengen van die lastige subsidien.

Ten *zevenden* is klaar, dat tegen deze landen zouden moeten werden gebruikt zoo machtige zee-vloten, dat de zelve alleen door *subsidien* of schattingen niet zouden konnen werden geequipeert en onderhouden; alzoo het zelve zoo onverwachte en rugge-inrijdende middelen zouden wezen, dat de zelve door gemelde Ingezetenen zoo bezwaarlik zouden konnen werden gedragen, dat de Koning tegen de zelven altijds eenig oproer zijner onderdaanen zouden hebben te vreezen.

En is in den Hovelingen zeer ondienstig.

Ten *achtsten* is zeer klaar, dat de *Hovelingen* en *Favoriten*, des Konings oor bezittende, uit den oorlog ter zee noch eere

eere noch profijt zoude konnen rapen. En dat zy ter contrarie, in zee gaande om over de vlooten te gebieden, zich kennelik van den Koning zouden moeten essloigneren en scheiden, en dienvolgende zeer groot perikel loopen, dat onderentusschen iemand anders, des Konings oor *bezittende*, de hekken der regeeringe zoodanig zoude verhangen, dat zy met volle gonst uytgegaan zijnde, lichtelik zeer haast in ongenade uit de zee na huis zouden geroepen werden.

Welk geposeerde waarachtig zijnde, zoo volgd van zelfs dat een oorlog aan wederzijden zeer schadelik is; zoo nochtans dat Engeland veel buiten op ons, wy weinig op de Engelsen konnen doen; en dat zy door ons wel zeer beschadigt, maar wy door haar genoegzaam geruïneert konnen werden. Zulks ons eenig behoud in dezen gefondeerd is op de toevallen die een Monarchale Regeering onderworpen is; en dat een oorlog tegen ons den Engelsen onderdanen schadelik zoude wezen; als mede dat *Londen* door meer negotie en schipvaart den Koningen formidabelder zoude werden als eenige Naburen.

Zulks wy, om tot geen oorlog te vervallen, in alle twisten tegen haar, moeten goede woorden geven, en tijd winnen,

Zulks wy Engeland altijd goede woor-

op

den, op hope dat in deze Monarchale regeering de Favoriten zullen konnen werden omgekoft; en de Koningen hare *delices* volgen; ofte ſterven: of wel dat zy onderentuſſchen tot andere buiten- en binnenlandſe oorlogen vervallen zullen.

maar noit eenige zaken, moeten geven.

En behoorden wy abſolutelik ons ware Intereſt te volgen,

Maar ſtaat wel te letten, dat wy ons, uit vreeze van een oorlog tegen Engeland, niet moeten laten emporteeren tot *alliantien*, om gezamentlik te beoorlogen eenige machten die voor Engeland eenigſins formidabel konnen zijn; want wy zo doende, ons kennelik zwakker, en Engeland magtiger zouden maken, welk dien doorn uit zijne voeten hebbende, ons daar na met minder ſchroom vertreden en drukken zoude, als wy van dien toevlucht ons zouden hebben berooft. En voorwaar, vermits *Engeland* voor ons formidabelder is, als eenig Land ter weereld, zoo ware het ook een onuitſprekelike dwaling, het zelve voor ons noch formidabelder te maken. En boven al ſtaat wel te confidereren, dat wy, om een oorlog met Engeland te ſchouwen, ons niet moeten laten vervoeren om de Staats-gewijze Regeeringe te veranderen in een Monarchale; want *Leo vinciri liber pernegat.* De vrye Leeuw wil niet gebonden zijn, plagt

Niet tegenſtaande een gedreigt oorlog.

plagt Hollands devijs te wezen. En indien wy ons met *een vrye Regeering* nu genoodzaakt zouden vinden den Koning daar in eenige treden te gemoet te komen; zo vraag ik, hoe wy den zelven dus met een *Monarcha in fieri* gestijft, door onze geboeide handen en voeten, eenige de minste resistentie zullen konnen doen; als hy daar na voor den zelven, *de absolute Souverainiteit* begerende, van ons *de ellendigste natie zoude maken die oit van eenig Monarch zoude konnen werden geregeert*: alzoo die Regeering Holland gewisselik zoude ontblooten van zijn *natureli̇ke voordeelen*, spruitende uit de situatie aan zee en rivieren; en belast laten met zijn *ondragelijke natureli̇ke lasten*. En dienvolgende blijkt, dat wy de vrye Regeering, ook door een oorlog tegen Engeland, beschermen moeten. Want voorwaar, veel geraadzamer en loffeliker is het te strijden om niet te sterven; schoon genomen daar zeer groote apparentie is in den strijd te zullen sneuvelen; als zich zelven, uit vreze van eenige pijnelike quetsuren in den strijd te zullen ontfangen, gelijk een anderen *Judas* verhangende, met een dubbelde dood aan ziele en lighaam onwederopstandelik te moorden: dewijl wy *ten quaadsten*

gaande, door een Engelsch oorlog verswakt sijnde, met *een vrye Regeringe* na andere gevallen deses werelds souden konnen wachten, en na beter luk aspireren: *daar wy ter contrarie, door een absolute Monarchale Regeringe in der eeuwigheid zouden zijn en blijven geruïneerd, voor ons en onze kinderen; die als dan zoo flauwhertige Ouders zouden vervloeken.*

En zich ook wachten van alle Alliantien met Engeland.

In allen gevalle is klaar, dat Engeland geen Potentaat in Europen vrezende, geen alliantie gefondeert op een gemene vrese met ons maken kan; en dat dienvolgende alle alliantien met dat Land ons schadelik sullen wesen.

Ten *tweeden* is klaar, dat wy uit lust van te *conquesteren*, met Engeland geen alliantie moeten aangaan: want wy, ten besten gaande, in dese jagt alle onse krachten besteedt hebbende, over het delen der conquesten met den *Engelsen Leeuw* gewisselik zouden moeten twisten; die alle den beuit na sich nemende, den ellendigen *Ezel* soude verslinden; ofte ten besten gaande, souden wy *Jakhalzen* gelijk een *Fret* het wild in het Engelsch net jagen.

Voorwaar veel beter is het dat Holland met sijn actien, niet dese twee domme ongelukkige dieren, maar die beschroomde doch voorsichtige *Kat*, die

Digitized by Google

die voor niemand als zich zelven muiſt, naarbootſt.

Zulks waarachtig ſijnde, dat wy, noch tot gemeene defenſie, noch tot gemene conqueſten, met Engeland eenige voordelige alliantien konnen maken, met recht moeten beſluiten, *dat alle alliantien met dat Rijk ondienſtig zijn voor Holland*, zelfs die men ſoude mogen aangaan uit vreze van in oorlog tegen Engeland te vervallen. Want het klaar is, dat de Koning eenige voordelige conditien bedongen hebbende, wy die dadelik tot onſe eige beſwaringe zullen moeten preſteeren, en dan noch verwachten, dat hy ons evenwel met een oorlog dreige, ten ſy wy op een nieuw eenige voor ons beſwareliker dingen preſteeren.

En voorwaar, die ſijn en ſijner Onderdanen *Vryheid* en *Leven*, ook door geen moeyelike en gevaarlike oorlogen beſchermen wil, is de Regeringe, Vryheid en levens ſodanig onwaardig, dat hy in alle manieren, *inter homines damnatæ memoriæ*, voor het uitvaagſel des werelds behoorde gerekend; en zijner by de poſteriteit niet, dan met vervloekinge en verfoejinge, gedacht te werden.

M 2 CAP.

CAP. XXXVIII.

Eenige zoo generale als particuliere concluſien, gefondeert op deze voorgaande conſideratien.

UIt alle welke voorgemelde dingen my dunkt, dat men deze volgende concluſien wel zoude mogen maken.

Ten *eerſten*, dat alle alliantien, die Holland nu met eenige omleggende Opper-machten van Europa zoude mogen aangaan, voor Holland gantſch ondienſtig zijn, alzoo wy in onze nood, noit door de zelve zullen werden geholpen: maar zeer lichtelik daar door tot oorlog werden getrokken.

„ Ten *tweeden*, als Holland in oorlog tegen Engeland gevallen is, zijn alle alliantien, om daar uit te geraken, met andere Potentaten goed; mits zy eerſt hare beloften preſteeren.

Ten *derden*, als *Spanjen* ons den oorlog aandoet, is een alliantie met Vrankrijk om daar uit te geraken, goed; mits Vrankrijk eerſt preſteere. En zoo niet eerſt preſteeren willen, is 't beter op de droogte te zeilen, als daar op te drijven. Namentlik, het is altijds loffeliker en reputatieuſer dat men toont de couragie

ragie

ragie te hebben, van alle zijn kracht tegen zijn vyand, hoedanig die zy, te gebruiken, om zijn goed te behouden, dan dat men 't zelfs uit vreze overgeeft: want al komt men 't door ſtrijd te verliezen, zoo verkoopt men 't alsdan aan den vyand zoo dier, dat hy daar naa, of wel een ander, niet zeer lichtvaardiglik toetaſt; maar die uit vreze wat overgeeft, haald alle begeereliken op zijnen halſe, en werd van alle menſchen veracht.

Ten *vierden*, alle andere ongemakken en oorlogen zijn wy capabel te boven te komen, zonder eenige *alliantie*; doch konnen in zoo een geval, de minder Republiken en Potentaten, ook ten voordeele van Holland, door eenige voor het toekomende engagerende alliantie, in het oorlog werden getrokken; om dat wy ons oogwit verkreegen hebbende, de gemaakte alliantie altijds zullen konnen uitleggen tot onzen meeſten voordeele.

Ten *vijfden*, het is, *cæteris paribus*, dienſtiger, 't zy voor Holland, 't zy voor andere Potentaten, een alliantie met een Republijk, als met een Heer aan te gaan.

Ten *zeſten*, het is en zal altijds voor Holland zeer gevaarlik zijn *een alliantie*

met Vrankrijk, *Spanjen* ofte *Engeland* aan te gaan, om datter apparentie is dat die, als meerder zijnde, alle twijffelachtige pointen tot haar voordeel zullen uitleggen. Doch, vermits wy *Vrankrijk* minst vrezen moeten, mogen wy met dat Rijk best alliantien aangaan tot *gemeene bescherminge* tegens den genen die d'een of d'ander soude mogen komen te verongelijken; en te beoorlogen.

Zulks besloten werd dat men boven alle, met Engeland geene alliantie behoorde te maken.

Maar om dat wy *Engeland* in den hoogsten graad moeten vresen, *is gansch ondienstig met dat Rijk eenige de minste alliantie aan te gaan*: vermits alle alliantien sonder gemene nood, ten voordeele der Grooten geconcipieerd, en in alle twijffelachtige saken ook soo uitgelegt werden; behalven dat Engeland, dus veel meer occasie krijgen zal om ons met schijn van recht den oorlog te konnen aandoen; want indien by privé menschen waarachtig is, *qui a compagnon, a maistre*; *le compagnie comminciano in nome di Dio, ma finiscono in nome del Diavolo*: dat alle die Compagnie doen, een meester hebben; en dat alle Compagnien wel in Godes name te beginnen, maar in Duivels name te eindigen plegen: zoo is noch veel meer waarachtig dat *Engeland*, Hollands ruine menende in zijn handen te hebben, voor

ons

ons de baldadigste en tirannigste Compagnon zoude wezen, die in de wereld voor ons te vinden is.

Het eindelik besluit over alle 't gunt van alliantien hier is gesegt.

In somma zoo lange Holland op zijn zelven kan bestaan, is 't gansch ongeraden met zijn meerder eenige de minste alliantie aan te gaan; en voornementlik is ondienstigh, aan die ongestadige Monarchen ietwes voor af te presteeren, op hope van het equivalent daar na te zullen verkrijgen; volgens het spreekwoord:

Chi vuol del suo mestier cavar guadagno,
D'un suo maggior non si faccia compagno.

Siet noit op een hooger Staat;
Kieſt geen groter medemaat.

Want alle die met groote Heeren kerssen willen eeten, moeten lijden dat zy de grootste kiezen en met desteenen schieten, in plaatse van eenige dankbaarheid voor die genote weldaad te presteeren.

Ten *zevenden* is dienvolgende gewis, dat alle het voordeel der pointen van de allianten bestaat; indien Holland expresselik bedingd dat de andere contrahenten eerst presteeren. En dat alle andere alliantien zeer schadelik voor ons zijn. Want door de fondamentele constitutie onzer *Generaliteit* zullen *de*

Digitized by Google

Gedeputeerden der andere Provintien, in alle voorvallende zaken, zich al te licht door vremde Ambassadeurs laten bewegen, om Holland te engageren, als zy daar door voor hare Provintien geen schade beoogen.

En heeft in haar (*wiens Committenten zich des Generaliteits zaken gantsch niet aan trekken, zoo lange hare Provintien onbelast blijven*) boven alle plaatze het spreekwoord; *Niemand hinkt van een ander mans zeer.* En ter contrarie, tot laste van een ander valt zeer licht genereuse resolutien te nemen, woord houdende, mildadig, en compassieus omtrent onze naburen te zijn; terwijl alle d'andere openbarelik en gedurig met ons spelen, *Prometter non è dar, ma per matti contentar.* Veel beloven en niet geven, doet de gekken in vreugde leven.

En schoon genomen de andere Provintien daar in eenigsins mochten zijn geïnteresseert, is het zelve interest zoo klein, dat men in der zelver Gedeputeerden gedurig de waarheid ziet van deze spreuk: *Tantum de publicis sentimus, quantum ad privatas res pertinet.* Een *gemeen quaad* werd gewoogen *naar de zwaarte van het particulier interest* des wegers, en hooger niet, hoe zwaar dat ook een ander daar van moge gedrukt werden,

Digitized by Google

werden, voornementlik ook uit dezen Hoofde, om dat zy zoo zelden eenige rekeningen van hare actien aan hare Committenten moeten doen.

En indien iemand aan de waarheid mochte twijfelen van deſe concluſie,

Namentlik *dat alle Opper-machten*, en voornemelik de *Monarchen*, ook in Europen, met hare alliantien *ſpelen gelijk als de kinderen met kooten*, die zy op-zetten, en weder om verre werpen, naar hun gelieven, en dat de geen die eerſt preſteert, altijds ſchade en ſchande overkomt; die gelieve met aandacht te lezen de hiſtorien van *Franciſco Guicciardini*, en *Philips van Comines*, en indien deze twee beroemde Politiken, d'een *een Italiaan*, de ander *een Nederlander* zijnde, en getuigende van zaken daar zy in gebruikt wierden, ofte daar zy grondige kenniſſe van hadden, deze twijfeling niet wech-nemen, zal het zelve veel min door eenige mijne redenkaveling konnen geſchieden.

(Guicciardini en Comines.)

Ondertuſſchen zeg ik, tot een beſluit, *van 't gunt omtrent onze conſervatie te zoeken door alliantien*, is bygebracht, dat de ouden ons het zelve klaarlik hebben afgemaalt door deze fabel:

De generale concluſie wert met een fabul verklaart.

Een rijke oude Boer, ziende dat een arme jonge nabuur, tegen voorgaande onderlinge

beloften van malkanderen tegen uitheems geweld te helpen, ſelfs de appelen roofde en den boomgaard plonderde, vertoonde hem die onbillik- ongerechtig- en trouwloos-heid, verſoekende dat hy, volgende de Wet en het Euangelie, ſich vernoegde met het zijn'.

Waar op de ſterkſte boer antwoorde, dat deſe predicatie zeer wel paſtede in de mond van een rijke werelooſe; maar dat hy ſich daar naar niet konde gedragen. Sulks de andere lieffelike kruiden en ſchoone bloemen geplukt hebbende, die aan den plonderaar toewierp, ſeggende, op dat gy mijn boomgaard ongeſchend laat, vereer ik u deſe vruchten die men ten dienſte van vrienden pleeg te ſaajen en te planten. En de baldadige jongman in ſich zelven denkende, dwaas is hy die, alles konnende nemen, met het minſte te vreden zonde weſen, plonderde des te meer al 't gunt hem voorquam. Sulks de eigenaar onverduldig werdende, (læſa fit furor patientia; furor arma miniſtrat) *inder haaſt eenige ſteenen raapte, en die ſoo fellik op den plonderaar wierp, dat hy gequetst zijnde, gedwongen wierd uit den boom te ſpringen en t' ontvluchten; zulks de oude boer ſich alleenig ziende, in deſe woorden uitberſtede: voor deſen placht men te zeggen,* In verbis, herbis, & lapidibus magna vis eſt, *In woorden, kruiden, en geſteente ſteekt een groote kracht. Maar nu bevind ik warelik de krachteloosheid der woor-*

woorden en kruiden, *alliantien en giften*, *omtrent boosaardige menschen. Want* dosis vera & recipe Medicorum, sibi non ægro consulentium, *Alle giften en recepten zijn goet voor den Medicijn meester; maar het oprechte tegen-gift in alle ziekten* Catholicon Panacea, & antidotum verum, *zijn goede wapenen en nantien.*

Zulks ik eindelik zeg, dat niemand zijn goed tegen de selve beschermen kan als door steenen; dit zijn goede wapenen, en de eenige reliquien, door de welke men miraculeuse ik zijn eigen lijf en goed beschermen kan.

Dit sy genoeg gesegt van de *alliantien*, en is noch overig dat ik kortelik aanwijze, dat Holland niet alleen sich tegen alle vreemde Potentaten zoude konnen beschermen, gelijk ik meen dat hier alreede vertoont is; maar dat ik op den selven voet ook toone, dat Holland sich seer wel tegen alle de geunieerde Provintien soude, met een vrye Regeeringe, konnen staande houden: en eindelik sal ik kortelik van *Hollands interest, ten respecte van alle zijne naburen*, spreken.

CAP. XXXIX.

Dat Holland voor dezen door Graven en Stadhouders geregeert zijnde geweest, gedurig vol oproer was; en gantsch geen In-, maar wel Uitheems geweld heeft konnen afkeeren. En dat het nu met een vrye Regeering, zich zelven veel beter behoorde, en kan conserveeren en beschermen, tegen alle In- en Uitheems geweld.

Om wel te overleggen of Holland tegen alle Potentaten zoude konnen bestaan,

VErmits in de voorgaande *Capittelen*, handelende van Hollands *alliantien* met zijne nabuuren, niet dan *by gevalle* ofte *stuks-wijze* heeft konnen werden aangewezen, dat Holland zijn *eigen interest* wel waarnemende, hier in Europa *een Staat op zich zelven* zoude konnen maken, zonder van eenig ander te dependeeren, ofte van eenig uitheems geweld te konnen werden overweldigt: en dat ter contrarie zeer vele Politike Regeerders alhier van gevoelen zijn, dat *Holland*, van alle zijne Bond-genoten gescheiden, en van alle zijne naaste geburen verlaten zijnde, in oorlogs-tijden tegen

tegen de machtigste vyanden zich niet zoude konnen beschermen: zoo vind ik my verplicht, om de gewichtigheid dezer zake, waar op ofte van meest al het gunt hier verhandelt is geweest, ofte noch zal werden, is gegrondvest ofte hangt; het zelve eigentlik, ofte breeder aan te wijzen.

Voor *eerst* is klaar, dat voor Politike Regeerders geen schaad- en schandeliker zaak kan zijn, dan voor een *maxime* te houden, en in gevolge van dien alles zoo aan te leggen, *dat men in oorlogs-tijden, tegen wie het ook zy, niet zoude konnen bestaan:* want zoodanige Politike Regeerders alsdan het welvaren hunnes Vaderlands van die machtiger Staat dependent, en zich voor zoo veel van Regeerders onderdanen maken, het welk de aller-ellendigste stand is, die eenig Land ofte Regeerder, in gevalle van tegen-loopende oorlogen, zoude konnen overkomen.

moet men ten eersten considereeren, dat een Regent, die regeert gelijk of zijn Staat niet konde bestaan, is een wanschepsel, een verfoejelik monster op aarden;

En voorwaar, indien men te recht beschuldigen zoude *een ziek mensch*, die meenende doodlik ziek te wezen, *geen Medicijnen* begeerde te gebruiken: zoo behoorde men zoodanig Regeerder, die door flauwhertige maximen versuymd alle zijn wijsheid, zorge en macht te besteden, om zijn Vaderland en zich zelven

Digitized by Google

ven te versterken, en te beschermen, soo veel en soo lang doenlik is, noch veel meer te beschuldigen: want men des zieken kleinmoedige sinneloosheid soude konnen excuseeren met te seggen, *Ægrum de jure suo vivendi remittere quantum vult, eumque suo peccare periculo. Dat een ieder heer is van het zijne*; sulks de zieke sijn eigen pap mach koken, soo hy die eten wil; te meer, om dat hy sijn ziekte in sich selven niet verswaart met de medicijnen te versuimen. Maar een Regent, van Gods, nature en eeds wege verplicht sijnde, voor het welvaren sijner onderdanen te sorgen, en die voor alle geweld te beschermen, behoorde *inter homines damnatæ memoriæ*, onder de versoeylikste menschen deses werelds gerekent te worden; indien hy hier in sijn plicht versuimen wil: alsoo hy door gemelde quade maximen, de macht des Lands gebruikt, om een ander te versterken, en door sijn achteloosheid, niet alleen sijn eigen, maar ook aller onnosele onderdanen welvaren verwaarloost. En daarenboven trekt hy door sijn versuim en weerloosheid, op sijn en sijner onderdanen halse de wapenen der baldadige nabuuren of trouloose bond-genoten, die door goede preparatie en contrarie gebaar, wel lichtelik

en waarom?

Digitized by Google

telik afgeschrikt en in hare rust gebleven souden sijn geweest: want om dat de occasie een dief maakt, en een ieder over den tuin klimmen wil, daar hy laagst is; soo is weerloozer luiden goed altijds gemeen: maar *Quien trae espada, trae paz*; Het eene mes houd het ander zulks in de scheede; dat twee quade honden seer zelden malkanderen bijten. En om in het particulier tot de sake te komen, seg ik:

Ten *eersten* is uit de oude historien kennelik, dat Holland, voor het inbreken des gats van Texel, omtrent den jare 1400, van de Zuider-zee ontbloot zijnde, genoegsaam vast aan Vriesland, Over-Yssel en Gelderland lag, immers daar van niet dan door de stroomen des *Rijns* en *Vlie* gescheiden was, gelijk voor den jare 1421, eer het land by Dordrecht onder-geloopen was, Holland aan die zijde genoegzaam gantsch aan het machtige Brabant vast lag; zulks Holland veel meer frontier of landgrensen had, als nu; en daarenboven is kennelik, dat dese Provintie te lande veel min bevolkt en met veel min steden voorsien wezende, ten respecte van sijn nabuuren, allesins machteloos en armer was, als nu: en nochtans leeren ons de oude Chroniken, als mede de Ed. Gr.

daarenboven is waarachtig, dat Holland in oude tijden veel machteloofer geweest is, als het nu is;

Digitized by Google

en heeft zich nochtans t'allen tijden wel beschermt;

Gr. Mog. Heeren Staten van Holland en West-Vriesland in hare Remonstrantie des jaars 1587, aan den Grave van Leycester, dat deze Landen (zo als hare Ed. Gr. Mog. aldaar spreken) van Holland, met West-Vriesland en Zeeland, byna altijd zijn geweest victorieus over hare vyanden: de palen van de zelve Landen sekerlik tegen alle hare vyanden (hoe machtig die waren) hebben beschermt: waar door de zelve niet weinig zijn gerespecteert en ontzien geweest by hare nageburen. Immers mogen wy met de waarheid zeggen, dat den Staat der landen van Holland en Zeeland, binnen den tijd van acht hondert jaren, nooit met den sweerde en is geconquesteert, en t'ondergebracht geweest, noch by uitheemsche, noch by inlandsche oorlogen; 't welk wy niet en weten, of van eenige andere Rijken, 't en ware van de Republike van Venetien, tegenwoordelik zoude mogen werden gezeid. Dus verre gemelde *Staten*.

zelfs tegen den Koning van Spanjen, die voor dezen voor Holland zeer formidabel was:

Ten *tweeden* is kennelik, dat nooit machtiger nabuuren dezer Provintien zijn geweest, als de Koningen van Spanjen, en dat de zelve Graven van Holland en Zeeland wezende ofte geweest zijnde, en zich noch het recht tot die heerschappye aanmatigende, een ongeloof-

lik

lik groot voordeel hadden boven alle andere naburen, om deſe ſijne door oproer en verſcheidentheid van Religie, alleſins verdeelde landen en inwoonders, met de wapenen onder ſijn jok te konnen brengen: en dat nochtans Holland en Zeeland alleen eenige zeer weinige belegeringen manhaftiglik uitſtaande, de formidable macht *des wijzen en zelfsregeerende Philips*, ſoodanig hebben gebroken, dat de andere Provintien daar na het hoofd ook hebben derren opſteken, en tegen hem opſtaan: ſulks niet de andere geunieerde Provintien Holland en Zeeland; maar ter contrarie, Holland en Zeeland alleen, de andere Provintien hebben vry gemaakt. En 'is zeer wel te conſidereren, dat d'andere Provintien nooit ietwes hebben gecontribueert, om Holland uit eenige ſijne eige ongemakken, tot den dage van heden, te redden; maar dat *Holland alleen* ter contrarie, genoegſaam *alle de laſten der andere Provincien* ſulks heeft gedragen, dat de ſelve ſich nu niet alleen bevinden voorſien met wel gefortificeerde Steden, Magaſijnen, Barakken, Ammonitie van oorlog, Vivres en Garniſoenhoudende Soldaten, of om beter te zeggen, uit Hollands beurſe gedurige ſoldye trekkende inwoonders: maar dat

en die is niet alleen afgekeerd door Holland, maar andere geunieerde Provintien zijn door Holland middelerwijle gefortificeert, en vele ſteden geconqueſteert geworden.

N meer

meer is, genoegsaam alleen door Hollands geld en macht, zijn op den bodem van *Braband*, *Vlaanderen*, *Kleef*, *Oost-Vriesland*, *Drente*, en *Rheederland*, *&c.* geconquesteert verscheide zeer aansienlike steden en forten, dewelke, door het Hollands geld, onwinbaarlik gefortificeert en met noodige soldaten, vivres en amonitie van oorlog, &c. zijn verzien geworden: waar tegen, indien iemand zeggen mocht, dat Holland in de verdeelde lasten niet meer als 58 guld. 6 stuiv. 2 en een half pen. op hondert omgeslage guldens heeft gedragen, en dat by gevolge de andere geunieerde Provintien ook eenigsins die gemelde oorlogs-lasten hebben helpen dragen: men soude konnen antwoorden, dat warelik de jaarliksche petitien des *Raads van Staten*, voornamentlik omtrent de Leger-lasten, ten tijden des Princen van Oranjen Frederik Henrik, soo hoog plegen uitgeschreven te werden, dat de te doen leger-onkosten byna met het opbrengen van de helft konden werden voldaan; zulks gemelde Kapitain Generaal, Hollands consenten hebbende door-gedrongen, om de consenten der andere Provintien niet zeer pleeg bekommert te zijn: immers heeft men veel-tijds gezien, dat zy in het heetste des

des oorlogs tegen Spanjen, als mede nu onlangs tegen Engeland, en noch nader hand in de Oosterſche en Noordſche ongelegentheden, verſcheide conſenten hebben geweigert te dragen; en noch meer is het gebeurt, dat zy quanſuis *pro forma* haar conſenten gedragen hebbende, om Holland tot het conſenteren in de laſten te brengen, daar na in gebreke zijn gebleven de geconſenteerde penningen te tellen, zonder dat de ſelvige tot het opbrengen der geconſenteerde omſlagen zijn gedwongen geworden; alſoo onſen Kapitain Generaal liever geſint was, door dat, en diergelike faveuren, de andere Provintien en hare Gedeputeerden ter Generaliteit, daar onder doenmaals verſcheiden, met reden, genaamt wierden geaſſumeerde Cabinet-Heeren, aan de hand te houden, om door haar de Provintie van Holland gedurig te konnen overſtemmen, en naar zijn pijpen te doen danſſen. En hier uit zijn ontſtaan die menigvuldige achterſtallige gedrage conſenten, tot het ſuiveren der welke de voorſchreve Provintien tot heden niet hebben konnen werden geinduceert; alhoewel, ſonder het verval tot een nieuw Kapitain Generaal daar toe, en inſonderheid mede tot verhoedinge van diergelike voor het toe-

Digitized by Google

komende, noch wel middelen uitgedacht, en in 't werk gestelt zullen konnen werden.

hoewel Holland middelertijd onder het juk der Kapitains Generaal *heeft moeten buigen, en zuchten;*

Ten *derden* is zeer aanmerkens-waardig, dat Holland, gedurende alle gemelde swaare voorvallen en efforten, door *Graven* en *Stadhouders* ofte *Kapitains Generaals*, is geregeert geworden, en dat de zelvige altijds haar *eigen interest*, ook tot naadel dezes Lands, hebben gezocht, zulks door en om gemelde Heeren die oneindlicke inlandsche twisten, en landverdervende oorlogen en conquesten zijn opgewekt en ontstaan, de welke dienvolgende niet dan met een gedeelde macht dezer Provintie zijn te boven gekomen geweest.

en meest alle de Provintien zich door Hollands geld hebben verrijkt.

Ten *vierden*, is mede zeer aanmerkens-waardig, dat meest alle *de Geunieerde Provintien* gedurig op Holland hebben geaast, niet alleen door haare *Gedeputeerden* in eenig *Collegie des Generaliteits* en andere *Officien* en *Beneficien*, van de Generaliteit dependerende, in Politie, Iustitie en Finantie; maar voornamentlik door vele van haar Edelluiden en andere ingesetenen, die sy, door de gunste van den Kapitain Generaal, in de meeste en profitabelste militaire ampten hebben weeten in te dringen; en die sy ook daaromme, selfs naar den vrede, noch een tijd

Digitized by Google

tijd lang tegens de borſt van Holland, tot hooge tractementen en ſoldye, hebben doen aanhouden, na dat zy alvorens, gedurende den oorlog, de zelve ampten oneindelik hadden weten te vermenigvuldigen en profitabel te maken; ja dat ſchandelik is, met oneindelik vele pure Provintiale laſten, door de jaarlikſche *petitien* des *Raads van Staten* te brengen op de rekeninge des Generaliteits, om onder deſen ſchijn Holland te konnen doen jaarliks betalen meer dan 58 in 't hondert van eenige millioenen guldens, daar Holland warelik niet eenen penning ſchuldig was. Zulks ik alle deze voorſchreve conſideratien eindigen zal, met te concluderen dat de Moedige en Groot-Mogende Hollandſche Leeuw voor deſen machts genoeg heeft gehad, om alle zijn uitheemſche vyanden van zijn eigen, en aller zijne bond-genoten, de andere Geunieerde Provintien, rugge af te keeren. Maar (God betert) ik moet 'er by voegen, dat dit Sterke, Victorieuſe, en Vry-gevochte Beeſt, tot den jare 1650 toe, niet voorzichtigheits ofte luks genoeg heeft gehad, om zich te konnen wachten voor de ſtrikken zijner eige Miniſters en Dienaars: want het is kennelik uit de Chroniken, hoe de Graven, voornementlik

 uit

Digitized by Google

Zulks Holland zeer wel alle vyanden van buiten, maar niet zijner eige Miniſteren juk van zijnen halſe heeft gekeerd.

uit den Huiſe van Bourgondien en Ooſtenrijk, den Hollandſchen Leeuw hebben geboeid en gemuilband: en uit het voorgaande is klaar, hoe onſe voorgaande Stadhouders, en *Kapitains Generaals*, onzen moedigen Leeuw ongefortificeert latende door de omleggende *geconqueſteerde Steden*, en in *garniſoen-leggende ſoldaten*, als met zoo vele *Citadellen*; inſgelyks hebben konnen *boeyen* en *muilbanden*. Ia dat meer is, het is eenen ieder kennelik, hoe eenige Miniſters van deze ongelukkige Leeuw daarenboven hebben getracht alle zijn' innerlike krachten te breken, met de *Unie ter gemeene defentie* zoodanig te practiſeeren, dat zy waarlik ſtrektede voor een gedurig uitteerende *binnen-koortſe*; en met dezen Leeuw ſo vele *gelden op intereſten* te doen nemen, dat de zelve in zeer korte jaren niet anders als een zeer ſchadelike *Kanker* zouden hebben verteert alle zijn' levendige, en voor deſen zoo wijdberoemde krachten. En aan de andere zijde is zeer conſiderabel het voordeel, dat ons de tijd ſedert heeft gegeven. Namentlik:

Maar nu is Holland beter van zee en rivieren omringd;

Ten *eerſten*, dat Holland nu genoegſaam in 't geheel van *Zeen* ofte zeer machtige *Rivieren* is omringt; namentlik ten *Ooſten* met de Noord-zee, ten *Zuiden* met vele Eylanden en machtige Rivie-

Rivieren, als de *Maas*, de *Rijn* en *Yssel*, ook ten deele Holland ten *Westen* omringende; en ten *Noorden* met de machtige gaten van Texel en 't Vlie, als mede met de Zuider-zee en de Vecht, Holland ook ten deele ten *Westen* omvangende: *zulks Holland nu genoegzaam allesins ontoeganklik is, of soude wesen in tijde van oorloge, dan voor iemand die meester te water ware.* Immers is kennelik, dat Holland gantsch geen gemeenschap in landpalen heeft, dan met eenige weinige geconquesteerde steden in *Braband*, en met een seer klein gedeelte van *Gelderland*, als ook, en voornamelik, met de Provintie van *Uitrecht*.

Ten *tweeden* is klaar, dat Holland nu meer dan ooit is voorsien met vele groote wel-bevolkte steden en dorpen, wiens ingesetenen genoegsaam drijvende alle de koopmanschap des geheelen werelts, zich ongelooflik hebben verrijkt, terwijle aan de andere zijde *Braband* en *Vlaanderen* is armer en machtelooser geworden. En is klaar dat gemelde Negotie ter zee haar nootsaaklik aanbrengt een grooter scheeps-macht, als ooit. *en voorsien met* groote volkrijke steden:

Ten *derden* is kennelik, *dat Holland zich nu bevind in een absolute vrye Regeering*, en dat dien-volgende de zelve Provintie met onverdeelde krachten haar *eigen in-* *als mede met* een vrye Regeering.

tereſt kan zoeken, zonder zich voortaan, door eenig *eige Miniſter* te laten afſchrikken en dwingen, of wel door eenige *qualik-gepractiſeerde Unie* en *misleide bondgenooten*, voortaan te laten verſtrikken, overſtemmen en ringelen.

terwijle de Bourgondiſe, Ooſtenrijkſe *en* Spaanſe Heeren *in Spanjen blijven,*

Ten *vierden* is het conſiderabel, dat die voorheen op onzen rugge zittende formidabile *Bourgondiſche* en *Ooſtenrijkſche* macht, ſich nu onbeweeglik vaſt heeft nedergeſet in *Spanjen*, om van zoo verre af de aan ons grenſende Nederlanden te beſtieren, door afgezonde Gouverneurs en bygevoegde Kapitains Generaal, die met trage bepaalde ordre en gebonden handen, aan de allesins jaloerſe Koningen ofte Raden van Spanjen, zoodanige *dienſten* niet zouden konnen doen, dat de zelve door Holland ook zeer behoorden te werden gevreeſt.

en hare macht allesins vermindert is;

Ten *vijfden* is kennelik, dat die voorheen oude alderformidabelſte nabuur te lande, de *Koning van Spanjen*, niet alleen door den afval van Portugal &c. in zijn Rijken zeer is geſwakt; maar dat de zelve door zijne menigvuldige verliezen van landen en ſteden, gelegen in Braband, Vlaanderen, Artois, &c. zo machteloos is gemaakt geworden, dat hy, om een vrede van ons te verkrijgen, in

den

den jare 1648, goed heeft gevonden te renuncieren aan alle zijne pretentien, die hy op eenige der Geunieerde Provintien, en in 't byzonder op Holland had, zulks wy nu in aller manieren van die kant gansch niet te vrezen hebben.

Zulks alle Hollands voorleden nadeelen, en tegenwoordige voordeelen wel overwogen zijnde, my dunkt ik nu generalik wel zoude mogen besluiten, dat *Holland zich nu veel beeter als oit tegen alle uitheemse vyanden kan beschermen.* Maar veellicht zoude iemandt hier tegen konnen objicieren, dat Holland nu meer als over de vijftigh jaren zijn *eige defensie* geabandonneert, en die goede maxime gansch omgekeert hebbende, alles zo heeft aangelegt, gelijk of wy niet *dan door de andere Geunieerde Provintien konden worden behouden.* En dat daar op is gevolgd, dat alle onze groote voordeelen van goede situatie, volk-rijkheid, en Godes onuitspreeklike zegen over de Hollandsche naarstig- en zuinigheid, nergens toe heeft gedient, als om de andere Provintien en geconquesteerde Steden onwinbaarlik te versterken; zulks zy onzer gansch niet meer van noden hebben dan om gedurig geld van ons te trekken; en dat wy aan d'ander zijde ons hebben ontbloot van alle *defensive*

Zulks Holland zich veel beter nu, als oit voor dezen kan beschermen.

Digitized by Google

Tegen welke conclusie werd geobjicieerd *dat Holland nu te lande meer als oit ongefortificeerd en weerloos, en de omleggende Provintien en Steden ter contrarie zeer sterk en gewapend zijn.*

en *offensive middelen*; ja dat meer is, op de groote Vergaderinge gehouden in 's Graven-Hage in den jare 1651, heeft Holland aan de Generaliteit en de andere Provintien toegestaan het *recht van Patenten* te geven; zulks men warelik zeggen mach dat deze Provintie zich genoegzaam heeft ontbloot van alle gezag over alle de soldaten die uit onze eige beurse betaald worden; nademaal wy over de zelve, buiten onze Provintie in garnisoen leggende, ons *natuurlik recht* van Patenten te geven niet hebben behouden; maar eenige Compagnien tot dienst van onze Provintie van nooden hebbende, zouden wy die eigener autoriteit niet mogen lichten, maar zouden wy die van haar moeten gelijk als af bidden. Daarenboven heeft men ons belast met zo veelvuldige en zware *Impositen*, dat onmogelik is de zelve langen tijd werden gedragen van een Land, bestaande niet op zijn eige grond, maar op de Visserye, Manufacturen en Negotie, terwijle men ons ook heeft belast met oneindelike inkankerende penningen op interest genomen: zulks men hier uit zoude konnen besluiten, dat Holland in der daad te lande voor geen zijner naaste geburen ofte bondgenoten formidabel is,

en

Digitized by Google

en dat wy ter contrarie alle onze naaste wel-gewapende en gefortificeerde nabuuren vreezen moeten. En die hier aan twijffeld, gelieve maar te consídereren, dat verscheide Provintien, gedurende den *Engelsen oorlog*, rondelik hebben durven verklaren, *gansch geen lasten te willen dragen tot eenigen oorlog ter zee, hoedanig die zoude mogen wezen*: als mede gelieve de zelve te consídereren, dat de Provintie van Holland tot op heden gansch geen middelen heeft weten uit te vinden, om de nalatige Provintien te constringeren tot het opbrengen van hare meenigvuldige achterstallige gedrage consenten. En dat dienvolgende Holland, ten opzichte van alle zijne omleggende naaste geburen, te lande in alle manieren schijnt machteloser te wezen, als het oit is geweest.

En voorwaar indien de Provintie van Holland voor dezen niet ware gedrukt geweest van een *Kapitain Generaal* en *Stadhouder*, om 't gunt geobjicieert is, te lijden; zo zoud ik my niet genoeg konnen verwonderen over Hollands zo lange gecontinueerde *ruineuse Politie*: want het pleeg altijds in de wereld de maniere te zijn, *dat de zwakken, om in tijden van nood tegen hare vyanden geholpen te worden, den sterken in tijden van vrede verrijkten*

VVaar door dit is ontstaan tegen alle regulen van goede Politie.

rijkten

rijkten door contributien: en dat de ſterken vele penningen en tribuit, 't zy in vredens, 't zy in oorlogs tijden getrokken hebbende, nochtans de zwakke Geallieerden niet helpen in haar nood, dan zo lang het met haar *eigen*, namentlik des *ſterken intereſt*, over een quam: warelik *il proprie intereſſe è una gran beſtia che commanda à tutti*, wel dubbeld dwaas zoud iemand wezen, die water aan ſijn buurmans huis brocht, terwijle ſijn eigen in brand ſtond: en echter heeft men Hollandt meer als vijftigh jaren naar een weerloos gemaakt, om de naburen te ſterken, en die voor ons formidabel te maken. Zulks indien wy tegen haar in oorlog quamen, wy ſouden moeten vreſen, dat onſe kleine ongeveſte en alleſins onvoorſiene Frontier-Steden, en miſſchien ook de anderen, die hoewel ſy door innerlike krachten machtiger ſijn, ſouden werden overrompelt, en in de handen onſer naburen vallen. Voorwaar wy ſijn ſterke *Worſtelaars* geweeſt, die ons ſelven niet alleen met vuiſten, maar ook met onſe eige degen konnende defenderen, ons hebben laten wijsmaken, dat ons lighaam veel beter ſoude werden beſchermd, indien wy onſe wapenen overgaven aan *buurluiden*, die ſich beroemden

roemden veel beter te konnen worstelen en schermen als wy; daar zy nochtans kennelik zwakker van lighaam waren als wy: in der voegen dat wy door gebrek van oeffening en van den degen, warelik allesins weerloos en zwak zijn geworden. Zulks indien men nu onzen zwakken Voorvechters onder den degen komt, zo zijn niet alleen zy, maar ook wy lijveloos, en daarenboven zijn onze naburige zwakke Voorvechters niet min boosaardig als alle andere menschen: en dienvolgende behoord men te verwachten, dat zy alle hare van ons geleende krachten en wapenen, ook zullen gebruiken tot onzen verderve, zoo wanneer zy het zelve met voordeel zullen konnen doen: zulks het hier uit blijken zoude, dat Holland nu weerlozer is als oit.

De Objectie werd beantwoord met te zeggen dat die oorzaak aller quade Politie *nu ophoud.*

Maar die de zake, ofte deze generale positien ten weder zijden, wel inziet, zal moeten bekennen, dat gelijk deze Hollandse zwakheit is veroorzaakt geweest door haar eigen Stadhouder en Kapitain Generaal; nu ook ter contrarie Holland door zijn vrye Regeringe zodanige bequaamheid bekomen heeft, om alle zijne noch overvloedige innerlike krachten te gebruiken privativelik tot sijn eigen conservatie; dat het

veel

Digitized by Google

veel lichteliker als oit voor deezen alle *in-* en *uitheems gewelt*, hoedanig het zy, zal konnen afkeeren. En op dat deze conclusie des te klaarder blijke, zal ik nu trachten van Holland in het volgende Capittel particulierlik, en ten respecte van alle zijne naburen in het byzonder, te bewijzen, *niet by comparatie, maar absolutelik*, dat het zich tegen alle *in-* en *uitheems geweld* zeer wel zoude konnen beschermen.

CAP. XL.

Dat Holland gedurende zijn' vrye Regeringe, door geen inheems gewelt zal konnen werden geruineert.

VVijders Werd gevraagt of Holland kan vergaan door Factien *in deze Provintie ontstaande?*

AAngaande *inheems gewelt*, om Hollands Republykse Regeeringe te overweldigen, en het welvaren der Ingezetenen te ruineren, is kennelik, dat het zelve niet doenlik is, als door factie, scheuring, oproer en binnenlandsen oorlog der Hollandse Steden onder malkanderen: en dat de zelve door een gemeen wel- en qualik-varen zo wonderlik aan een zijn geschakelt, dat die binnenlandse oproeren en oorlogen niet

Digitized by Google

niet imaginabel zijn te konnen werden veroorzaakt, dan door Ingezetenen zo uitstekende in macht, dat zy geweld zouden konnen gebruiken, om de wettige Regeerders des Lands te dwingen tot zodanige *ruineuse resolutien* en *executien*. En vermits nu, buiten den *Heere Prince van Oranjen*, gansch geene *eminente Ingezetenen* zijn, zouden dienvolgende de gedachten moeten loopen, of de zelve buiten alle bedieninge des Generaliteits en dezer Provintie blijvende, zodanige landverdervende scheuringen in Holland zoude konnen uitwerken: en voorwaar gelijk ik zeer wel zien kan, dat deselve in eenige zodanige, ja de alderminste bedieninge komende, die oproeren en schadelike divisien ofte factien zoude konnen veroorzaken; zo kan ik ter contrarie gansch niet zien, hoe de zelve buiten alle des Generaliteits ofte dezer Provintie bedieninge blijvende, zo grote influentie in de Regeringe dezer Provintie zoude konnen krijgen, dat hy in de zelve binnenlandse oorlogen zoude konnen veroorzaken, om ten einde der zelven, deze Landen onder d'eene ofte de andere, 't zy oude, 't zy nieuwe *titul*, te overheeren: want buiten alle Regeringe zijnde, zoude door *oproerige Predikanten*, het

Indien een der zelve den Prince van Oranjen *tot* Hoofd *aanneemt?*

VVerd geantwoord ja; maar anderſins ook niet.

het *Graaw*, ſo hier en daar, door zijn beleit wel konnen werden opgemaakt tegen hare wettige Regeerders; maar het ſelve ſoude in ſoo veele plaatſen niet *te gelik* en *op eenen tijd* gelukken, dat het een veranderinge in de Provinciale Regeringe ſoude brengen, en die vrye Regeringe in ſijn geheel blijvende, ſoo ſouden die door oproer ingedronge nieuwe Regeerders wederom afgezet, en die oproerigen telkens kennelik werden geſtraft: het welk ten grooten nadeele der *goede reputatie des Heeren Prince van Oranjen zoude ſtrekken.*

Veel min zal 't iemand anders konnen doen.

En indien de *Heer Prince van Oranjen* niet ſoude konnen hier ſodanige conſiderable ſcheuring ofte oproer veroorzaken: ſoo meen ik dat het ſelve noch veel min door eenig *Collegie des Generaliteits* ſoude konnen geſchieden: want lieve, zeg my, in welke Steden in Holland ſouden de *Ho. Mog. Heeren Staten Generaal* of de *Raad van Staten*, ontbloot ſijnde van een Hoofd, nu de vrye Regering konnen veranderen door geweld of oproer? voorwaar *in niet een eenige Stad.* En dienvolgende moet men het ſelve van de andere mindere Collegien des Generaliteits noch veel min vreſen.

Zulks

Digitized by Google

Zulks eindelik noch zoude te consi- dereren staan, of niet Holland en deze vrye Regeering, apparentlik zal geruineert werden door onderlinge twisten en oorlogen der Steden onder malkanderen? waar op ik considerere:

Of vrye onderling-twistende Steeden malkanderen zouden ruineren?

Ten *eersten*, dat warelik *alle Republiken*, geen uitgezondert, die *ad vitam* hebben gehad *Hoofden* voorzien met eenige considerable macht, gedurige binnen-landsche twisten ofte oorlogen onderworpen zijn geweest: en dat zy meest alle zijn vervallen tot een *Monarchale regeringe*: dus is het gegaan met alle de *Italiaansche Republiken*, behalven dat verscheide door die binnen-landsche twisten en oproeren het geluk hebben gehad, tot een betere Republikse regeringe, bestaande zonder zoodanig *machtig gedurig twist-verwekkend Hoofd*, te vervallen. Dus is het gegaan met *alle Republiken in Duitsland*, en met *alle de Republiken in deze Nederlanden*, onder hare *Hertogen*, *Graven*, *Stadhouders*, *Bisschoppen* of *Kapitains Generaal*: en dat is niet vreemt; want, *divide & impera*, de *politike maxime der Hoofden*, dat zy alle haar vernuft en macht moeten gebruiken om divisie en scheuringe in haar Land te maken, en in dat troubel water als dan zo wel te visschen, dat zy

VVerd geantwoord dat Republiken met een Hoofd voorzien, *dat altijd;*

Digitized by Google

over beide partyen komen te heerſchen, is van ouds bekent geweeſt.

Maar Republiken zonder eenig Hoofd, *dat noit doen.*

Ten *tweeden* conſidereer ik, dat my niet voorkomt een eenig exempel van een Republijk zonder Hoofd, die oit tot langdurige, ſchadelike, binnen-landſche twiſten is vervallen; maar dat wy dageliks wel behoorden op te merken, dat de *vrye Rijksſtede* ofte *Republiken in Duitsland* tegen malkanderen niet oorlogen: en voornementlik behoorden wy zeer wel te conſidereren, dat de *Zwitſerſe Cantons* onderling tot gemeene defenſie (gelijk wy door *d'Unie van Uitrecht*) verbonden zijnde, zeer zelden met malkanderen twiſten; en dat zy tegen malkanderen in de wapenen gekomen zijnde, t'elkens in het korte door het tuſſchen-ſpreken der andere *ongeïntereſſeerde Cantons* zijn bevredigd geworden: en dat hare Republiken nu byna *vier honderd jaren* hebben geſtaan: het welk aan geen oorzaken kan toegeſchreven worden, dan dat de twiſtende partyen hare eige ſchade, die zy door het oorlog leden, ten wederzijden voelende, door geen *Hoofden* ofte *Kapitains Generaal* wierden genoodzaakt die ruïneuſe oorlogen te continueren: alzo gemelde *Cantons* zich altijds zorgvuldiglik hebben gewacht eenig het minſte

Opper-

Digitized by Google

Opperhoofd ofte Kapitain Generaal te kiezen.

Ten *derden* considereer ik, dat de *Hollandse Steden* door onderlinge oorlogen oneindelik meer schaden ten wederzijden zouden komen te lijden, als de *Switserse Cantons* ofte eenig andere verre van een gelege Land-Steden: want alle de zelve, nauwliks een uitgezondert, van de koopmanschap dependeeren; en zoude door de minste Zeestad, op de machtigste de meeste beuiten werden gedaan. Gelijk ook kennelik is, dat de minste Stadt zich in korten tijd lichtelik zo wel zoude konnen fortificeren, dat zy door de machtigste niet zoude konnen werden ingenomen: en vermits de Steden zo na by een leggen, zo zouden in oorlog terstond alle omleggende Landeryen verdorven, en alle wegen van ofte na de oorlogende Steden zo onveil zijn, dat alle commercie daadelik zoude ophouden, waarom beide partyen zich daadelik door de andere ongeïnteresseerde Steden zouden laten bewegen, om de voordeliger vrede in plaatse van zodanige onvoordelige en ruïneuse oorlog te kiezen.

Voornementlik niet als zy gebouwd zijn op zo vreedzame Interesten, als alle de Hollandse Steden.

Ten *lesten* considereer ik, dat alle de Hollandse Steden werden geregeert *door*

Digitized by Google

Die met hare klei-ne Vroed-schappen *niet zouden konnen moedwillige oorlogen voeren.*

weynige altijds-blijvende Raden ofte *Vroedschappen*, en dat zo weynige persoonen niet zouden konnen zodanige violente schadelike oorlogen den buur-steden aandoen, en die moetwilliglik langen tijd voeden, zonder door hare eige Ingezetenen, die moetwillige schade niet konnende dragen, uit de Regeringe geschopt te werden. Immers meen ik zeker te wezen, *dat men niet een eenig exempel zoude konnen bybrengen*, daar weinige Aristocratike Regeerders van een Stad ofte Republik, die purelik op de koopmanschap bestond, oit *langen offensiven oorlog* hebben gevoert, dan met een te veroorzaken, dat zy door haar eyge, hierom oproerig-werdende Onderdanen, uit de regeringe zijn gezet geworden. En dienvolgende zal ik niet alleen besluiten, dat Holland gedurende zijne vrye Regering gantsch geen langdurige schadelike inlandse twisten, immers veel min als de *Switserse* en *Duitse Republiken*, zal onderworpen zijn; maar ik zal daar by voegen, dat men reden heeft zich te verwonderen, indien oit eenig verstandig mensch heeft geloofdt, dat vrye Republiken behoorden te kiezen een *Illuster machtig Hoofd ad vitam*, om door het zelve hare onderlinge oprijzende twisten des te bequamer ter neder te leggen:

Zulks Holland zonder Hoofd zijnde, van binnen noit zal konnen werden verkracht.

Digitized by Google

leggen: nademaal uit het voorgaande klaarlik blijkt, datter geen bequamer en gewiſſer middel zy, om in vrye Republiken gedurige twiſten te veroorzaken, en die te doen vervallen tot een Monarchale regeringe, dan even het maken van zodanig eminent Hoofd.

CAP. XLI.

Dat Holland, gedúrende zijn vrye Regeeringe, zeer wel alle uitheems geweld kan afkeeren.

ZUllende nu trachten te bewijzen, dat Holland *door een vrye Regering* zeer wel alle uytheems gewelt, hoedanig het zy, zoude konnen afweeren: zoo moet ik voor af zeggen, dat ik zal preſupponeren, 't gunt uit de vrye Regeringe evidentelik ſtaat te volgen: namentlik, dat *alle groote Hollandſe Steden* zullen trachten zich zelven te fortificeren, en met alle 't gunt ter defenſie nodig is te voorzien; als mede dat de Staten van Holland met gemeene onkoſten zullen ſterken alle *Avenuën*, en *Frontier-Steden* dezer Provintie, die onmachtig zijn zich zelven in poſture van defenſie te ſtellen: want anderſſins zoude men miſſchien konnen ſuſtineren, dat *Hol-*

VVat men preſupponeeren moet, op dat Holland alle geweld van buiten gemakkelik afkeere.

Digitized by Google

land te lande niet zoude konnen afkeeren het geweld des *Konings van Hiſpanien*, en dat het door het geweld van eenige der *Geunieerde Provintien* genoegzaam *ſchielik* zoude konnen werden overrompeld: ja dat meer is, dat het door zijn eige geconqueſteerde Steden zeer lichtelik zoude konnen werden geoutrageerd en geplonderd. En, *om niet al te veel werks te vinden*, zal ik in gevolge van die preſuppoſitie Holland conſidereren, als mede alle de Naburen, zonder eenige de minſte *Unie*, *Verbond* ofte *Alliantien* met hare Naburen. Want gelijk andere Landen zouden konnen te zamen ſpannen, om Holland te beoorlogen, zoo zoude Holland ook konnen alliantien maken, om anderen met gemeen accoord te beſtrijden, het welk een oneindelike materie van ſpeculatie zoude geven: en dienvolgenden zal ik preſupponeren, als Holland tegen een Nabuur twiſten ofte oorlogen zoude, dat alle de andere Naburen het zelve zonder eenige beweginge, zouden aanzien.

Dat Holland tegen Vrankrijk, Hiſpanien, Engeland, *en de* min-

Om nu in 't particulier tot de zake te komen, zal ik zeggen, dat my onnodig dunkt hier te bewijzen dat Holland zeer wel zoude konnen ſubſiſteren en uitharden tegen alle geweld van *Vrankrijk*,

Digitized by Google

rijk, *Hiſpanien*, *Engeland*, en de andere *mindere verre-gelegene Landen*: alzoo ik meen het zelve genoegzaam gedaan te hebben in de voorgaande *Capittelen*, handelende van *Hollands Alliantien aan ofte niet aan te gaan met gemelde Potentaten*. Zulks nu alleenlik zoude overig zijn te onderzoeken, of Holland ook machtig zoude wezen, zich zelven te conſerveren tegens het geweld der *Naburige Geunieerde Provincien* en de *geaſſocieerde* ofte *geconqueſteerde Landen en Steden*? waar op ik voor af in het generaal zeggen moet, dat Holland zoo wel van *Zeen* en *Rivieren* omringt, zoo een *gebroken Land*, zoo *volkrijk*, zoo vol van *groote*, *naby een gelegene wel-gefortificeerde* (dit werd gepreſupponeert) *onwinbare Steden*, die ieder een heir zouden konnen uitleveren, te zijn; dat gantſch geen Potentaat ter wereld hier zoude met een heir inkomen, of wel met een groot heir ingekomen zijnde, is kennelik, dat de zelve door de gedurige onverwachte overvallingen der na by gelegene Steden, en het ſlaan zijner Convoyen ofte voeragie-haalders, in het korte zoude genoodtzaakt wezen met zijn heir te vertrekken. En ten anderen moet ik zeggen, dat alle gemelde *Provintien* oneindelik meer nuttigheidts uit Holland,

dere verre-gelege Potentaten *zeer wel kan beſtaan*, *is bewezen*, *ſprekende van de* alliantien.

En kan ook zeer wel beſtaan tegen de nagelege Provintien *en* Steden.

 als

Digitized by Google

als Holland uit haar, trekken, die alle met den oorlog dadelik zouden ophouden. Namentlik, uit krachte vande *Unie, gelijk die gepractiseert is geworden*, trekken de Regeerders oneindelike voordeelen uit Holland, en door de Hollandsche koopmanschap en wonderlike volkrijkheit; als mede na gelegentheit, consumeeren gemelde *Provintien* hier alle hare manufacturen en overvloedige gewassen tot hoogen prijse, en trekken tot zeer lagen prijse uit Holland alle 't gunt haar ontbreekt; daar ter contrarie Holland met een oorlog tegen dese of die *Provintie* gantsch niet gevoeligs in zijn' koopmanschap ofte vertier zoude komen te lijden. Zulks kennelik *allen Provintien*, immers zoo veel ofte meer als ons, nootzakelik is een goede vaste vrede, tot beiders welvaren, te onderhouden. En nochtans zoude konnen gebeuren dat eenige *Provintie* zich zoo verre liete verrukken, dat zy Holland den oorlog zoude aandoen. En dien-volgende moet ik mijn gedachten over de Provintien in het particulier laten gaan.

om dat die veel meer profijt in vrede, en schade in oorlog zouden voelen, als Holland:

Namelik *Groeningen* en *Vriesland* aangaande, *met de geconquesteerde plaatsen des Generaliteits*, die zy onder haar particulier gewelt hebben weten te bekomen, is

daarenboven is Groningen *en* Vriesland

is kennelik, dat zy onser gantsch niet van nooden hebben, en dat zy zich tegen alle uitheems gewelt zeer wel zouden konnen beschermen. Zulks vermits zy een *Illuster Hoofd* hebben, dat haar in tijden en wijlen wel zoude konnen doen *schadelike resolutien* nemen, men die wederzijds schadelike oorlogen wel allermeest van die kant zoude moeten vreesen, indien 't niet God den Heer gelieft had ons te scheiden door de Zuider-zee, en de Provintien van *Uitrecht*, *Gelderland*, en *Over-Yssel*. Zulks wy warelik van die zijde geen quaet hebben te verwachten; te meer, dewijl wy door onse groote scheeps-macht dadelick alle Groeningsche en Vriesche commercie ter zee zouden beletten.

nu, door Interest van Regering *en* situatie, *gantsch van Holland afgescheiden*;

Over-Yssel aangande, is kennelik, dat het door *Gelderland* van Holland afgescheiden is, en met ons geen gemeenschap heeft dan door de *Zuider-zee*, daarenboven is hare macht zoo klein, en haar land van achteren zoo open, dat de Over-Ysselaars ons niet zouden konnen beoorlogen, dan ter zee, met zich zelven in een kennelik perijkel te stellen, van dadelik te werden geruïneert in alle hare commercie: zulks wy, gedurende *hare vrye regeringe*, dat nooit moeten verwachten; en door een *twist-verwek-*

en Over-Yssel *zonder* Hoofd *zijnde, zal noch willen noch konnen Holland beoorlogen.*

kend Hoofd daar toe geperst werdende, zoude het een groot wonder zijn indien die twist lang duurde. Immers is klaar, dat zy Holland zeer weynig zouden konnen beschadigen, als Holland tegens haar zijn krachten gebruiken zoude willen.

Gelderland *zoude konnen*;

Gelderland aangaande, is kennelik dat het met Holland veel meer gemeenschaps heeft als eenige der voor-gemelde Provintien: want het paalt vast aan Holland omtrent Asperen en Gorcum, en werd de Bommelerwaard niet dan met de Maase van 't land van Heusden en Altena afgescheiden: wijders paalt het aan de Zuider-zee, en heeft genoegsaam in zijn geweld de machtige Rivieren Yssel, Rijn, Waal, en Mase: zulks de Gelderschen schijnen de Hollandsche koopmanschap door de Zuyder-zee te konnen bekomen; en door de gemelde Rivieren alle commercie naar boven te konnen beletten: daarenboven zijn de Gelderschen van ouds voor seer goede krijgsluiden, voornementlik te paarde, vermaart geweest; en dienvolgende schijnen sy een groote bequaamheit te hebben, om uit het rijke Holland groote beuiten, door schielike invallen, te halen.

Maar aan d'andere zijde is ook klaar, dat

Digitized by Google

dat Holland alle Zee-gaten der gemelde Rivieren in zijn geweld hebbende, Gelderland meer zoude incommodeeren konnen, in alle zijn commercie, daar Holland zijne fijne waaren met karren boven Gelderlands palen naar de Mase en den Rijn zoude konnen brengen, om aldaar insgelijks de fijne bovenlandsche waren te ontfangen. En vermits Harderwijk en der Elburg zonder havens zijn, zoude hare roovery zeer licht, door de Hollandtsche groote scheeps-macht, belet konnen werden. Aangaande hare invallen te lande, is kennelik, dat sy niet wel doenelik zouden wesen, om dat Holland zoo zeer bevolkt, en met wateringen doorkorven is. Waar tegen niet strijd, dat de Gelderschen in den jare 1528 derfden 's Graven-hage plonderen, en dien beuit vervoeren konden; want toen beoorlogde de Graaf van Holland Uitrecht en Gelderland, als willende die conquesteeren (gelyk hy die Landen noch eindelik bequam,) sulks de Gelderschen moeten werden geconsidereert, als doen niet dan van den Stichtschen bodem een inval in Holland gedaan te hebben, ten tijde als Holland weinig bevolkt zijnde, door de onlangs Hoeksche en Kabbeljauwsche factien eenigsins machteloos, immers alle-

maar niet dan met schaade:

allesins wereloos, geworden was: door dien Keiser Karel alle den Hollandschen Adel en Krijgs-macht in zijne Italiaansche en andere buitenlandsche oorlogen gebruikte.

En is ter contrarie waarachtig, dat geheel Gelderland buiten Zutphen, en het Rijk van Nimmegen, voor Holland gantsch open legt; sulks men door Loevestein de geheele Bommelerwaard zoude konnen plonderen; ja dat meer is, zijn dijken doorsteken; en even dus zoude het wesen met de Tielerwaard en Betuwe: en het quartier van de Veluwe zoude altijds een inval en plonderaadje van onze scheeps-macht moeten verwachten: zulks dit oorlog Gelderland nadeeliger als Holland zijnde, in 't korte met een wederzijds heilsame vrede zoude worden geeindigt. Zo lange zy in vryheid zijn, en vermits de respective Geldersche steden, insonderheit *Nimmegen*, de voornaamste stad der Provintie, de soetigheit van eige regeeringe nu gevoelen, en de swaarte van het voorgaande juk des Heeren Stadthouders ofte Kapitains Generaal heeft geproeft, is niet gelovelik dat men aldaar lichtvaardiglik *een dwingend Hoofd* zal kiezen.

zulks dat niet gebeuren zal, gedurende een vrye Regeering.

Het *Sticht Uitrecht* aangaande, is kennelik, dat het een gansch open en in

Hol-

Holland ingewikkelt land is, bestaande purelik op den landbouw, en dat het aan de Lek en Zuider-zee palende, schijnt eenigsins Hollands commercie te konnen bekommeren, en de platte landen voor een groot deel te konnen verderven. Maar die daar tegen consi-dereert de groote Hollandsche scheeps-macht, zoude lichtelik begrijpen, dat de Lek en de Zuider-zee voor 't Sticht zoude konnen ten onbruik gemaakt werden: en dat Holland allesins door wateren gebroken zijnde, niet alleen veel meer hare ope landeryen zoude konnen plonderen; maar ook, om dat zy zoo diep in Holland inspringen, de selve absolutelik konnen eigenen, en dien-volgende ontblooten van hare be-ste landeryen. Daarenboven is zeer con-siderabel, dat alle de Stichtsche steden gansch weereloos zijn, zonder eenige apparentie van oit te zullen worden ge-fortificeert: want Amersfoort, Rhee-nen, Wijk en Montfoort, zijn alleen niet machtig die onkosten te dragen, en de stadt Uitrecht zal zijn finantien niet willen besteden, om Steden te fortifi-ceeren die daar na van Uitrecht min de-pendeeren; ja misschien, die wereloose stad Uitrecht des te meer in alles ver-ongelijken zouden. Want zeer wel dient men

De Provintie van Uitrecht is gantsch weereloos;

en zal het altijds blyven:

Digitized by Google

men te weten, dat die langwerpige vierkante landſtadt Uitrecht, van alle groote rivieren en zee ontbloot zijnde, altijts zeer koſtelik om te fortificeeren en te bewaren zal weſen: en even of dit niet genoeg was, om die machtige Stad in den toom te houden; zoo hebben hare *Biſſchoppen* van ouds toegelaten, even buiten de poorten huizen te bouwen; en daar uit zijn ontſtaan, op alle hare conſiderable advenuen, die vier *zeer groote voorſteden*, door welke alle hare fortificatie te ſchande wert gemaakt. En hoewel een ieder zeer lichtelik kan zien, *dat dit de ordinaire konſt is der Hoofden eener Republike*, om een ſterke ſtadt te ſwakken; zoo is nochtans daar na, als men 't geluk heeft van een volkome vrye regeering, geen raad om het zelve te beteren. En dienvolgende zal ik beſluyten, dat het Sticht gantſch wereloos zijnde, tegen Holland noit in oorlog behoorde te komen. En vermits Hollands intereſt ook is altijts vrede te ſoeken; dat alle rijſende vonken van oorlog haaſt zouden werden geſmoort, gedurende een *vrye Regeeringe*: en vermits de machtige *Stad Uitrecht*, gedurende de laatſte oorlogen tegen den Koning van Spanjen, meer als eenige Stad in Nederland, heeft gevoelt de menig-

zulks het noit Holland beoorlogen zal.

vul-

Digitized by Google

vuldige usurpatien der Kapitains Generaal ofte Stadhouders op hare wettige regeeringe: zoo is gantsch geen apparentie, dat zy lichtelik zal resolveeren hare vrye regeeringe, door het kiesen van soodanig *Hoofd*, te ontzenuwen.

Indien die twee Vasalle steden van een Premier Noble *in* Zeeland *dependent. blyven, zo is Holland niet alleen door* situatie, *maar ook door* interest van Regeering, *byna gantsch van Zeeland afgescheiden.*

Zeeland aangaande, is kennelik, dat het bestaat in zeer vruchtbare, volkrijke, door machtige zee-stroomen van alle hare gebuuren afgescheyde Eilanden, en dat het daarenboven verscheyde steden en sterkten, leggende op den bodem des Generaliteits in *Vlaanderen* en *Braband* in zijn gewelt heeft weten te bekomen: zulks het zich selven schijnt tegen alle sijne gebuuren, met sijne eige krachten, seer wel te sullen konnen beschermen: en dat daarenboven de twee goede zeehavens in *Walcheren*, *Vlissingen*, en *Veere*, zeer wel leggen om de Hollandsche negotie naar de West, met hare zee-rooveryen, te incommoderen. Maar hier tegen is ook waarachtig, dat *Middelburg* en *Vlissingen* veel koopmanschap ter zee drijven, en dat die van *Zierickzee* en *Veere* sich veele met de visscherye ter zee geneeren: alle het welk door de groote Hollandsche macht ter zee terstont soude werden geruïneert, het welk by haar van veel meer gewicht zoude wesen, als by ons hare kapery: daarenboven

boven heeft Holland, door *Bommené* een vaſte voet op *Schouwen*, waar door dat geheel Eiland zoude konnen in zijn koſtelike landbouw verdorven werden. *Goes* zoude immers geen voordeel uit dien oorlog konnen trekken, en zoude de Hollandſche ſcheeps-macht niet konnen afkeeren, als die genegen was haar land te plonderen, ofte haren oogſt te branden; en ter contrarie, ſchijnen de Zeeuwſche eilanden geen genoegſame ſcheeps-macht te hebben om in Holland te derven landen, en het zelve te plonderen. Zulks ik meen, dat, gedurende hare vrye regeringe, een ieder haaſt roepen zoude *Nulla ſalus Bello*, Vrede is beſt ten wederzijden. Maar lichtelik zal iemand zeggen, dat de Heer Prins van Oranjen door de ſteden Vliſſingen. en Veere, en miſſchien ook in het toekomende, door *premier Noble* te zijn, of, om beter te zeggen, door een nieuw geſingeerde Qualiteit, alleen in plaatſe van alle den Adel, eerſt te ſtemmen op alle Vergaderingen van Staten, en in alle Collegien der Provintiale Regeeringe, bezit de eerſte en de twee laatſte ſtemmen: zulks hy drie onder zeven adviſen uitmakende, moet werden geconſidereert, genoegſaam die geheele Provintie te zullen beſtieren; en dat dien-

vol-

volgende, niet zoo ſeer in conſideratie komt, het wel-en qualik-varen der gemelde Provintie, 't zy in vrede, 't ſy in oorloge, als wel het intereſt van zoodanig machtig Heer ſoo groote influentie in de Zeeuwſche Regeeringe hebbende, dat hy machtig ſoude weſen zeer ſchadelike reſolutien en ſaken uit te voeren waar op ik niets kan antwoorden, dan dat des niet te min uit het voorgaande blijkt, dat Holland het Zeeuwſche geweld ſeer wel zoude konnen afkeeren.

Hoewel ten argſten gaande, Holland het Zeeuwſche gewelt zeer wel ſoude konnen afkeeren:

Wegens de geconqueſteerde Landen in Vlaanderen, en omtrent den Rijn en Maſe, is kennelik, dat ſy van Holland ſoo ſeer geſcheiden, en onderling ook ſoo ſeer verdeelt zijn, dat zy Holland gantſch niet zouden konnen beſchadigen. En wat belangt onſe frontieren tegen Braband, is kennelik, dat ſy ſoo wel zijn gefortificeert, dat zy door de Steden des Generaliteits niet ſouden konnen werden ingenomen, en daarenboven zijn wy door de Maſe, Biesbos, en de zee-gaten ſoo wel van Braband geſchieden, dat wy van die kant nooit ietwes moeten vreeſen, ſchoon genomen die Steden rebelleerden, ja afvielen tot den Koning van Spanjen.

en de geconqueſteerde Steden zouden Holland noch min konnen beoorlogen:

Zulks Holland alleen, tegen alle zijn

naburen, in het particulier geconfidereert wesende, gewisselik en seer wel soude konnen bestaan.

zulks Holland tegen alle bestaan kan.

CAP. XLII.

Dat Holland gantsch ongefortificeerde Steden blyvende behouden, en alleenlik met Uitrecht vereenigt zijnde, zich zeer wel tegen alle Potentaten dezes werelds zoude konnen beschermen.

Tegen het allerquaadste gevals dat ooit zoude konnen gebeuren, zoude Holland, met Vitrecht gevoegd zijnde, zeer lichtelik konnen voorzien.

MAar ik sal nu een geval nemen, het ergste dat soude konnen gebeuren, namentlik, dat de Regeerders der groote Hollandsche steden sullen hebben versuimt, ieder hare eigen Stad in posture van defentie te stellen, en dat de Staten d'andere mindere Hollandsche Steden ofte Adventen niet sullen hebben gefortificeert. Als mede sal ik presupponeeren, dat de Regeerders der Provintien Gelderland, Zeeland, Vriesland, Over-Yssel en Groeningen, soo onvoorsichtig en boosaardig sullen wesen, dat sy sullen kiesen een, en deselve Stadhouder en Kapitain Generaal hunner Republiken, en dat de Gedeputeerden ter Generaliteit sullen aanspannen

nen met dat eminent Hooft, om het zelve te maken Heer der gemelde Republiken, en dat desselfs blinde ambitie alzoo groot zal wezen, als die van *Lodowyk Sforza*: zulks hy met eenige conquesteerende Sweedsche krijgs-macht, ofte eenige andere zich voegende, zouve trachten Holland schielik in zijnen boezem te brengen een machtig vyandig heir, om dus Holland te dwingen, en onder zich te verdeelen: en des niet te min zoude ik trachten te bewijzen, dat *Holland* eenige voor-zorge doende, zeer wel tegen alle dat geweldt zoude konnen bestaan.

Maar werd om kortheids wille verzwegen hoe.

Maar ik zal, om kortheids wille, alleenelik zeggen, dat de twee Provintien, namentlik *Holland* en *Uitrecht*, in weinig tijds, en met weinige kosten, in zoodanigen sterkte en posture van defensie tegen alle geweld zouden konnen werden gebracht, dat het, menschelike wyze gesproken, onmogelik zoude zijn: die door eenige macht van buiten te overweldigen, en zoude die *positie* konnen werden gesterkt met het gevoelen van den Heer *Prins Willem de oude*, die ik voor dezen of gelezen, of verstaan hebbe, altijd van dat oordeel geweest te sijn, en ook daar op met de ervarenste *Ingenieurs* van die eeuwe enige projecten gemaakt

Digitized by Google

te hebben : hoewel ik anderſins het zelve ſeer particulierelik zoude konnen aanwijſen, als mede dat het ſelve wel driemalen minder zoude koſten, als eene belegeringe van *'s Hertogenboſſche*, en dat het zeer weinig om te onderhouden ofte te bewaken zoude vereiſchen.

En Uitrecht *is onafſcheidelik gekoppeld aan Hollands intereſt, en door* ſituatie *en door* Regeeringe.

Eindelik zal miſſchien iemand zeggen, dat hier werd gepreſupponeert, dat het Sticht, ofte ten minſten *de Stadt Uitrecht*, zich altijd met Holland ſoude voegen, en dat nochtans ſoude konnen gebeuren, dat die Stad met onſe vyanden ſoude aanſpannen om Holland te ruineeren. Waar op ik beken, *Si cælum rueret, multæ caperentur alaudæ*, dat alle die dingen wel mogelik zijn; maar dat het een groot mirakul ſoude weſen, indien alle de ſelve quamen te gebeuren; immers is niet waarſchijnlik, dat de ſtad Uitrecht, *een vrye Regeeringe* genietende, ooit Holland beoorlogen ſal : want de intereſten deſer twee *Provintien* oneindelik door onderlinge gemeene ſchade en baat aan een ſijn gekoppeld; en daarenboven heeft die machtige ſtad ſich van ouds ſoo qualik met *een-hoofdige regeeringe* bevonden, dat zy altijds goed *Hoeks* is geweeſt, en meer als eenige andere, na een vrye regeeringe heeft getracht, *niet konnende ofte willende*

de haren nek buigen onder het juck der Bisschoppen, Heeren, ofte Stadhouders; gelijk kennelik is, dat de inwoonders daar door alleen de naam van *Muitemakers* hebben verkregen: want die met *Geestelike* of *Wereldlike groote Heeren* gemeene kersen eet, moet lijden dat sy de grootste kiesen, en hem met de steenen schieten; of indien hy sich daar tegen steld, werd hy als een *ketter* geexcommuniceert, en als een *meuitemaker* gestraft: en eindelik is het Sticht in sich selven soo weereloos, dat voor het selve, na alle menschelike schijn, geen gewenster saak, als soodanige fortificatie, soude konnen voor-vallen. En vermits in geen Staat deses werelds soodanige sekerheid is, dat niet eenige onsekerheid soude overblijven, soo dunkt my, dat ik alrede met soo vele redenen heb bewesen, dat Holland op sich selven, tegen alle sijn nabuuren, soude konnen bestaan, dat men het selve nauweliks van eenigen Staat ter wereld met meerder sekerheidt soude konnen bewijsen. En indien hier noch eenige twijffeling mochte overig wesen, soo sal ik trachten de selve in het volgende Capittel wech te nemen.

zulks eindelik beslo-ten werd, dat Holland veel beter als andere Staten *of* Potentaten, *op sich zelven sal konnen bestaan met* een vrye Regeeringe.

CAP. XLIII.

Dat ieder groote Hollandsche Stad, wel gefortificeert wezende, zich zeer wel tegen alle geweld van buiten soude konnen beschermen.

Volgens de gemene maxime der Politiken *zoude ieder groote Hollandsche Stad op sig selven konnen bestaan.*

NAmentlick, ik sal trachten te bewijsen, dat ieder groote Hollandsche Stad, niet min als alle andere Republiken, uit een Stad bestaande, tegen alle Potentaten deser wereld, soude konnen bestaan.

Waar toe ten eersten in consideratie komt, dat by den Politiken is een regul, dat *alle groote Steden, die een belegering van een geheel saisoen konnen afwagten en uitharden, onwinbaar moeten geagt werden*, om dat sy den beleggers, als alles wel soude gelukken, de kosten der belegeringe geensins souden konnen vergelden, en dat men die selfde macht en onkosten met veel meer nuttigheyd en gewisser vrucht kan doen tegen Steden, die soo machtig noch soo wel niet gesterkt sijn.

het welk met goede redenen bewezen werd waaractig te zijn.

Boven dien werd daer toe seer *groote krijgsmacht* en *finantië* vereischt, die seer selden by *Monarchen* werden gevonden, alsoo de Hofhouding en de Financiers

ciers alle inkomen 's Lands consumeeren: en zeer zelden vind men zoo *dwaze Republiken* ('t en zy met *een dwingend Hoofd* voorzien) die zoo schadelike conquesten willen doen: want *een ongeloovelike groote krijgsmacht* van nooden is, om zoodanige groote Stad te besluyten; en terwijle men de zelve aan d' eene zijde met groote macht bevecht, kan sy aan de ander zijde soo wreedelike uitvallen doen, dat geen wachten in de *aproches* ofte *redouten* daar tegen konnen houden: zulks geheele legers daer door konnen werden vernietigt. En eyndelik als alles zoude ten besten gaen, is waarachtig, dat met geweld over wallen te klimmen, veroorsaakt zeer groote disordre onder de overwinners; zulks zy in groote Steden met die groote krijgsmacht, die men ten dien einde inde *plaatsen d' armes*, ofte omtrent de bressen als troepen de reserve houd, seer lichtelik konnen werden te rugge gedreven. Zulks het daar gemeenlik op *uithongeren* aan komt; en vermits de beleggers swarelik groote Steden omgraven, en noch min die wijde *circumvallatien* tegen een groote volkrijke Stad beschermen, en haar leger voeden konnen, soo langen tijd als tot uithongeren van nooden is; soo sült men meest alle die hardnekkige be-

beleggers smelten, en die moedige Heiren vernietigen: ja dat meer is, de naburen werden gemoenelik zeer jaloers, *Hodie tibi, cras mihi*, over zoo considerabelen gevreesden aanwas des Conquereurs: zulks by verloop van tijde, zeer lichtelik eenige hulp komt van daar men die minst had gewacht, volgens het spreekwoord: *Interea fiet aliquid, chi ha tempo ha vita*, Tijd gewonnen veel gewonnen. En voorwaar *Vitæ alterius Dominus quisquis contemtor suæ*, C. *Tac.* het leven aller menschen steund op deze *Politike* maxime, *dat niemand zich selven zal willen verderven om een ander te ruïneren*: sulks het contrarie van dien in de groote Hollandse Steden niet behoorde te werden geloofd en gepractiseerd, om sich gedurigh wereloos te maken en te houden, Welke *Politike* Regul, *dat alle groote Steden die een belegering van een geheel saizoen konnen uithouden, moete werden geconsidereert op haar selven in der eeuwigheid te konnen bestaan*, allesins door de ervarenheid werd bevestigd: nademaal noch heeden *oneindelik veele Republiken uit niet meer als eene Stad bestaande, eenige honderd jaren tegen alle hare vyanden hebben konnen subsisteeren*, hoewel onder de zelve zeer veele maar *tollement*

Als ook met de ervarentheid *en veele* exempelen.

quelle-

quellement ſus en zo gefortificeerd, en andere ſterkere van zeer geringe grootheid zijn. Ia dat meer is, onder de ſelve zijn verſcheide noch *groote*, noch *gefortificeerde* Steeden, die nochtans door hare *eige Regeering*, en andere omſtandigheden ofte menſchelike toevallen, ſeer lange beſtaan hebben. Voorwaer *dus ſterk werd men, als mijn zijn eige meeſter derf wezen, en de Inwoonders beginnen te kennen de kragtē eens volks, dat voor ſijn vryheid vechten wil*, als mede *de zwakhen wanckelbaarheden der Monarchale oorlogē*, waar door *de Republiken* de groote *Monarchale Heirleegers* te ſchande maken, of wel de groote revolutien, die de Monarchen door hare veldſlagen onder malkanderen geduriglik veroorzaken, al ſtille zittende aanzien. Dus hebben noch onlangs, gedurende die groote verwoeſtingen van Landen en Steden der zeer machtige Cheur- en Rijks-Vorſten, genoegzaam alle de vrye Rijks-ſteden, als *Frankfort*, *Straasburg*, *Ulm*, *Norenberg*, *Broſlauw*, *Lubek*, *Hamburg*, *Breemen*, *Colen*, *&c.* zich zeer wel geconſerveerd tegen den *Keiſer*, *Hiſpanien*, *Vrankryk*, *Zweeden*, *&c.* behalven dat onnozele *Straalzond*, 't welck warelik onwinbaar zijnde, *terrore Panico*, uit vreeze der victorieuze Keiſerlike wapenen,

der vrye *Duitſe* Rijks-ſteden.

nen, quansuis protegeerend Zweeds guarnisoen in nam, maar warelik van den rook in het vier sprong. Dus hebben sich seer wel eenige honderd jaren naar een geconserveerd tegen Oostenrijk, Hispanien, Vrankrijk, Savojen en Bourgondien, alle die geringe *Zwitserse Republiken* en *Steden*, namentlik *Zurig*, *Bern*, *Baxel*, *Schaffhuizen*, *Friburg*, *Lucern*, *Solothurn*, *S. Gal*, &c. ja ook dat anderssins swakke *Geneven*.

en der Zwitserse Cantons.

Dus subsisteerd seer wel door sijn goede fortificatien tegen den Paus, Genua; tegen den Hertog van Toscanen, en den Koning van Hispanjen als Hartog van Milanen, dat kleine *Lucca*, 't welk niet boven de 24000. menschen in heeft.

als ook met de Italiaanse Republiken;

Dus subsisteerd seer wel, tegen den Grooten Turk, Oostenrijk en Venetien, dat kleine *Ragousa*, niet boven de 2000. treden in het ommegaan groot sijnde.

en met dat kleine Ragousa,

En het en is niet vreemt, dat men dusdanige ongelooflike vruchten eener vrye Regeringe siet; want *meester te mogē zijn van zijn eigen zelf*, *en* in gevolge van dien *te mogē voeden*, *kleden*, *wapenen en beschermen zijn eigen ligbaam*, *dat men altijd ongeveinsdelik liefd*, *en na zijn uiterste vermogen*, *besorgende bescherming*,

is waarlik een oneindelik voordeel boven de slavernye, al waer een Heer een ander mans leven, gezondheid, securiteit, bezorgt ofte verwaerloost na zijn eigen welgevallen.

En indien dit waarachtig is, gelijk het klaarlik blijkt, so dunkt my dat men niet alleen alle onse *groote Hollandse Steden*, die aan *Zee-havens*, ofte *groote Rivieren gelegen zijn*, voor gants onwinbaar behoorde te achten, indien sy sich eenmaal in *postuur van defentie* stellen, en hun Inwoonders doen geloven konnen, *dat haar eigen krachten genoegzaam zijn, om alle uitheems geweld af te keeren.* *En veel beter als alle de voorgemelde, zouden de Hollandse Steden konnen subsisteren* Maar my dunkt by gevolge ook seer klaar te wesen, dat alle onse *groote Land-Steden*, als *Haarlem*, *Delft*, *Leyden*, *Alkmaar*, *&c.* sich tegen alle geweld van buiten seer wel souden konnen beschermen, met een *vrye Regeering*, indien sy niet versuimen sich selven in een goed postuur van defensie te stellen.

Namentlik, alle die Steden leggen in een climaat so kout, dat het onmogelik is aldaer *een winter-leger* te houden: ook leggen sy niet meer dan een mijl ofte ander-half van Zee, in lage vlakke Landen, die men des winters meest alle kan laten *onderloopen*, sulks de selve Steden seer lichtelik souden konnen *en dat zy zeer groote naturelike voordeelen hebben.*

werden

werden geſortificeert; en menſchen die de fortificatien zouden konnen beſchermen, zijn hier in overvloed, namentlik zeer veele Ingeſetenen en omleggende boeren. Dit zijn de *Naturalia*, naturelike vordeelen, die met geen zorge ofte geld te bekomen ſijn; maar alle de reſt hangt van de goede voorſorge der Regeerders, die mijns bedunkens ontrent de volgende ſaken gedurende hare vrye Regeringe behoorden beſig te ſijn, ſonder eenigen tijd te verſuimen; want *chi a tempo non aſpetti tempo*, die tijd heeft en tijd laat glyen, ſal ſijn leven niet bedyen. Indien haar hier naa een Stadhouder ofte Kapitain Generaal wierd opgedrongen, ſoo ſouden ſy miſſchien, indien ſy dat wilden beſorgen, daar over ſijn ongunſt te vreſen hebben.

Zulks de Regeerders moeten bezorgen de Voor-ſteden *te beletten.*

Voor *eerſt* is kennelik, dat *Voor-Steden* in vredens tijden alle voordeelen des Stads genietende, en geen laſten dragende, moeten werden vergeleken by *uitwaſſen* die veel voedſel na ſich trekken, den menſchen ſeer beſwarelik en nergens toe nut ſijn, als mede ter contrarie dat de ſelve in oorlogs-tijden nietwes tot defentie contribuerende, maar de Steeden daar door gemeenlik ingenomen werdende, moeten werden

ver-

Digitized by Google

vergeleken by *kankers*, die men niet dan met perikul sijns levens, groote moeiten en smerten, kan men den swaarde afsnyen, ofte met den viere verbranden, tot welke extremiteiten men gemeenelik niet wil komen dan als het te laat is: sulks men te recht seggen mag, dat het een noit genoeg geprese maxime is, daar de Regeerders alle buitegebouwen, onder wat deksel het ook zy, beletten.

Maar altijds ledige plaatsen binnen de Steden te houden.

En dienvolgende behoorde *de tweede zorge der Regeerders* te wesen, hare Stad tijdelijk en na aanwas van Inwoonders ofte neeringe te vergrooten, en gedurig vele leedige plaatsen ofte erven binnen hare wallen te hebben, tot alle publike gebruiken en onverwachte voorvallen, 't sy in vrede, 't sy in oorloge; als mede om in tijde van aanstaande belegeringe te konnen bergen *de omleggende Boeren, met haar vee, voeder, gewassen en brand*, die, ingevalle van belegeringe, tot het graven (regen, wind, koude en hitte gewoon sijnde) seer considerabele diensten konnen doen; en alle het omleggende Land van alles ontblooten souden voor den vyand, die andersins ter contrarie door dit alles ghesterkt sijnde, ons langer op den halse soude blijven leggen, en misschien uithongeren

ten konnen. En daarenboven soude door die *maxime* de huis-huur altijds laag blijven tot een onuitspreeklik voordeel der gemelde Steden in vrede, als wanneer alle neeringen seer onkostelik souden konnen werden gedaan, en alle ingesetenen seer gesonde, gemakkelike en vermakelike huisen souden konnen bewonen.

En de Steden wel te fortifi*ceren.*

De *derde zorge der Regeerders* behoorde te wesen, hare Steden met goede wallen en flankeringen te omringen, die met groote poorten, bequame Corps des Gardes in de selve, als mede omtrent ydere poort met een bequame place d'armes te versien, en in het midden des Stads omtrent het Stadhuis, waar van alle viguenr en kracht over het gantsche lichaam des Stads moet werden gespreit, een Generaal of groot Corps des Gardes en place d'armes, om aldaar eenige duisend mannen in ordre te houden, en te konnen doen marcheren, daar het dienstig soude mogen wesen.

Als mede met noodwendige middelen *ter* defentie en offentie *te voorzien.*

De *vierde zorge der Regeerders* behoorde te wesen, om *wapenhuisen* te bouwen, en die met der tijd te voorsien, met alle so defensive als offensive *wapenen*. Want misschien sijn in yder groote Stad wel honderd en vijftig stukken

ken geſchuts met wapenen voor tien-
duiſend mannen dienſtig. Schoppen, houweelen, wagens, ſparren en deelen ſijn in ſo een gevalle ook nodig: als mede publike gebouwen tot *vivres*, koren en turf. Dit alles eenmaal gemaakt ſijnde, ſoude met ſeer kleine onkoſten konnen werden onderhouden: maar *vivres* ſijn verderflike waren, *kooren* werd met groote onkoſten bewaard, van *turf* ſoude men ſich genoegſaem altijd uit het omleggende Land in het korte tegen een aanſtaande nood konnen voorſien: ſulks in tijde van vrede ſchijnt genoeg te weſen de *ſchuuren* te hebben, die men den Ingeſetenen tot ſeer geringe huure latende, veeltijds uit eige inſichten met koren ſoude ſien vervuld; nademaal de Hollandſe koopmanſchap en geringe intereſten gevoegd by de vrye *ſolder-huren*, miſſchien ſouden veroorſaeken, dat veele Rentiers by lage markten van granen, hare penningen, met hope van winſt by volgende opſlag, daar aan ſouden beſteden.

Mitsgaders de rijke Ingezetenen *gedurig in de wapenen te oeffenen*

De *vijfde ſorge der Regeerders* behoorde te weſen, hare rijke Ingeſetenen wel in de wapenen te oeffenen; want die heeft men in tijde van nood altijds gereed: en zouden de rijke Inwoonders ſonder ſoldie getrouwelik dienen,

om

om een wettige Regeeringe nevens hare dierbare vryheid, en alle andere particuliere goederen, stantvastelik tegen alle in- en uitheems geweld te beschermen: de arme Ingesetenen soude men by oorlogs-tijden in geringe soldye nemen, en die dus de genegentheid als mede de kracht, om oproer te maken, benemen konnen, als men haar geen dan vertrouwde rijke borgers tot officieren gaf.

Eindelik eenige doch weinige penningen in vorraad te vergaderen.

De zeste en *laatste zorge der Regeerders* behoorde te wesen, om eenige doch weinige penningen in voorraad te houden. En vermits gewisselik eenige indachtig sijnde des gemeenen gevoelens, *pecunia est nervus belli*, by 't geld is de kracht des oorlogs, seer verwonderd sullen wesen, dat ik dese sorge stelle voor de laatste en dat ik daarenboven recommandeere, niet dan weinige penningen in voorraad te houden: so vind ik my verplicht te seggen, namentlik de maxime, by 't geld is de kracht des oorlogs, is noit waarachtigh, dan daar alreede alle defensive en offensive middelen zijn: want een ieder weet dat het wapenloose goudt niet kan werden beschermt, als met dat van sich af-bijtend yser: en dat groote weereloze Finantien, alle vyanden van buiten, en oproer-

roermakers van binnen tot plonderinge aanlokken. Immers heeft die maxime zelden eenige plaats, dan om heirlegers te velde in belegeringen, ofte in voordelige poſten hare vyanden te konnen uitharden, en daar na als die wijken te ſlaan. Maar in Steden heeft die maxime ganſch geen plaats, ten zy men zich alrede voorzien heeft van 't gunt waarom men geld verzamelde. En vermits in Regeringen van zoo weinig menſchen, *I denari ſono moſche; Facile hærent manibus tractantium*, het geld zo dikwils gemeten en geſtreken werd, en zoo veel aan de maat en ſtrijkſtok hangd, als 't den Regeerders geliefd; zoo moeten de goede Regenten boven al zorge dragen dat de penningen dadelik werden beſteed aan 't gene men nodig heeft tot een eeuwig welvaren, gemak en cieraat des Stads; eer zy door de vingeren druipende in de blauwe zak geraken: En als men dit alles verkregen heeft, dan is eerſt de tijd geboren om ſchatten te vergaderen: want in tegenloopende tijden en onverwachte voorvallen, is geld, alle 't gunt men vergeten heeft, ofte in geruſtige tijden ondienſtig heeft geacht te wezen. Maar op groote ſchatten behoorden deze Steden noit te denken, alzo dat altijds

Q zoude

Digitized by Google

zoude veroorzaken, die zwaare impoſten en ſchattingen die de Regeerders van een Koop-ſtad, beſtaande in een klein getal, zo hatelik zouden maken, dat zy door zodanige laſten, wanneer die buiten nood werden opgelegt, perikul ſouden loopen uit de regeeringe geſchopt te werden: want als ſy op haar eige defentie ſteunden, ſouden ſy met ſoo kleine impoſten konnen beſtaan, als alle andere Republiken; en ſeer wel dienden ſy te weten dat vele Republiken tegen ſeer machtige naburen, ſonder eenige impoſten; eenige met ſeer weinige; doch geen ter wereld oit met ſo groote, als nu in de Hollandſe Steden geheven werden, hebben beſtaan. *Zulks het een mirakel uit den hemel zal wezen*, indien dat lange kan duuren, in Stéden die niet van haren vaſten bodem ofte ſituatie konnen, maar van die loſſe koopmanſchap, en 't onſeker vertier der Manufacturen, moeten leven en ſubſiſteeren.

Om goede Alliantien *hoeft men niet bekommerd te zijn.*

Eindelik ſoude men by alle het voorgaande konnen voegen, dat de Regeerders behoorden te ſorgen, om goede *Alliantien* te maken met eenige *naburige Steden*, dien meeſt aan haar behoud gelegen is; maar als de ſaken dus leggen, pleeg men ook ſonder voorgaande

gaande *Alliantien* geholpen te worden; en als het anders gelegen is, zoo verkrijgd men voor alle zijn' zorge en onkosten, niet dan *woorden*, *schrift* en *zegel*, dat allesins krachteloos is en gebogen werd, naar dat het de machtigste, of die buiten nood is, geliefd te drayen. Immers hebben alle groote Hollandse Land-steden door hare nabyheid eenige gemeenschap met de *Noord-zee*, en dienvolgende zouden zy in den uitersten nood ook eenige hulp uit dien hoek verwachten konnen, en als zy 't eenigsins wel mesnageerden, zoude altijds de eene ofte de andere Hollandse Stad aan een *Zee-haven* gelegen, haar toegedaan zijn, om het verzenden der waren, die zy uitleveren, tot zich te trekken. Maar in allen gevalle, is den Regeerders geraden, zich zo wel te voorzien als of zy van niemand ter wereld zouden werden geholpen, het welk uit het voorgaande blijkt, wel doenlik te wezen. En dienvolgende dunkt my door het boven gededuceerde overvloediglik te hebben bewezen, *dat iedere groote Hollandse Stad niet min als alle andere Republiken uit eene Stad bestaande, zich zeer wel tegen alle Potentaten dezes werelds zoude konnen beschermen.*

Want die jalouzie veroorzaakt die van zelfs.

Zulks eindelik besloten werd, dat yder groote Hollandse Stad zeer wel op zich zelven bestaan kan.

 CAP.

CAP. XLIV.

Hollands Interest geconsidereert ten respecte van alle zijne Naburen in het generaal.

***Holland moet zich in* posture van defentie *stellen*;**

DIenvolgende zal ik in 't korte van *Holland*, ten respecte van *alle zijne Naburen* in het generaal, zeggen, *dat kennelik de Frontieren behoorden te werden gefortificeerd*, en voorzien met alles dat tegen een overval van buiten noodig is. En boven al, behoorden alle die machtige Steden zich in posture te stellen om een beleg van een jaar te konnen uitstaan: dan zoude men de zelve genoegzaam onwinbaar mogen achten, immers ten minsten sterker als zoo veele Republiken, van enkele Steden binnen 's Lands en in heuvel- ofte berg-achtige situatien, en dienvolgende niet zoo wel sterk te maken, gelegen zijnde. Als by exempel alle de vrye Rijks-steden, de Zwitserse Cantons, Geneve, Ragouza, Luca, ja zelfs die overheerde Steden Parma, Mantua, Modena, die door hun eigen Princen eenigsins krachteloos moeten zijn; want het een mes houd het ander in de schede; en in dezen zin is waarachtig, dat twee quade

hon-

Digitized by Google

honden malkanderen niet bijten, maar dat de goede tandelooze altijd van de quade honden gebeten werden.

Zijn navale macht ſterken;

Ten *tweeden*, is kennelik, dat onze wereloze viſſers en koopvaarders gedurig tegen alle onze naburen ter zee moeten werden bewaard door een *zeer groot getal oorlog-ſchepen*; want indien dit wel waargenomen werd, zullen niet alleen de zee-rovers de zee moeten ruimen, maar zullen ook alle andere Staten en Rijken zich veel meer onthouden van eenige particuliere bezwareniſſen den Hollandſe koopluiden en ſchippers op te leggen: om de ſchade van haar eigen navigatie en commercie voor te komen, de welke haar door onze oorlog-ſchepen aangedaan zoude konnen werden.

Geen oorlogen, zelfs niet tot afſchaffing van Tollen, voeren;

Ten *derden*, en moeten wy nooit om eenige generale *tollen* eenigen oorlog aanneemen, want *die remedie voor Holland altijds erger zal zijn als het quaad.* Maar ſchijnd het zelve veel bequameliker te konnen werden gebetert met diegenen die in die *tollen* werden verlicht, alhier zoo veel te bezwaren als onze koopluiden en ſchippers aldaar buyten 's Lands bezwaard werden. In allen gevalle bevind men doorgaans dat die exceſſive tollen zich van zelfs redreſſee-

ren, ofte dat de negotie in die bezwaarde waren even zo wel gaat als van te voren; want indien door die tollen de koopmanſchap in die waren werd belet, zo voeld de geen die de tollen heeft verzwaard, terſtond zo groote ſchade, dat hy van zelfs genoodzaakt werd die tollen te verlichten.

Hier van heeft men oneindelik veele exempelen; want de hiſtorien zijn vervuld met oorlogen die men te vergeefs heeft gevoerd over verhoogde tollen; die de eige opſtelders daar na van zelfs hebben moeten afſtellen.

de Staten van Europen niet ballanceren; *en waarom.*

Ten *vierden*, is noch een veel grooter dwaasheid dat de Hollandſe koopluiden, of Staat op koopmanſchap geſondeerd, uit vreze van een ongemakkeliker oorlog, hier na zich willen moejen *met de Staten van Europen te balanceren*. Want indien wy, volgens het intereſt van onzen Staat, aan en tegen een yder zeggen, *Da pacem Domine in diebus noſtris*, Heer geef ons vrede in onze dagen, Beſſer iſt fried mit beſwerligkeit / denn krieg mit eitel gerechtigkeit / zo zullen die in nood zijn, lichtelik van een anderen Staat geholpen werden; en ten quaadſten gaande, *zouden wy met ſtilzitten onze finantien en ſterkte te lande en ter zee zodanig verſterken en verbeteren, dat niemand*

ons

Digitized by Google

ons lichtvaardiglik, maar wel andere zwakkere naburen, zoude aantasten. Daar wy nu ter contrarie onze finantien gewisselik ruineeren, en ons allesins zwakker maken, niet wetende of wy die ongemakken, die wy ons moedwillig op den halze halen, altijds zullen te boven komen. En zwakker door onze eige baldadigheid geworden zijnde, zo konnen wy, na die bovengeworstelde ongemakken, des te lichteliker door onze zwakheid tot andere vervallen en overweldigd werden. Voorwaar alle goede Medicyns, *una salus sanis nullam potare salutem*, ontraden altijds, uit vreze van toekomende ziekten, ten tijden van gezondheid, medicynen te gebruiken; zeer dikwils haalt men daar door alleen ziekten en de dood op zijnen halze, die men anderssins met temporiseeren, *chi ha tempo ha vita*, zoude hebben ontgaan. En in allen gevalle verzwakken de medecynen het lichaam, en het gedurig gebruik der zelver verkort gewisselik des menschen leven. Want *indien Holland wel op zijn defentie staat, zal het van geen Potentaat ter wereld konnen overweldigd werden;* maar met over alle te lopen bluschen een brand uit vreze dat hy tot ons over sla, teeren wy ons lighaam allengs gewisselik uit; en dat is de eenige weg, door de wel-

Digitized by Google

ke wy van zelfs geruineert werden konnen.

In het korte, Holland is zo machtig, dat het van niemand als van Engeland, zich zelven willende verderven, kan werden geruineerd. Zulks men wel te recht mach zeggen, dat Holland, uit vreze van oorloge een oorlog aanvangende, altijds uit vreze van den rook in 't vier zal springen; zonder dat deze dwaasheid eenigsins kan werden geexcuseerd, door de goede maxime die men hier in 't begin der troublen heeft gehadt, *Pace dubia bellum potius*, Het oorlog is beter als een onzeekere vrede. Want vermits wy doen oorlogden tegen onzen eigen Prince van den Lande, was 't zeker, dat alle vrede, hoedanig die ook zoude zijn geweest, de Staten dezer Nederlandse Provintien zeekerlik zoude hebben ontwapend en machteloos gemaakt. Waar tegen de Koning van Hispanien, Prince dezer Landen blijvende, en ten minsten in alle zijne andere Landen mogende aanhouden eenige krijgs-macht, zich t'allen tijden boven alle beloften, eed en zegel zoude hebben konnen maken absolut Heer dezer Landen, en straffen naar zijn welbehagen, alle die hem te voren het hoofd boden; *maar dewijl,* Gode zy lof, *de Staten*

Dat Hollands Interest, sedert de zwakheid des Koningrijks van Hispanien, gansch veranderd is.

ten van Holland, ook in tijde van vrede, nu alleen alle de macht van 't Land behouden, en de zelve, beter als in oorlog, zonder bekroon van iemand, konnen stieren naar haar wel-gevallen; zoo is ter contrarie in alle manieren nu waarachtig voor Holland, *Bellum pace dubia pejus & malorum omnium pessimum*, Het oorlog is veel arger als een onzekere vrede; en onder alle schadelike dingen is voor Holland geen schadeliker als het oorlog: want oorlog het schadelikste zijnde, dat komen kan, is een onzekere vrede quaad, om dat 'er een oorlog uit gevreest werd. *Of een onzekere vrede arger is als een oorlog.*

Maar iemand zoude misschien wijder vragen, dewijl de vrede voor Holland zoo noodzakelik is, of men uit een groote begeerte tot een zekere vrede niet behoorde een ander het oorlog aan te doen? Waar op ik antwoord, indien men considereert de gedurige veranderingen dezes werelds, voornementlik in Europen, en dat wy door de commercie gedurig met allen volkeren te handelen en te schiften hebbende, voor een zeer vaste en generale maxime behoorden te hebben, dat een verzekerde vrede voor Holland is *Ens rationis*, *chimæra*, een droom, een versiersel, en dat die daar mede speelen, zijn Sirenen, Meerminnen, die met haren zoeten *In de wereld is geen zekere vrede.*

Digitized by Google

zang, van een lieflike vaſte vrede, de onnoſele Hollanders zullen doen ſchipbreuk lijden: zoo is 't en blijft waarachtig, dat naaſt *de vryheid der Regeerders* en *Ingezeetenen binnen's Lants*, nietwes noodzakeliker is *buiten 's Lands*, *als vrede met alle menſchen*; en dat wy in vredens tijden zeer wel behoorden te ſorgen om goede fortificatien op de frontieren onſer Provintie, en op zee altijds een goed aantal oorlog-ſchepen te houden, en binnen onſen boeſem onſe financien te verbeteren: als ook, ſoo haaſt des doenlik, eenige de meeſt-drukkende impoſten ofte convoy-gelden af te ſchaffen. Ons verzekerd houdende, dat buiten deſe middelen, om ſoo ſekere vrede te bekomen, en 's Lands welvaren ſoo gewiſſelik te behouden, als de gevallen en boosheid dezes werelds toelaten, alle andere middelen voor Holland ruineus zullen werden bevonden; en dat wy ter contrarie op die ſteunende, altijds behoorden te wachten tot dat een ander ons den oorlog eigentlik directelik en dadelik aandeed, vermits de zelve alsdan door onſe goede gedurige preparatie en defenſie, zeer haaſt zoude leeren, dat van ons veel meer voordeels in vrede en goede commercie, als in oorlog en verſtooringe der nego-

Digitized by Google

negotie te halen is; waar op dadelik zoude volgen *Beati pacifici*, zalig zijn de vredemakers.

CAP. XLV.

Twee objectien tegen deze conclusien werden beantwoord.

Dat het ongeraden is, niet dan op zijn defensie te staan, wert beantwoord.

MAar om dat deze conclusie van Hollands welvaren, schijnt te strijden tegen de bekende regels der Politiken, *guerre defensive*, *guerre consumtive*, dat een verweerend, een verteerend oorlog is: als mede dat geen Regeerders konnen subsisteeren, dan met een leeuwen-huid bekleed, en aan de zelve een vossen-vel genaait zijnde; soo moet ik over die twee maximen ook mijn' gedachten laten gaan. Voorwaar, indien men van onderdanen zeggen mach, *Con arte e con inganno, si vive mezzo l'anno; con inganno e con arte, si vive l'altra parte*. Door konst en door bedrog men leeft zes maanden; maar, door loos-bedrog en konst men leeft het heele jaar. Zoo schijnt ook het volgend rijmtjen op de Regeerders te passen:

Con forza e con inganno, si vive mezzo l'anno;
Con forza e con arte, si vive l'altra parte.

Daar

Digitized by Google

Daar de leeuw en kracht heeft ramp,
Zet de vos en konſt een klamp.

Is waarachtig by Monarchen, *niet by* Republiken.

Maar die de zaak dieper inziet, zal bevinden dat men deze maximen met zeer groot onderſcheit gebruiken moet; Namentlik daar Monarchen zijn, en geen fortificatien werden begeert, is warelik *Guerre defenſive guerre conſumptive*; een verweerend, een verteerend oorlog. Maar in Republiken die van de koopmanſchap leven, en zich wel hebben gefortificeert, is alle oorlog ſchadelik, en *guerre offenſive*, altijds *guerre conſumptive*; zulks voor die Landen een zekere defenſie de eenige konſt is, om te konnen beſtaan in deze booze wereld, daar de vrede-lievende niet altijds vrede konnen hebben. Warelik *Princen en Monarchen werden zeer wel vergeleken by Leeuwen, koningen der dieren, levende niet van gras, uit haren eigen bodem onnoſelik geplukt; maar van het vlees hunner vyanden en hunner eigen onderdanen, conqueſten op de naburen, berooving, ſchatting en ſcheering hunner eigen ingeſetenen; zulks zy daarenboven tot zich alleen alle de voordeelen des Lands trekkende, veeltijds in krachten zouden te kort ſchieten, indien zy niet hare vyanden en eige onderdanen, door het voſſen-vel, wiſten te verſtrikken, en anderer geleide lagen te ontgaan. Den Republiken daarentegen,*

VVerd door een vergelijkeniſſe verklaart, hoe Monarchen, en hoe Republiken zich in dezen deele dragen.

Digitized by Google

gen, van onnozel voedſel levende, naturelik een krachtigen aanhang veler ingezetenen hebbende, en allesins wijſeliker en zafter als de Monarchen regeerende, zijn die maximen gantſch ondienſtig. En boven al zouden zy ruïneus zijn voor Republiken, beſtaande op koopmanſchap; want die gedurig met en ten voordeele van het menſchelike geſlacht, muizen zonder mauwen, ofte vergaan moeten. En dien-volgende konnen zy niet beters doen, dan naar te volgen het prijs-waardig exempel der *katten*. Namentlik, *een kat converſeerd nooit met vremde dieren die van zijn aard niet zijn; maar blijft ten huize, ofte geneert zich met andere katten: moeit zich met niemand, als zijn eigen, te beſchermen, zeggende in zich zelfs: koeld niet dat u niet brand, en 't zijn verraders die my gedurig toeroepen,* Tum tua res agitur, paries cum proximus ardet, *Het gaat u aan, als gy ziet ſtaan, al in den brand, uw's naaſten wand. Om my zoo doende in de mat te lokken, en dan in den brand te laten ſteken; ja zelfs onderentuſſchen mijn goed te helpen plonderen. Voorwaar een kat paſt vlijtig op om zijn koſt te zoeken, en draagt groote zorg om zijn eigen jongen te bewaren: baſt noch ſmaald nooit tegen iemand die hem tergt ofte laſtert. Want wat dier is ſchuwer en meer vervaard als een gedreigde kat? zulks by*

De gefortificeerde Republiken, op koopmanſchap beſtaande, werden aardiglik vergeleken by een kat.

aan-

aangeranſt en vervolgt zijnde, terſtond vlucht na eenig gat ofte naturelike ſterkte, alwaar hy zich ſtille houd tot dat die noot overgâ; of indien hy aldaar benepen werdende, den ſtrijd niet ontgaan kan, zoo beſchermt hy zijn leven met tand en klaauwen feller als een leeuw, en beter als eenig ander dier, alle zijne geſpaarde krachten gebruikende, zonder in het minſte te verzuimen ofte in zijn uitterſte te bezwijken: zulks door deze roemwaardige konſten, de katten over al veel meer ruſt genieten, langer leven, als mede aangenamer en in veel grooter getal zijn als de verſlindende dieren, en bedriegende voſſen, die zeer dikwils door hare groote krachten ſneuvelen, ofte in hare ſtrikken, die zy voor een ander geſpannen hebben, gevangen werden.

en inzonderheid Holland, *is geen* leeuw, *maar een* kat, *hoe moedig hy ook tegen* Spanjen *zich gedefendeert hebbe.*

Voorwaar, *een kat gelijkt wel uitterlik een leeuw, maar is en zal blijven een kat; en zoo zijn wy van naturen koopluiden, die in geen krijgs-knechten veranderd konnen werden: maar om dat de Hollandſche kat een groot rond hooft, vierige oogen, wreeden baard, ſcherpe tanden, felle klaauwen, een langen ſtaart, en veel hairs door de wereloze koopluiden gekregen heeft; zoo hebben eenige bondgenoten en eenige Regeerders, voordeel uit den oorlog beoogende, alle gemelde qualiteiten en de treffelike defenſie, die hy, benepen zijnde, tegen den Spaanſchen leeuw gedaan heeft, gebruikt, als zoo vele redenen om*

te

Digitized by Google

te bewijzen dat hy een leeuw geworden was; en zy hebben hem, tegen alle klare waarheid, dat zelve zoodanig doen gelooven, dat zy hem vijftig jaren na een, op andere beeſten gebitſt, en daar tegen doen vechten hebben: maar de beklagelike ervarentheid en vermindering van alle innerlike krachten, behoorde Holland nu die ſchellen van de oogen te lichten, en wel dubbeld over te doen zien, dat dit geen *Leonina*, maar warelik een *Aſinina Societas* voor hem is. Namentlik, dat hy zoo doende geen *Leeuw*, maar een laſt-dragende *Ezel* is geworden; aangezien de conqueſten, door zijn bloedige arbeid verkregen, hem niet voeden; maar warelik den rugge inrijden, en alleenelik dienen om weeldig te doen leven de ſchalke bondgenoten, en eenige weinige quiſtige Regeerders, die Holland gedurig tot den oorlog hebben aangeraden. En hoewel Holland ſedert tien jaren zeer wel ſchijnt te hebben begrepen, de ſchadelikheid van die *Leeuwen-huit*, zo ſchijnt men daar niet te hebben gezien, de bedriegende ſchadelikheid van het *Voſſen-vel*, welk nochtans byna even ruineus zal werden bevonden. Want Holland heeft zeer onvoorzichtig het *voſſen-vel* in *Polen* en *Denemarken* gebruikt, dewijl onder allen oorlog eigen ſchadelikſt is; en

Hoewel Holland, door de opgeleide laſten, ſchijnd een Ezel geworden te zijn.

en zulks kennelik best ware, de geheele wereld te laten hollen, en zich met niemand als zijn eigen te bemoeyen: en om dat my dunkt dat zoo klare waarheden, *i proverbi e favole non sono da farsene beffe*, door spreek-woorden en fabulen, die een diepen indruk geven, allerbest werden gevat; zoo zal ik dit tractaatjen met volgende fabulen besluiten.

CAP. XLVI.

De genome conclusien worden met fabulen en spreek-woorden verklaard.

Eerste fabul.

VVelk alles met eenige fabulen werd verklaart.

De leeuw *en de* jager.

DE *Leeuw*, koning der dieren, vele zijner onderdanen klachten over den *jager* hebbende gehoord, en vreezende met langer deze groote ongerechtigheden te verdragen, zijn koninglike reputatie by zijn' onderdanen te zullen verliezen, ging zelfs om te bevechten den jager, die eerst door zijn' schichten, daar na door zijn zwijnspriet, en eindelik door zijn zwaard den aankomende leeuw zulks quetstede, dat hy zich genoodsaakt vond te ontvluchten;

ten; en de leeuw door deze quetſuren vele krachten, en door deze vlucht noch meer reputatie verlooren hebbende, berſtede uit in deze klachten: Tot mijn leetweezen bevind ik de waarheid van dit ſpreek-woord: Die alle het quaad met quaad wil wreeken, Samſons kracht zal hem ontbreken. Maar die kan lijden en verdragen, vind zijn' vyanden aan zijn' voeten verſlagen. Wat behoefde ik juiſt dit krom hout te willen rechten? Voorwaar beter zoude het geweeſt zijn voor my, indien ik deze ongerechtigheid aan den tijd had overgegeven, onderentuſſchen zoude miſſchien een tyger, een wolf, ofte een beer met gelijke onvoorzichtigheid gezocht hebben den zelven jager, en in den ſtrijd ſterk en gelukkig genoeg geweeſt zijn om den zelven te dooden.

De tweede fabul.

Zeker *ſterk wijs man* ontmoetende een *ſterken gek*, die voorgenomen had alle hem voorkomende menſchen een ſtuiver af te dwingen, gaf dat geld zonder ſlag ofte ſtoot; zulks vele zijn bekende, jonge luiden, hem daar over beſtrafteden, met deze woorden: Immers heeft God u alzoo vele krachten en *Een voorzichtige en een dwaze.*

Digitized by Google

en meer wijsheids gegeven als aan dezen booswicht, zulks gy waarschijnelik den strijd gewonnen, en de eere ingelegt zoud hebben den aardbodem van dezen dwingeland te zuiveren, daar ter contrarie *bonis nocet quisquis pepercerit malis, & malum quod quis impedire potuit, nec impediit, fecisse videtur; Veterem ferendo injuriam invitas novam*; De honden u noch bepissen zullen indien gy dien weg ingaat. Maar de wijze man antwoordede: *kinderen, die de vrede koopt doet best.* En ik weet daarenboven, dat het tegen een sterk gek quaad vechten is; maar gy kend de waardye van uw eigen rust, welvaren en leven niet; en noch veel min den loop des werelds. Want, al ware ik geen oud koopman, maar een voorzichtig soldaat, zoo zoude ik u zeggen, dat die niet een stuiver wil besteden om de vrede te behouden, heeft warelik het zwaard altijd uit der scheede, en die gedurig vechten wil, al is het met tien voordeelen tegen een perikel, moet gewisselik meer als tien stuyvers aan inkoop van wapenen te koste hangen. En vermits daar men houwt altijds aan wederzijden spaanderen vallen, zoo moet hy na gelede smart, noch zeer groot loon aan zijn eigen Chirurgijns en Doctoren betalen, als alles ten besten is gelukt.

Digitized by Google

lukt. Want *de kruik gaat zoo lange te water tot dat zy eenmaal breekt:* Die met het zwaard ſlaat, door het zwaard vergaat; en de ſterkſte vechters vinden ook eindelik haren meeſter: want der beſte fechter wird geſchmiſſen / die klügſte füchß' ſich fangen lieſſen: De ſtoutſte Herculeſſen werden allereerſt verſlagen. Ten anderen, dat ik alle het kromhout, dat my in deze wereld zonder einde ontmoeten zoude, niet behoore te rechten, zullen de jaren u ook leeren; want ik verzekere u, dat het dezen ſterken gek zal gaan, als wel eer den *dommen vorſch*, die een *wijzen kreeft* in het water vindende zwemmen, hem dreigde te dooden indien hy hem daar na in het water vond; de goedaardige kreeft, in zich zelven gedacht hebbende *fœnum habet in cornu*, de menſchen ontwijken wel een dollen ſtier, die zy met een roer zouden konnen dooden, ik zal dezen ook wijken, gaf den vorſche goede woorden, en zwom, volgens zijn gewoonte, dadelik achterwaarts hem plaats makende. Maar gelijk *dom maakt drieſt en laatdunkende*, zoo vermoedede de vorſch daar uit ſterker als den kreeft te zijn, en ſprong den zelven op het lijf, die zich toen kloekelik verweerde, en den vorſch geſwind dood neep. Of wel, vermits de wereld

De vorſch en de kreeft.

Digitized by Google

vol gekken is, zoo voorzeg ik u liever, dat deze door eenige goede succeſſen al te baldadigen gek, zeer haaſt een anderen gek zal vinden, die hem ter nederleggen en de wereld van hem verloſſen zal. Immers is het veel beter, dat niet *een wijs man*, maar *een nar*, zijn leven tegen dezen gek in de waagſchale ſtelle. *Welke voorzeg ging kort daar aan van de ervarentheid beveſtigt wierd.* Want de zelve gek, daar na noch eenige andere menſchen aangeranſt hebbende, vond eindelik zoo onverſtandig, korzel en machtig hooft, dat liever willende vechten als den ſtuiver geven, hem ter neder velde en het leven benam. Zulks deze wijze man, ter gedachteniſſe, eenige loffelike ſpreek-woorden op zijn graf dede uithouwen; waar onder deze waren: *Stultorum eſt infinitus numerus: & per guarrir un pazzo ce ne vuol' uno e mezzo: Der narren getal heeft geen einde; en om een te genezen is anderhalf noodig*; want zonder ſlagen kan 't niet geſchieden. *Et hoc ſcio pro certo quod ſi cum ſtercore certo, vinco ſeu vincor ſemper ego maculor.* Die tegen een zot vechtenderhand verlieſt ofte wind, behaald gewiſſelik ſchade en ſchande. Als mede ter contrarie deze navolgende, *Superanda omnis fortuna ferendo eſt. Victrix patientia rerum. Biſogna*

ch'il

Digitized by Google

ch'il ſavie porti il matto in iſpalla. Alle uitdrukkende *het getal der dwazen in deze wereld zoo groot te zijn, dat een wijs man de zelve liever op zijn ſchouderen dragen, als tegen de zelve vechten, en haar onderling tegen malkanderen laten worſtelen moet, indien hy in deze onverſtandige en booze wereld, zijn ziele eenig ſins in ruſte bezitten wil.*

Derde fabul.

EEn *Vos*, meenende niet te konnen beſtaan, indien de *wolven* en *beeren* onderling in vrede leefden, hitſte de zelve tegen malkanderen op: en daar na noch meer vreezende dat de *wolf*, die hem meeſt afgonſtig was, den ſtrijd komende te winnen, zich alsdan zonder vyand vindende, hem zoude dooden; vond goed den *beer* met voedſel, voor zijn eigen geſpaart, heimelik te ſterken, en by den ſtrijd te gaan, onder den dekmantel van *middelaar* te zijn, warelik om zich ook met het bloed der gequetſten in den ſtrijd te voeden; en in het oplekken desſelven wierd hy door de ſmaak zoo vervoerd, dat hy liever, als zich van het bloed te onthouden, zoo veel van zijn ander naturelik voedſel aan den *beer* liet genieten, dat hy niet bemerkte zelfs machteloozer geworden

Een vos, wolf, *en* beer.

Digitized by Google

te zijn; maar deze twee oorlogende dieren, dit quaad voornemen des *middelaars*, en zijn machteloosheit gemerkt hebbende, vertraden, d'een met voordacht, d'ander door oorlogs-gevallen, dezen loozen bloedgierigen *vos*; die daarenboven van alle de wereld wierd bespot. Want genomen de *wolf* en *beer* warelik door zijn konsten zoo machteloos waren geworden, dat zy hem niet zouden hebben konnen beschadigen; zoo was klaar dat noch vele andere verslindende dieren, als *leeuwen*, *tygers*, *&c.* en *gryp-vogels*, zoo machtig waren, dat een ieder der zelve hem evenwel gewisselik zoude hebben konnen verslinden; nademaal hy zijne sterkte verlooren hebbende, zich niet meer als voor heen in eenige voorvallende nood, metter vlucht in zijn hol zoude hebben konnen begeven, en zich daar uit defenderen.

Dus straft *God en de nature* alle die hare sterkte misbruiken, en vangt de snooden in hare eige loosheid. Voorwaar *il n'y a plus grande finesse que d'estre homme de bien*; gelijk de verkeerde eige liefde van alle quade, zoo is de voorzichtige en wel-gegronde eige liefde, de eenige oorzaak van alle goede en deugdelike actien; dien-volgende, *doet wel en ziet niet om*, *is voor Holland de grootste politike* wijs-

Digitized by Google

wijsheid. En de kostelikste zegen die God de Heer aan eenig Land doen kan, is, *het Interest des zelven zoo evidentelik te koppelen aan de vrede en het welvaren des ganschen menschelikken geslagts*, volgens die goude regul, *Qui sibi vere amicus est, hunc omnibus scito amicum, Die zijn eigen te recht bemind, is vriend van al de wereld.*

Vierde Fabul.

ZEeker *laatdunkende Vos* schimpender wijze de eenvoudige *Kat* gevraagt hebbende, hoe hy door de gevallen van deze boze wereld zich wist te redden. En de *Kat* antwoordende volgens het goude spreek-woord, *Hond handen rein, acht u zelfs klein, zijt niet te gemein, maar garen by God en u allein; ja op dat ik niet en strijde, laster, haat en nijd ik lijde:* (want ik stoot my daar niet aan als men spottende van my zegt, daar is geen dier zoo schouw als een gedreigde kat.) *en als my dit uit nood niet bracht, een kloek man eerst de vlucht bedacht. Want die quaad met quaad wil rechten, moet gedurig daar om vechten:* met een woord gezegt, *ik doe een yder, ook die my quaad doen, de meeste vriendschap, om zoo doende alle vyandschap te mijden;* want mijn eenige konst aller konsten *De Vos en de Kat.*

Digitized by Google

is het quaad te ontwijken; zo ſchertſtede de *Vos* daar mede, zeggende, *Lepidum caput, ſed cerebrum non habes. Dit is warelik een ſchoone konſt die den weerelozen en rondt-hoofden betaamt.* Wat my ſpitsvindige aangaat, zeg ik u dat ik voor alle nood onbekommerd leef; want op der daad weet ik *een zak met konſten* uit te ſchudden, om my uit het gevaar te redden. Maar gedurende deze zijne woorden en zorgeloosheidt, was een *jager* met zijne *honden* zo na gekomen, dat hy niet konnende ontvluchten, met alle zijn' konſten van de *honden* gevangen en gedood wierd, terwijl de *Kat* door zijn eenige konſt, en altijds dienſtige *fortificatie*, zich met der vlucht op eenen hoogen boom bergende, dien liſtigen zag het vel afſtroopen.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XLVII.

Werd ten tweeden male geconcludeert, dat vryheidt, beveiling der zee, en vrede, zorgvuldig in Holland moet werden gezocht; en dat alle oorlog, buiten noodweer, daar ſchadelik is.

DEze eene konſt is en blijft overzulks voor Holland nodig, niet tegenſtaande de voorgeworpe politike maximen; zulks de concluſie van *vrede* voor Holland zoo nodig is, dat wy ons ook noit buiten nood behoorden te bemoeyen *met ſtrijdende Heeren te willen ſcheiden* door onze Ambaſſadeurs en arbitragien; want zoo doende werd men altijds tot oorlogs-koſten zeekerlik ingewikkeld: en daarenboven krijgt men dikwils tot ſcheidersloon, den oorlog ofte den haat van beiden op zijnen halze; behalven dat men door die meenigvuldige en koſtelike Ambaſſaden ook de Finantien merkelik bezwaart, wanneer alles ten beſten komt te gelukken. Want *nademaal de ongemakken dezes werelds noch door geweld noch door konſt konnen werden tegen-gegaan*, zoo

Digitized by Google

moet men de zelve noodsakelik met alle macht, voorzichtigheid en konst ontwijken. En indien Holland efter werd gezocht en overvallen, zal het dubbeld roemwaardig zijn, indien het dan *als een beneepen kat* wonderlik van zich afbijt, gemoedigd door een *rechtvaardige zaak, necessitate superiores erimus*, en *nood-dwang*, nood zal yzer breeken, als mede door de lang, ten dezen einde, *vergaderde krachten:* zulks het in zoo een geval allesins zoude blijken, *dat deze kat zonder dubbelde handschoenen niet zoude kunnen werden aangegreepen*; en *dat het tegen een beneepen kat quaad vechten zoude wezen.* En daarenboven zoude door *zoo goede defensie en onrechtvaardige offensie*, als mede *gevreesde zoo considerabele conquesten*, tijd en gelegentheid, *chi ha tempo ha vita*, werden gegeven aan alle de nabuuren, om zo baldadige conquereur te steuiten, en Holland te verlossen.

Hoe schandelik ietwes schijnd, als het maar machtig maakt, zo veroorzaakt het eindelik een wel gegronde luister *en* reputatie.

En hoewel ik weet dat deze *zalige maxime*, door onze *Bondgenoten*, *leedighgaande Edelluiden*, *Soldaten* en *het domme Graauw* altijdts zullen werden verworpen, quanzuis om dat wy daar door alle onze glans en reputatie zouden verliezen, zal ik noch eindelik zeggen, dat niet al wat blinkt goudt is; maar dat beschimmeld zilver by verstandigen meer waar-

waardig is als blinkend koper. En dat ter contrarie *qui en a le profit*, *en a l'honneur*; *& qu'il fait tousjours mauvais perir soubs quelque beau pretexte que ce soit:* gelijk alles wat profijtelik is voor het Land, een eewigdurende goede reputatie aanbrengt; alzoo is ook waarachtig, *dat alles wat Holland*, *al ware het onder den glorieusten titul van de wereld*, *machteloos maakt*, *warelik en in der daad een eewige schande veroorzaken zal.* 't Welk de goede God geve van de vroome Regeerders te recht werde begrepen, *terwijle het Hollandse lekke schip met pompen noch kan werden boven gehouden.*

E I N D E.

Digitized by Google

Registet der Capittelen.

Cap. Pag.

I. HOlland is geen een land, en heeft niet allesins een interest. 1

II. *Van Hollands naturelike lasten.* 2

III. *Van Hollands naturelike vruchten en voordeelen.* 6

IV. *Dat de Inwoonders van Holland uit den bodem niet konnen werden gevoed.* 7

V. *Dat Holland zeer wel legt om zijn voedsel uit der zee te rapen.* 8

VI. *In Europa is geen land tot de negotie bequamer als Holland.* 11

VII. *Dat Holland door de Vissery, de Negotie, en door die twee de Manufacturen verkregen heeft.* 14

VIII. *Dat alle Ingezetenen van Holland, in vryheid zijnde, door een gemeen wel- en qualik-varen wonderlik aan een zijn geschakeld.* 15

IX. *Werd gevraagd, waarom de zware oorlogs-lasten niet hebben de Visserye, Negotie, en Manufacturen, buiten Holland gekeert?* 23

X. *Alvoren te antwoorden, werd verhaald den ouden stand der negotie in Europa.* 24

XI. *Werd voor antwoord in het particulier aangewezen, dat noodzakelik, de Vissery en Negotie in het geheel, en de Manufacturen voor het grootste deel, zich moesten in Holland neder zetten.* 30

XII. *Dat*

XII. *Dat Amfterdam met meer middelen van fubfiftentie voorzien, grooter koopftad, en Holland een kooprijker Land is, als ooit in de wereld was.* 33
XIII. *Onder de middelen, om deze koftelike Gods zegen te behouden, is het eerfte vryheid voor alle Religien.* 35
XIV. *Het tweede middel is, volkome vryheid om zich te erneeren, voor allen die hier begeeren te woonen.* 38
XV. *Dat beflote Compagnien en Gildens voor Holland zeer fchadelik zijn.* 41
XVI. *Dat deze volkome vryheid niet genoeg is, 't en zy de laften vermindert werden.* 42
XVII. *Dat men in Holland, tegen alle reden, de vryheid van Religie bekommert.* 42
XVIII. *Dat men in Holland ook eenigfins ten onrecht, de vryheid van Viffery en Negotie befnoeit.* 44
XIX. *Dat men de handwerken niet min onvoorzichtiglik benauwt.* 45
XX. *Dat de zware impoften, en inzonderheid de zware convoy-gelden, 's Lands welvaren eindelik zullen verjagen.* 47
XXI. *Waar op men in 't ftellen der Convoy-gelden meeft acht moet nemen.* 49
XXII. *Dat men tegen deze fondamenten in velen heeft gedwaalt.* 52
XXIII. *Dat na de vryheid, de beveiling der zee, in vrede, zeer noodig is.* 56
XXIV. *Bo-*

Digitized by Google

XXIV. *Boven alle is oorlog, en voorneme-lik ter zee, voor Holland zeer ſchade-lik.* 63
XXV. *Dat men deze maximen, van be-veilinge der zee en vrede, van oudts in Holland heeft gehad.* 65
XXVI. *Te vervallen tot een Monarcha-le, ofte een-hoofdige regeringe, is voor Hol-land een onwederopſtandelike dood.* 70
XXVII. *Wetten en train van juſtitie naar de koopmanſchap geformeerd.* 75
XXVIII. *Waarom de Ingezetenen van Holland door de regeeringe der Princen van Oranjen niet meer zijn geruineerd ge-worden.* 88
XXIX. *Waarom de Vryheid in Holland niet meer goeds heeft veroorzaakt ſedert de dood des Princen van Oranjen.* 92
XXX. *Wat goede vruchten de beginſelen van een vrye Regeringe albereits gebaart hebben.* 116
XXXI. *Dat de wezende gebreken der regeringe konnen werden gebeeterd, zoo lang men geen Kapitain Generaal heeft.* 142
XXXII. *Beſluit over het Intereſt van Holland, abſolutelik geconſidereerd.* 145
XXXIII. *Werd naargevorſcht of en hoe 't welvaren van eenig Land door Allian-tien kan werden betracht.* 146
XXXIV. *Conſideratien in 't particulier over*

over Hollands Alliantien met minder Oppermachten. 156

XXXV. *Confideratien over Hollands Alliantien aan te gaan met machtiger Potentaten, en eerſt met Vrankrijk.* 160

XXXVI. *Confideratien over Hollands Alliantien aan te gaan met Spanjen.* 164

XXXVII. *Confideratien over Hollands Alliantien aan te gaan met Engeland.* 168

XXXVIII. *Eenige zoo generale als particuliere concluſien, gefondeerd op deze voorgaende confideratien.* 180

XXXIX. *Dat Holland voor dezen door Graven en Stadhouders geregeert zijnde geweeſt, gedurig vol oproer was, en ganſch geen In- maar wel* Uitheems *geweld heeft konnen afkeeren: en dat het nu, met een vrye Regeering, zich zelven veel beter behoorde, en kan conſerveeren en beſchermen, tegen alle In- en* Uitheems *geweld.* 188

XL. *Dat Holland, gedurende zijn' vrye Regeeringe, door geen Inheems gewelt zal konnen werden geruineert.* 206

XLI. *Dat Holland, gedurende zijn vrye Regeeringe, zeer wel alle* Uitheems *geweld kan af keeren.* 213

XLII. *Dat Holland gantſch ongefortificeerde Steden blijvende behouden, en alleenlik met* Uitrecht *vereenigd zijnde,*

zich

zich zeer wel tegen alle Potentaten des weerelds zoude konnen beschermen. 226

XLIII. *Dat ydere groote Hollandse Stad, wel gefortificeert wezende, zich zeer wel tegen alle geweld van buiten zoude konnen beschermen.* 230

XLIV. *Hollands Interest geconsidereerd ten respecte van alle zijne Nabuuren in het generaal.* 244

XLV. *Twee objectien tegen deze conclusien werden beantwoord.* 251

XLVI. *De genoome conclusien werden met fabulen en spreek-woorden verklaard.* 256

XLVII. *Werd ten tweeden male geconcludeerd, dat vryheid, beveiling der zee, en vrede, zorgvuldig in Holland moet werden gezocht, en dat alle oorlog, buiten noodweer, daar zeer schadelik is.* 265

Digitized by Google

Digitized by Google

005649519
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google